JACOBI FACCIOLATI
LOGICÆ
TOMUS TERTIUS

ACROASES XI. DIALECTICAS

COMPLECTENS,

HABITAS IN GYMNASIO PATAVINO:

Singulæ ad singulorum annorum studia instauranda.

EDITIO QUARTA.

VENETIIS, MDCCLXXII.

Typis JOAN. BAPTISTÆ ALBRITII HIER. FIL.

SUPERIORUM PERMISSU.

INDEX

ACROASIUM.

INDEX
EPISTOLARUM.

DE

ENTHYMEMATE

ACROASIS I.

HABITA

MENSE NOVEMBRI MDCCXXIV.

ANno superiore cum in altero Posteriorum Analyticorum libro versari jussus essem, speravi fore, ut mihi non venia modo tribueretur ad ignoscendum, sed etiam gratia haberetur aliqua, si veteres illas formulas praeterirem, quae Graeco nomine *Prolegomena* in scholis dicuntur. Nunc autem ad ipsum totius Operis quasi limen revocatus, nisi de titulo, de materia, de fine, de usu pauca dixero, in multorum offensionem incurram, qui haec ubique fere usurpata, ac paene sacra, sine piaculo omitti non posse sibi persuadent. His igitur dieculam concedam; quod satis superque futurum existimo. Nam si quis forte mensem postulat (quod video in more positum aliquando fuisse) ingenue fateor, copiam tantam non esse mihi doctrinarum istarum praeclarissimarum. Et quoniam istiusmodi homines, antiquae consuetudinis custodes & amatores, plerumque boni facilesque sunt, peto ab illis etiam atque etiam, ut paululum me respirare sinant, antequam illis morem geram. Non inficior aequum videri, ut qui *Prolegomena* in hanc lucem afferre constituit, statim effundat; sed verecundia impedior, ne frequentiam hanc tantam virorum doctissimorum tam frigida disputatione excipiam. Itaque bona eorum venia nunc statim ad Aristotelem accedo, qui cum in

prima horum librorum particula id rursus ingerat, quod alibi sæpe dixit, *Syllogismum & Inductionem ad Dialecticum pertinere, Enthymema & Exemplum ad Oratorem*, movet me, atque adeo impellit, ut id cujusmodi sit, in aperto ponam: quandoquidem primo illo die, quo mihi apud vos publice dicendi copia fuit, nescio quid difficultatis hoc ipso in negotio cum excitassem, magis quæsivi pro illa temporis brevitate, quomodo declinarem, quam quomodo tollerem. Illud videlicet sollicitos nos habebat, habetque adhuc, cur mancum & angustum argumentandi genus, cujusmodi esse ajunt Enthymema, Oratori tribuatur, augendæ orationis studiosissimo; copiosum atque integrum, qualis omnium consensu Syllogismus est, aridis ac jejunis Dialecticis assignetur. Non tenebo vos pluribus. Nego, Enthymema esse syllogismum mutilum, ut vulgo Dialectici docent. Nego, inquam, & pernego, Enthymema enunciatione una & conclusione constare; quamvis ita in scholis omnibus finiatur, & a nobis ipsis finitum sit aliquando, nolentibus extra locum lites suscipere. Id nunc si vobis probavero, quemadmodum spero, in tuto erit Aristotelis nomen; quem quidem multi libenter reprehendunt, sed pauci in reprehendendo utuntur judicio suo, vel quia nolunt, vel quia non possunt. Mihi sane in tota hac controversia nihil magis propositum erit; quam ut Aristotelem defendam, qui certe non sibi constaret, si istis credendum esset. Defendam tamen ita, ut alii Dialectici de nobis queri non possint. Cum enim nihil nisi veritatem spectem, rem totam in omnes partes excutiam; nihilque eorum dissimulabo, quæ adversam opinionem firmare videbuntur: ut si cui forte in veteri proposito manere libuerit, habeat vel a nobis, quo se tueatur.

Quinctilianus Instit. lib. 5. cap. 10. tres affert Enthymematis singnificationes. Nam primum omnia, quæ mente concipiuntur, dici possunt Enthymemata: deinde sententia quælibet cum ratio-

tione conjuncta Enthymema vocatur: postremo argumenti conclusio ex consequentibus, maxime vero ex contrariis; &, ut scribit Hermogenes, ex qualibet περιστάσει loci, temporis, modi, personæ, caussæ, vel negotii, hoc nomine censetur. Ex quo fit, ut Enthymema apud dicendi ac disserendi magistros non unum intellectum habeat, sed modo rem significet, quæ alterius probationi adhibetur, id est argumentum; modo sit ipsa argumenti elocutio & explicatio, quæ argumentatio dici solet. Ab Aristotele definitur cum in primo Rhetoricorum libro, tum in secundo Prior. Analyticor. συλλογισμὸς ἐξ εἰκότων, ἢ σημείων, *syllogismus ex verisimilibus, aut signis*. In hoc enim tota ejus vis & natura posita est, primo quidem ut sit *syllogismus*; deinde vero ut *ex verisimilibus, aut signis* constet. Nam quod alibi dicitur, *sæpe ex paucioribus fieri, quam princeps syllogismus*, ἐκ πολλάκις ἐλαττόνων, ἢ ἐξ ὧν ὁ πρῶτος συλλογισμὸς, conditio quædam est neque necessaria, neque perpetua, ut verba ipsa reputantibus satis apparet, & mox ostendam. Hæc tamen visa est ejusmodi Dialecticis nostris, ut in ea totam Enthymematis naturam & rationem collocarint. Rhet. l. 8. t. 89.

Igitur apud illos Enthymema est trunca quædam & decurtata argumentatio, cui vel propositio, vel assumtio deest: si utraque adsit, Syllogismus est, undecumque tandem sumatur. Non miror, esse homines, qui ita sentiant: miror, hujusmodi homines venditare se tamquam Aristotelis alumnos, totiusque Peripateticæ doctrinæ, ut ita dicam, hæredes ex asse. Unde hoc sumpserint, scire non licet; divinare fortasse licet. Unus est enim Aristotelis locus cap. 27. libri 2. Prior. Analytic. in cujus auctoritate delitescere videntur, capientes signum pro Enthymemate, hoc est argumentum pro argumentatione. Ecce vobis ipsa Aristotelis verba, ex quibus facile intelligetis, quantopere aberrent. Ἐὰν μὲν οὖν ἡ μία λεχθῇ

πρότασις, σημεῖον γίνεται μόνον· ἐὰν δὲ καὶ ἡ ἑτέρα προσληφθῇ, συλλογισμός. *Siquidem igitur propositio una prolata fuerit, signum fit tantum; sin autem & altera sit assumpta, syllogismus*. Cum initio capitis hujus Aristoteles constituisset, Enthymema esse *syllogismum ex verisimilibus, aut signis*, postea Enthymema non amplius dixit, sed ubique syllogismum, usus definitione pro re definita. Itaque in verbis modo allatis cum ostendere vellet, quomodo ex *signo* fieret Enthymema, si sit (inquit) pronunciatum unum, non est nisi *signum*, verum si assumatur alterum, fit syllogismus ex *signo*. Videtis, Auditores, quam hic nihil sit, quo se tueri vulgares Dialectici possint, si modo intelligunt, quid sit *signum*, & quid syllogismus ex *signo*. Quid quod hoc ipso in loco Enthymema solvitur in partes tres per trium litterarum schema, Aristoteli familiare? Quid quod per figuras deducitur ita prorsus, ut verus germanusque Dialecticorum syllogismus? Id, opinor, non negant Adversarii; sed agmine facto in nos irruunt, clamantes, ibidem doceri, modo propositionem, modo assumptionem prætermitti solere. Nempe si notæ sint atque exploratæ: quod & in Rhetorico primo Aristoteles confirmat, ubi scribit, Enthymema ab eo fieri, qui dicat, *Dorieum coronandum esse, quia vicit Olympia*. Non enim (inquit tex. 90.) putat Orator, addendum esse, quod omnes norunt, *victores Olympiorum corona donari*. Hinc habetis, cur dixerit, Enthymema *sæpe ex paucioribus fieri*; quem locum paullo ante attigimus: *sæpe*, inquam, non semper; quia non est necesse Oratorium instrumentum angustius esse, quam Logicum, nisi ubi copia sit supervacua.

Verum qui fit (inquiet aliquis) ut non eodem Dialecticus arbitrio, siqua redundant, abjiciat? Cur per inanes formularum ambitus argumenta ducit? Cur partes syllogismi omnes tanta religione persequitur; nec pergit statim ad extorquendum, quod videt ab adversario negari non pos-

se?

se ? Scilicet id est, quod quærimus, Auditores; & in quo maxime diligentiam in attendendo vestram excitamus. Illud pro certo habete, quod ex omnibus Græcis Latinisque harum rerum scriptoribus facile colligitur, veterem Dialecticam in interrogando & respondendo fuisse positam; nullamque enunciationem disputatores illos in syllogismum conferre consuevisse, quam ex adversarii confessione non expressissent. Cum enim fere non ad veritatem, sed ad victoriam disputarent, nihil erat tam perspicuum, quod adversarius ad incitas redactus non negaret. Hæc igitur prima caussa erat, eaque potissima, cur nihil vel exploratissimum Dialecticus interrogando præteriret. Altera refertur ad occultandam conclusionem, εἰς κρύψιν τοῦ συμπεράσματος ut est lib. 8. Topicor. c. 1. Quo loco Aristoteles monet interrogantes, ne statim moveant quæ sunt conclusioni proxima; sed remotissima quærant, in summa rerum genera ascendentes: quo minus sibi adversarius cavere possit. Proinde non solum enunciata syllogismi omnia rogari jubet ad orationem producendam, sed & alia misceri non necessaria, & probationes probationum interjici: ne conclusio prius appareat, quam colligatur. Cum igitur ajunt, Dialecticam esse adstrictam & angustam, nihil aliud significant, quam deesse illi ornatum & figuras, & quidquid ad animorum perturbationes pertinet. Ceterum argumenta ipsa, quibus utitur, si veterem consuetudinem aspicimus, multo, quam Rhetorica, sunt verbosiora. Nunc autem tota illa interrogandi ac respondendi ars cum penitus obsoleverit, non est mirum, si syllogismos contraximus. Illud mirum, est, cur ita contractos Enthymemata appellemus, quasi vero argumentandi ratio & natura varietur, cum brevius effertur. Οὐ πρὸς τὸν ἔξω λόγον (inquit Philosophus c. 10. hujus libri t.77.) ἡ ἀπόδειξις, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐν τῇ ψυχῇ· *Non ad externum sermonem demonstratio pertinet, sed ad eum, qui in mente est.* Quare nihil quic-

quam efficiunt ad istarum argumentationum discrimen, qui contendunt, Enthymematis nomen ex eo esse, quod propositio, vel assumptio ἐν θυμῷ, *in animo* retineatur. Sive enim verbo ratiocinatio exprimatur, sive animo tantum, perinde est. Quod si ratio nominis placet, Enthymema dicitur, quia sit sententia quædam, seu commentatio mentis nostræ, quærentis in re aliqua, quid véro consentaneum sit, & ad persuadendum accommodatum: Est enim ἐνθυμεῖσθαι *versare animo, cogitare; commentari.* Ita visum est Aristoteli appellare probationem ab Oratore ipso excogitatam, ut ab iis distingueret: quæ sunt ἔξω τοῦ πράγματος, *extra rem*, & assumptæ vocari possunt.

Sed videte, quæso, ubi semel falsum aliquid positum est, quam multa sequantur similia. Nolo minutos Dialecticos memorare, qui cum statuissent, mutilam quamlibet argumentationem esse Enthymema, ad alia multo absurdiora, necessaria quadam consecutione rerum compulsi sunt. Ipse ille vir summus Petrus Gassendus, hoc sibi cum persuasisset, Aristotelem damnavit, tamquam pugnantia locutum in libro Topicorum altero, cap. 4. *Prætereo* (inquit Exercit. 7. in Aristotel. n. 4.) *quod dicit vitiosam esse illam orationem, quæ concludit, additis detractisve aliquibus. Quasi vero Enthymema vitiosum sit, cujus tamen est longe frequentior, quam integri syllogismi usus.* Liceat mihi disputatori tam infirmo nonnihil dicere adversus Philosophum hunc sine controversia maximum, quandoquidem ille tantum sibi licere voluit in Aritotelem, ducem nostrum. Primum quod scribit, in Dialectica frequentiorem esse usum Enthymematis, quam syllogismi, communi errore ducitur. Deinde quod existimat, Aristotelem eo loco, quem reprehendit, loqui de enunciatis illis, quæ retineri in Syllogismo, & omitti possunt, videtur mihi in re minime obscura sponte cæcutire. Nihil ibi hujusmodi est, si Græca ipsa verba recte perpendimus. Vitium notat Philosophus

nos-

noster Dialecticæ argumentationis longe gravissimum, cum enunciationes natura sua falsæ sunt; vel ita parum probabiles, ut nihil ex iis concludi possit, ne detractis quidem supervacuis, aut additis necessariis. Solebat enim, qui interrogabat, modo copiosior esse, modo angustior, quam oportebat, ut ex arte, quæ ibidem traditur, tenebras offunderet respondenti. Verba Aristotelis hæc sunt: Πρώτη μὲν [ἐπιτίμησις] ὅταν ἐκ τῶν ἠρωτημένων μὴ συμπεραίνηται, μήτε πρὸς τὸ τεθὲν, μήτε ὅλως μηδὲν, ὄντων ἢ ψευδῶν, ἢ ἀδόξων, ἢ πάντων, ἢ τῶν πλείστων, ἐν οἷς τὸ συμπέρασμα. καὶ μήτε ἀφαιρεθέντων τινῶν, προστεθέντων, γίνεται τὸ συμπέρασμα. *Prima quidem (reprehensio) cum ex rogatis non concluditur aliquid ad rem propositam, nec omnino quicquam, quod falsa sint, vel improbabilia omnia, aut certe plurima eorum, in quibus inest vis conclusionis; & neque detractis quibusdam, neque additis, efficitur conclusio.* Numquid est caussæ in his verbis, cur Aristoteles vapulet? Estne aliquid, quod possit ad Enthymema traduci, si modo tenemus, quid sit Enthymema? Non pauca sunt generis ejusdem in Gassendi Exercitationibus, quæ neque Aristoteli, neque Aristoteleis negotium exhibent; quamvis non diffitear, multa vera esse, & magno illo ingenio prorsus digna.

In viam redeamus. Urgent atque instant adversarii nostri, quod in cap. 27. libr. 2. Prior. Analyt. paullo ante memorato Enthymema dicatur *syllogismus imperfectus*, hoc est, ut vulgo interpretes explicant, mutilus atque imminutus. Fateor equidem locum hunc ancipitem esse ac periculi plenum, cui me non ante committam, quam Julium Pacium adjutorem adsciscam, virum Græcarum litterarum peritissimum*, Philosophum in primis bonum, & Aristotelis Interpretem, quot sunt, quotque fuerunt, quotque futuri sunt, longe præstantissimum; licet in scholis nostris, nescio quo litterarum fato, non valde notum. Hunc primum inveni ex infinita illorum

turba, qui de his rebus præcipiunt, hunc inquam primum, qui communem opinionem firme graviterque damnarit. Non audeo dicere unum, quia fuit præterea, qui dubitaret; atque adeo qui rem tentaret. Sed facem præferat Pacius unus, cujus apud me auctoritas tanti est, ut unum reliquis omnibus opponam. *Non dubito* (inquit in suis commentariis ad hunc locum) *quin verbum* ἀτελὴς *imperfectus, ex glossemate irrepserit in contextum.* Movetur auctoritate primum quatuor codicum MSS. a quibus abest hæc vox; deinde Doctorum Lovaniensium, Rodolphi Agricolæ, & multorum præterea Interpretum, qui eam non agnoverunt. Græcos vero præsertim, Joannem Grammaticum, & Alexandrum Aphrodisensem in medium appellat, antiquissimos Aristotelis enarratores, qui de re hac ne suspicati quidem sunt: siqua autem est conclusio ex una sumptione ducta, eam vocant, non argumentationem imperfectam, aut Enthymema, sed syllogismum μονολήμματον. Addere poterat Sextum Empiricum, qui lib. 2. Pyrrhon. Hypoth. c. 13. & lib. 2. adversus Logic. c. 6. contendit, syllogismum μονολήμματον esse perfectum, reliquos redundare rationibus & verbis otiosis.

Verum sit eo loco ἀτελής. Numquid hac voce syllogismus significatur, cui alterutra desit enunciatio? Nihil sane minus. Is demum *syllogismus imperfectus* ab Aristotele dicitur, & Enthymemati æquiparatur, qui non habet firmam concludendi virtutem. Eodem enim modo se habet Enthymema ad syllogismum, ut scribit Quinctilianus l. 5. c. 10. quo epichirema ad apodixim: atqui epichirema dicitur *apodixis imperfecta*, quia rem leviter manifestat: Enthymema igitur *syllogismus imperfectus* vocatur, quia leviter concludit. Quamquam vel ea de caussa Rhetorum argumentatio imperfecta dici potest, quod & præpostere sæpe feratur, & quædam auditori intelligenda relinquat, quæcumque ea sint. Logici enim per suos syllogismos *minutius & scrupulosius scrutantur omnia*

(ut

(ut ſcribit Quinctilianus lib. 5. cap. 14.) *& ad liquidum, confeſſumque perducunt*: ideoque per intentionem atque aſſumptionem ad concluſionem recta pergunt; & quod propoſuerunt, per omnes partes efficiunt. Duas haſce argumentandi formas, earumque diſcrimen explicat Cicero in Partit. c. 13. *Argumentandi duo ſunt genera, quorum alterum ad fidem directe ſpectat, alterum ſe flectit ad motum. Dirigitur, cum propoſuit aliquid, quod probaret; ſumpſitque ea, quibus uteretur; atque his confirmatis, ad propoſitum ſe retulit, atque concluſit. Illa autem altera argumentatio, quaſi retro & contra, prius ſumit, quæ vult: eaque confirmat; deinde id, quod proponendum fuit, permotis animis jacit, ad extremum.* Quæ *altera argumentatio* vocatur a Cicerone, Enthymema eſt, de quo Quinctilianus lib. 5. cap. 10. *Alii Rhetoricum ſyllogiſmum, alii imperfectum ſyllogiſmum vocaverunt; quia nec diſtinctis, nec totidem partibus concluderetur.* Quod autem partes aliquas deeſſe Enthymemati Quinctilianus ſcribit, nolite putare, vulgaribus Dialecticis eum favere. Illi propoſitionem, aut aſſumptionem deeſſe volunt, concluſionem non item: hic concluſionem vel in primis dignam putat, quæ conticeatur. Quare ejuſdem libri cap. 14. affert præclarum Enthymema ex Tulliana Oratione pro Ligario, *quod habet*, inquit, *propoſitionem, probationemque, non habet concluſionem: ita eſt ille imperfectus ſyllogiſmus*. Quo loco videtis, extra omnem controverſiæ aleam poni, Enthymemata eſſe quædam, & ſane optima, ſuiſque numeris abſoluta, quæ in ſola vertantur propoſitione. Hoc vero iccirco urgeo, quod Georgius Pachymeres, in Logica Peripatetica probatus & nobilis, hanc unam partem Enthymemati denegaverit, reliquas tamquam perpetuas ac neceſſarias conſtituerit. Accipe, Pachymeres, niſi te ſatis movet Quinctilianus, accipe inquam, quæ Tullius ſcribit in Topicis, cap. 13. *Ex hoc illa Rhetorum ſunt ex contrariis concluſa, quæ ipſi Enthymemata appellant;*

non quod non omnis ſententia proprio nomine Enthymema dicatur, ſed ut Homerus propter excellentiam commune Poetarum nomen effecit apud Græcos ſuum; ſic cum omnis ſententia Enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrariis conficiatur, acutiſſima, ſola proprie nomen commune poſſidet. Ejus generis hæc ſunt: HUNC METUERE, ALTERUM IN METU NON PONERE; EAM, QUAM NIHIL ACCUSAS, DAMNAS; BENE QUAM MERITAM ESSE AUTUMAS, DICIS MALE MERERI; ID, QUOD SCIS, PRODEST, NIHIL ID, QUOD NESCIS, OBEST. Ad quem locum juvat Severini Boethii verba referre. *Non totus*, inquit, *in his argumentationibus ponitur ſyllogiſmus, ſed propoſitio, cujus aſſumptio, & concluſio notæ ſunt.* Igitur non per Quinctilianum ac Ciceronem modo, ſed per Boethium quoque ſola propoſitio aliquando facit Enthymema: neque opus eſt, ut inferatur *feſtinata concluſio*: quod ille tamen ipſe de Different. Topicis lib. 2. ſcriptum reliquit, aliud alio tempore agens.

Fere autem, Auditores, hujuſmodi Enthymemata ex pugnantibus ſumpta, & enunciato uno comprehenſa, de quibus modo Ciceronem audiſtis, per interrogationem efferuntur: cujuſmodi eſt illud Horatii l. 1. ſerm. 3. v. 126. *Cur optas, quod habes?* Latet enim in his paucis verbis argumentum, quod facile in Logicas formulas conjici poteſt.

Huc quidam trahunt, quod habet Juvenalis Satyr. 6. v. 448.

——— *curtum ſermone rotato*
Torqueat enthymema;

quod ego facile paterer, niſi viderem per hæc verba aliquibus fucum fieri, quaſi vero Enthymemata eatenus *curta* dicantur, quatenus cum ſyllogiſmo comparata paucioribus conſtent, ex communi ſcholarum regula. Nodum hunc expediam, vel potius plane recidam, ſi oſtendero, Juvenalem Enthymematis nomen pro Syllogiſmo Dialectico uſurpare; Locum integrum afferre o-

portet, ut quæ dicturus sum, facilius intelligatis.

Non habet matrona, tibi quæ juncta recumbit,
Dicendi genus; aut curtum sermone rotato
Torqueat Enthymema; nec historias sciat omnes.

Reprehendit uxores, quæ nimio plus scire volentes, & Rhetoricam, & Dialecticam, & Eruditionem consectantur. Tria enim sunt veluti membra; neque secundum utique constare potest, nisi per *Enthymema* Logica significetur argumentatio. Itaque optimi Codices non *curtum* habent, sed *curvum*; hoc est volubile, & conversione conclusum; cujusmodi sunt Dialecticorum syllogismi, quos *lubrici anguis circulatos orbes* appellat Martianus Capella in principio libri quarti. Neque vero iccirco inficior, Enthymema *curtum* dici posse: ajo etiam, & confirmo præsertim hoc loco, ubi affertur ad distinguendam disputationem Dialecticam a dicendi genere Oratorio. Sed nego, brevitatem conditionem esse Enthymematis necessariam: & qualis demum cumque sit, nego, in eo consistere, ut pede veluti uno ad concludendum feratur; sicuti sentiunt, & magno consensu docent harum rerum magistri.

Verum quod sæpe tacitus animadverti, mecumque reputavi, palam ac libere aperiam. Homines isti numquam Aristotelem legisse videntur; vel si legerunt, non intellexisse; vel si intellexerunt, non eum certe ducem sequi, tametsi id verbo profiteantur. Nam ille tum hoc loco, tum pluribus aliis Enthymema ab Exemplo distinguit: at isti quomodo distinguunt, cum Exemplum omne haud aliter atque ipsorum Enthymema, per sumptionem, & complexionem afferatur? Si quis ita argumentetur: *Turpe fuit Thebanis inferre bellum finitimis sine caussa; turpe igitur erit Atheniensibus quoque*; Dialectici nostri procul dubio Enthymema vocabunt. Quid enim potius? At Aristoteles Exemplum facit, & alterum ab altero ita secernit, ut Exemplum ex re singulari sensibus subje-

cta

cta aliquid probet, Enthymema ex communi ratione, qua animus secum cogitat. Hinc in Problematis scribit, Exempla esse manifesta, quod fiant ex singularibus; Enthymemata minus esse nota, quod fiant ex universalibus. Uno verbo ita se habent apud Oratores Enthymema & Exemplum, quemadmodum apud Dialecticos Syllogismus & Inductio. *Voco* (inquit Rhetoricor. lib. 1. tex. 68.) *Enthymema quidem Oratorium Syllogismum, Exemplum autem Inductionem Oratoriam.* καλῶ δὲ ἐνθύμημα μὲν ῥητορικὸν συλλογισμὸν, παράδειγμα δὲ ἐπαγωγὴν ῥητορικήν. Parum est quod Exemplum dixi. Quid Inductio? Nonne ipsa quoque, quantumvis extensa, duas tantum complectitur partes? Quid enim est in hac argumentatione, *Homo sentit, leo sentit, aquila sentit; ergo omne animal sentit;* quid est, inquam, nisi sumptum, & conclusum? Membra quidem in parte prima multa sunt, sed sumptio una. Hoc igitur quoque, si Dialecticos nostros audimus, purum putumque Enthymema est: at Aristotelem si consulimus, Inductio vocari debet. Dicam rursus, nomina h c inter se distingui, non ex enunciationum numero, sed ex ordine; maxime vero ex rebus ipsis, quae fidem faciunt. Quapropter si quis dicat, *Terra interjecta est inter Solem, & Lunam; ergo Luna obscuratur;* Syllogismum profert, non Enthymema. Facite, quaeso, ne irascamini, optimi Dialectici; moneo vos Aristotelis mei nomine, verbis quam possum clarissimis, voce quam possum maxima, hunc, quem modo recitavi, Syllogismum esse, & ad vestram ditionem pertinere. Ducitur enim ex caussa rei necessaria; rectoque ordine concluditur: quamquam verbosius e vobis efferri soleat, addita propositione.

Sect. 18. qu. 1.

Vetera ne moveas, inquiunt. Annos plus mille docemus, breviculas istas & contractas argumentationes Enthymemata esse. Ita juvenes senesque in scholis clamant; ita placet. Quid jam constitutam Dialecticorum rempublicam novus homo,

mo vix uno, aut altero seditioso cive stipatus, misces ac perturbas? Per me vero stet res ista publica; & siquidem potest, in alias etiam dominetur: quæ certe si quando corruat, nos quoque in exitium rapiet. Attamen libuit, de parte ejus non minima quid senserit Aristoteles moderator ac princeps explicare; sive illius caussa, sive nostra, qui anno superiore quamdam movimus, ut in proœmio dixi, difficultatem, neque solvere potuimus.

Scio, esse aliquos, qui nihil audire velint, nisi quod ipsi aliquando probarunt, aut ab eo probari vident, quem suum sibi Dictatorem constituerunt. Hoc ergo genus hominum diligentissime fugere soleo; quia fere pugnaces sunt, & quod consequitur, etiam injuriosi: in quo ipse cum minime valeam, si quando me invitum retinent, libenter cedo; doleo de imbecillitate mea; grates ago, quod doceant; plenos sui, beatosque dimitto. Hic autem in tuto sumus. Ex hoc loco libere, & ex animo pandimus, quæ nobis videntur; parati etiam, si sit opus, monumentis tradere litterarum, quæ latius propagentur. Quamquam in hac quoque libertatis sede, tantorum virorum judicio munita, eum differendi modum perpetuo tenebo, ut non offeram me dimicationibus; verumtamen ubi se mihi offerent ipsæ, non committam periculi fuga, ut me aut inermem, aut ignavum homines judicent. Interim vero illud majorem in modum peto atque contendo, ut quando tam liberum est cuique ex ingenio philosophari, mihi quoque liceat aliquid: & cum ego monstra quælibet opinionum in aliis æquo animo feram, & siquidem cupiunt, laudem etiam; ipsi quoque me non ægre patiantur ad eam abire disciplinam, seu nimis veterem, seu nimis novam, seu mixtam ex utraque, quæ mihi sit probatissima. Una est VENETI SENATUS auctoritas, quam ego hac in re vereri constitui: ab hac nullo vel meo judicio, vel alieno impulsu recedam; nul-
lis

lis aut rationibus, aut conditionibus abducar: quod ab ejus quasi numine ad hujus juventutis institutionem accepi, perpetuum mihi, firmum, ratumque erit; nec quidquam fieri posse melius, aut cogitari existimabo, quam quod ab eo Consilio, quod sapientissimum in terris habetur, constitutum est.

DE

SORITE

ACROASIS II.

HABITA

MENSE NOVEMBRI MDCCXXV.

AD secundum rediturus Posteriorum Analyticorum librum, unde publicæ hujus exercitationis altero adhinc anno initia duxeram, deliberare animo cœpi, num eadem recinerem jam parata; an vero aliud quippiam commentarer, quod vel plane novum esset, vel novitatis speciem aliquam præseferret. Nam ex una quidem parte terrebat me novus labor in agro tam sterili suscipiendus: ex altera vero incredibili verecundia impediebar, ne crambem illam recoquerem, meisque auditoribus, lautis oppido viris, & fastidii delicatissimi, rursus apponerem. Accedebat & illud ignaviæ suspicionem defugienti, valde incommodum, quod non omnia licere mihi putabam, quæ sibi licere Physici volunt, utentes sæculi licentia, & sua quadam cogitandi libertate, quam Philosophiæ parentem appellant. Logicæ enim leges certæ sunt atque immutabiles: neque ullus umquam studia hæc suis inventis mutare poterit, nisi ratiocinationem, atque adeo rationem ipsam conturbet. Quid igitur reliquum est, nisi ut orbe veluti conclusi, teneamus quidem locum, sed in eo ita moveamur, ut periti saltatores; quantumque fieri per nos potest, formam figuramque variemus? Illud certe erit novi, quod nunc demum in Dialectica possessione aliquanto magis confirmati, do-

ctri-

ctrinam hanc a barbarie & obscuritate liberare conabimur, vocantes in medium Scriptores illos, totius antiquitatis testimonio elegantissimos, qui disserendi studium cum dicendi exercitatione, & reliquarum litterarum industria conjunxerunt. Id cum artem ipsam illustriorem faciet, & hoc loco magis dignam, tum nos ejus studiosos ab invidia liberabit, qui ματαιοτεχνίαν quamdam, & umbraticas nugas agitare dicimur; quarum nullus sit liberalibus ingeniis usus ad eam, quæ humanam societatem ornat, disciplinam & eruditionem. Neque vero iccirco tantum nobis indulgere volumus, ut præscriptos publica auctoritate fines egrediamur; sed in illis perpetuo inclusi, pulcherrimas quasdam Logicæ particulas oblivione sepultas revocare conabimur, & illa ipsa, quæ vulgares disputatores frequentant, pro talium natura rerum exornare. Quid sit hoc, & quatenus valeat, ex edita a nobis *de Enthymemate* Dissertatione, tamquam specimine quodam cognosci potest. Interim hodie ea sumimus ad disputandum, quæ Græci modo ἄπορα, modo ἄλυτα, modo ἀσύστατα vocant, Latini *Inexplicabilia*: quarum argumentationum ignoratio facit, ut nonnulli magnam Academicæ doctrinæ partem non recte intelligentes, ipsa quoque Ciceronis scripta, quæ de Philosophia sunt, abjiciant; aut minus, quam decet, assidue versent. Atque ex his quidem siqua explicari posse videbuntur, explicare conabimur; quæ vero prorsus *inexplicabilia* nobis quoque apparebunt, postulabimus cum Stoicis, ut excipiantur. Qualia tandem cumque sint, non debent a nostris Dialecticis ignorari; quos ex turba deducimus, neque solum inter doctos; sed ante doctos collocamus; ut facem veluti præferant, & sapientiæ templa fideliter sequentibus patefaciant. Vindicandæ sunt nobis antiquæ possessiones; reparandum Dialecticum nomen; restituenda scholæ auctoritas; neque diutius patiendum, ut barbari nescio qui *Summulistæ* adolescentibus impo-

nant,

nant, sibique Dialecticæ provinciæ imperium arrogent.

Inexplicabilia cum dico, videbor fortasse vulgaribus Logicis monstra dicere. Nullus est enim nodus tam arcte implicatus, quem se per suas *Summulas* explicare non posse sibi persuadeant. Scilicet in re omni diligenter cavent, ne quid ignorare videantur. Attamen ita sunt multa hujus generis in orbe disciplinarum, ut hinc potissimum occasionem Sceptici sumpserint assensionis sustinendæ; atque his tamquam parietibus sese adversus aliarum Sectarum impetum munierint. Nomen (ut ab eo incipiam) Ciceroni debemus; Acad. 4. c. 29. visumque est Latinis hominibus satis commode exprimere griphos illos perplexos & flexuosos, quibus ita se veteres Eristici disputando implicabant, ut nulla appareret exeundi via. *Controversia parum consistens* (inquit Gellius lib. 9. c. 15.) *quod genus Græci ἄπορον vocant, Latine id non nimis incommode inexplicabile dici potest*. Duo sunt autem inter *inexplicabilia*, quæ maxime celebrant Græci Latinique Scriptores, & ad exemplum afferunt ceterorum, *Pseudomenos*, & *Sorites*. Ab his tamquam capitibus nos quoque incipiemus.

Ac *Sorites* quidem, in quo uno tota hujus diei disputatio versabitur, interdum utilis argumentatio est, certis ac perspicuis legibus constans, non secus ac simplex syllogismus; quas siquis violet, facili negotio refellitur, ut postea demonstrabo. Qui fallax & *inexplicabilis* est, Chrysippeus appellaur; sive quod a Chrysippo sit inventus (nam ipsi contra se Stoici has plagas texuerunt, & Carneadem armarunt, ut scribit Cicero) sive quod Acad. 4. c. 27. & 48. ab eo magna contentione oppugnatus. Plures certe Chrysippi libros de Sorite recenset Laertius in ejus vita. Hinc Persius v. ult. *Inventus, Chrysippe, tui finitor acervi*. Dicitur a Græca voce σωρός, tamquam ab *acervo tritici*; atque idcirco *acervalis* nominatus est a Cicerone l. 2. de Divin. c. 4. Est autem ratiocinatio, in qua minutis additionibus,

bus, aut detractionibus ab eo, quod perspicue verum est, ad id, quod est perspicue falsum, disputantem adducimus. *Ea est* (inquit Julianus Jurisconsultus de reg. jur. leg. 65.) *natura cavillationis, quam Græci σωρείτην appellant, ut ab evidenter veris per brevissimas mutationes, disputatio ad ea, quæ evidenter falsa sunt, perducatur*. Itaque Lucullus apud Ciceronem l. 4. Academ. quæst. c. 16. captiosissimum interrogationis genus appellat, quod minime in Philosophia probari solet, cum aliquid minutatim & gradatim additur, aut demitur. Fit per interrogationem veteri Dialecticorum more hoc ferme pacto: *Decem grana paucane sunt, an multa?* si *pauca* respondes, Dialecticus reponit: *Quid si unum addidero? quid si alterum, tertium, quartum?* donec exprimat unum illud, quod multa efficit; cujus sane nobis cognitionem natura non est impertita. Quod si respondeas, *decem esse multa*, Dialecticus telam retexit, atque ita rogat: *Quid si unum exemero? quid si alterum, tertium, quartum?* Quo te interrogationis genere in angustias adducit, non invenientem ubi sit consistendum.

Hujusmodi Sorite in re seria usus est M. Tullius, ut ostenderet, nullum esse furtum tam exiguum, in quod non sit animadvertendum. *Videte, Judices* (inquit lib. 3. in Verr. cap. 94) *quam infinitam sitis hominibus licentiam pecuniarum recipiendarum daturi. Si ternos denarios qui coegit, erit absolutus, quaternos, quinos, denos denique, aut vicenos coget alius. Quæ erit reprehensio? In quo primum injuriæ gradu resistere incipiet severitas judicis? Quotus erit iste denarius, qui non sit ferendus?* Hunc argumentandi modum *inexplebilem* Seneca dixit lib. 5. de Benef. c. 19. cui similia multa referrem, ex omni antiquitate deprompta, si in re tam perspicua opus esset auctoritatibus. Sex. Empiricus eo utitur adversus Grammat. l. 1. c. 3. ubi contendit, nullam esse Grammaticam artem; quod qui eam profitetur, nec omnia tenere possit,

ſit, quæ pertinent ad Poetarum & reliquorum Scriptorum interpretationem, quia ſunt infinita; nec ſane plurima, quia plurimorum numerus definiri non poteſt ob acervalem dubitationem. Etenim texendo ac retexendo, quemadmodum nos paullo ante multa cum paucis, ita ille plurima cum pauciſſimis confundit. Ex quo fit, ut Grammaticus ab eo non differat, qui Grammaticus non eſt. Callide pro Scepticorum inſtituto. Et vero ſi hæc concludendi ratio valeret, jam non Grammatica ſolum, ſed omnis prorſus diſciplina corrueret.

Sed redeamus ad Ciceronem, qui Soritem magnopere roboravit in Academica quarta ex doctrina Carneadis, ut Lucullo improbanti reſiſteret. Non omnia perſequar, quia ſunt nimis multa, atque ita abſtruſa, ut vix legendo ac meditando in otio domeſtico capi poſſint. Illud paucis dicam, iſtiuſmodi interrogationes, quæ paullatim ſubrepunt, & numquam deſinunt, revera *inexplicabiles* eſſe. Fatendum eſt enim. Fallunt certe quidem, quia pariunt abſurda; ſed infirmitate humanæ rationis fit, ut nequeant diſſolvi. Infirmitas autem in eo eſt, quod ſupremos atque infimos rerum gradus definire non poſſimus. Quo in loco obiter animadverto, id potiſſimum cauſſæ fuiſſe Zenoni Stoicorum principi, ut doceret peccata eſſe paria. Videbat enim, modum rebus figi non poſſe. Placet ipſa Ciceronis verba recitare, quæ ſunt in eadem Academ. 4. c. 29. *Rerum natura nullam nobis dedit cognitionem finium, ut ulla in re ſtatuere poſſimus quatenus. Neque hoc in acervo tritici ſolum, unde nomen eſt, ſed nulla omnino in re minutatim interroganti, dives pauper, clarus obſcurus, multa pauca, magna parva, longa brevia, lata anguſta, quanto aut addito, aut dempto, certo reſpondeamus, non habemus. At vitioſi ſunt Soritæ.* Ita enim Lucullus eos appellaverat, & hoc nomine a Philoſophia excluſerat. *Frangite igitur eos*, inquit Tullius, *ſi poteſtis, ne moleſti ſint. E-*

runt enim, nisi cavetis. Cautum est, inquit Lucullus. Placet enim Chrysippo, cum gradatim interrogetur, verbi gratia tria pauca sint, an multa, aliquanto prius, quam ad multa perveniat, quiescere, idest quod ab iis dicitur, ἡσυχάζειν. Per me vel stertas licet, inquit Carneades; non modo quiescas. Sed quid proficit? Sequitur enim, qui te ex somno excitet, & eodem modo interroget: Quo in numero conticuisti, si ad eum numerum unum addidero, multane erunt? Progredere rursus, quoad videbitur Quid plura? Hoc enim fateris, neque ultimum te paucorum, neque primum multorum respondere posse.

Simile est illud Horatii l. 2. epist. 1. ubi queritur de moribus sæculi sui, Poetas non merito, sed vetustate æstimantis. Ait enim, nullos esse certos vetustatis fines, quibus judicia hæc circumscribantur, temere ac per invidiam fusa.

Si meliora dies, ut vina, poemata reddit,
Scire velim pretium chartis quotus arroget annus.
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter,
Perfectos veteresque referri debet, an inter
Viles atque novos? Excludat jurgia finis.
Est vetus atque probus, centum qui conficit annos.
Quid? Qui deperiit minor uno mense, vel anno,
Inter quos referendus erit? veteresne Poetas,
An quos & præsens, & postera respuet ætas?
Iste quidem veteres inter referetur honeste,
Qui vel mense brevi, vel toto est junior anno.
Utor permisso, caudæque pilos ut equinæ
Paullatim vello, demo unum, demo & item unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat annis.

Quod autem pilis caudæ equinæ utitur ad explicandum Soritem, ex eo petitum est, quod Sertorius fecit, cum jussit, quemdam ex suis militibus caudam equinam uno impetu vellere, alterum vero paullatim depilare. Quam rem totam dabimus, cum erit nobis de Inductionis fallaciis disputandum.

Hoc

Hoc ipsum monet me, ut ad Soritem revocem modum illum concludendi, quem Græci dicunt φαλακρόν, ideſt *calvum*, de quo Diogenes Laertius in vita Eubulidis. Menagius vir admodum eruditus, & omnium Diogenis Interpretum longe princeps, fatetur, ſe non noſſe, quod genus fallaciæ ſit hoc, & unde dicatur. *Fortaſſe*, inquit, *ab hoc exemplo: Qui non habet pilos in capite, calvus eſt; raſus non habet pilos in capite; ergo raſus calvus eſt*. Ego vero neminem Dialecticum fuiſſe puto poſteritatis memoria dignum, qui tam frigida cavillatione uſus ſit. Vix pueri Dialecticas Inſtitutiones attigerunt, cum talia contemnunt. Boni, quæſo, conſule, doctiſſime Menagi. *Calvus* eſt acervalis argumentatio, per quam efficitur, non eſſe *calvum*, qui *calvus* eſt; aut eſſe jam *calvum*, qui nondum eſt; quod certo definiri nequeat, quot numero pili calvitium conſtituant. Non temere hoc dico: ſed præeuntem Themiſtium ſequor, qui ad ſeptimum Phyſicum Ariſtotelis, cap. 5. *Jam*, inquit, *hoc loco ſe ſe offert, caputque exerit acervalis illa cavillatio, quam Soritem appellant, qualis ex acceſſu teruntii in cumulo divitiarum, & in finitione calvitii ſolet afferri*. Totus porro ille Ariſtotelis locus cognoſcendus eſt decernere volenti, quibus gradibus vires & pondera ſocietate multiplicentur; & in quo tandem conſiſtat arcanum illud caudæ equinæ, cujus partes modo valent, modo non valent ad reſiſtendum. Omnia ſcilicet per δύναμιν & ἐνέργειαν, *poteſtatem & actum*. Quid enim potius? Ad Laert. p. 123.

Sed quædam tamen ſunt, quæ cum acervum fecere, neſcio quid virium ac virtutis ex ipſa conjunctione capiunt; quod certe nequit per Ariſtotelicam δύναμιν & ἐνέργειαν explicari. Quid enim dicam ineſſe judicio ruſticæ plebeculæ; quæ cum in unum locum convenit ad Oratorem audiendum, eum terret? Cur ſinguli contemnuntur, univerſi contemni non poſſunt? Scilicet cum convenere, concionem faciunt; ſinguli concionem

non faciunt. Est aliquid in hoc toto, quod a cujusque natura sentitur; quid sit, non cognoscitur. Itaque nihil ab *enexplicabili* differt argumentatio illa apud Ælianum de varia histor. l. 2. c. 1. qua Socrates dicitur excitasse Alcibiadem, qui popularium concionum judicia nimis verebatur. *Quaeso* (inquit, homuncionem ostendens e media turba) *annon sutorem illum contemnis*? Annuit Alcibiades. *Quid? nonne & illum*? ostenditque ejusdem sellulae cerdonem, atque alios deinceps. Cum adolescens fateretur: *Age*, inquit Socrates, *hi sunt, ex quibus constat populus Atheniensis. Quare si singulos contemnis, non debes universos reformidare*. Satis ingeniose ad disputandum; non satis vere ad vincendum naturae sensum: quamvis & a Cicerone probetur in Tuscul. 5. c. 36. *An quidquam stultius, quam quos singulos sicut operarios barbarosque contemnas, eos esse aliquid putare universos?*

Verum de Sorite *inexplicabili* hactenus satis. Alius est, ut initio dixi, qui inter idoneas argumentationes refertur, & facile solvitur, siquando fallat. Est autem acervus quidam enunciationum, in quo attributum primae fit subjectum secundae, attributum secundae fit subjectum tertiae, atque ita deinceps, donec tandem in complexione ultimae attributum cum primae subjecto conjungatur. Gradatio haec, quae nihil differt a simplici syllogismo, eo spectat ut tota vis argumenti, quod assumitur ad concilianda quaestionis extrema, dilucide appareat. Hujusmodi est Sorites, quem in exemplum perfectissimae demonstrationis affert Leibnitius ad Marii Nizolii lib. 4. cap. 3. de veris princip. *Quodlibet corpus est in spatio; quod est in spatio, potest esse in alio spatio; quod potest esse in alio spatio, potest mutare spatium; quod potest mutare spatium, est mobile: ergo quodlibet corpus est mobile*: Qui ita disputat, idem facit, ac si diceret: Unum est in duobus; duo sunt in tribus; tria sunt in quatuor; quatuor sunt in quinque: ergo unum est in quinque.

Es-

Effertur porro Sorites hic, non secus ac prior, etiam per interrogationem. Exemplum peti potest a Plutarcho de anim. tranquill. ubi cum Stilponi, lætissime viventi, filiæ impudicitiam objecisset Metrocles, *Hoccine igitur* (inquit Stilpo) *meum peccatum est, an filiæ?* Cui cum ille respondisset, esse peccatum filiæ, sed infortunium patris, tum Stilpo ita interrogavit: *Qui fieri hoc potest? Nonne peccata sunt lapsus quidam?* Assensit Metrocles. *At lapsus nonne sunt aberrationes eorum, quorum sunt lapsus? Omnino*, inquit ille. *Quid aberrationes? Nonne eorum sunt infortunia, quorum sunt aberrationes?* Quo quidem Cynicus belle inclusus, & ad silentium compulsus est.

Præterea quemadmodum Sorites Chrysippeus texitur ac retexitur, ita hic quoque retro commeat & reciprocatur. Exemplum nobis suppeditat Lactantius de fals. relig. c. 16. ubi Gentium Dii in mares ac fæminas divisi impugnantur his fere verbis: *Si duo sunt sexus Deorum, sequitur concubitus: si coeunt, & domos habent, ne in propatulo faciant: si domos habent, consequens est, ut & urbes habeant: si urbes habent, & agros igitur habent; eosque arant & colunt, quod fit victus caussa: ergo mortales sunt; ideoque Dii non sunt. Quod si agros non habeant, ne urbes quidem: si urbes non habent, ne domos quidem: si domibus carent, ergo & concubitu: si concubitus ab iis abest, & sexus igitur fœmineus: ergo fœminæ in Diis non sunt: ergo omnino Dii non sunt.*

Ad genus hoc reciprocum accedere videtur aliud, quod mixtum appellari potest. Est autem ejusmodi, ut aliter explicari nequeat, quam per exemplum. Sumam ab Arcesila. Tollebat Philosophus hic, cum disputaret adversus Stoicos, comprehensibilia & comprehensionem: ex quo effici volebat, ut scientia quoque periret; & sapiens in rebus omnibus assensum sustineret. Non est hujus loci doctrinam hanc totam, subtilissimis involutam rationibus, aperire. Quod attinet

ad rem præſentem, ejus hæc erat argumentatio: *Nulla eſt comprehenſio: ergo nullus eſt, qui comprehendat. Si nullus eſt, qui comprehendat, nihil eſt, quod comprehendatur: ſi nihil eſt, quod comprehendatur, quoties ſapiens aſſentitur, aſſentitur rei, quam non comprehendit: ſi aſſentitur rei, quam non comprehendit, opinatur: eſt igitur ſapiens inter eos, qui opinantur. Atqui inter eos, qui opinantur, non debet eſſe ſapiens ex doctrina Stoicorum: nulli igitur rei ſapiens aſſentitur. Sed qui nulli rei aſſentitur, ſemper aſſenſum ſuſtinet: ergo ſapiens ſemper aſſenſum ſuſtinet.* Ita colligi videtur ex Cicerone, & Empirico, qui nobis quaſi filum præbuerunt, ut in hæc Arceſilæ adyta ingrederemur.

Univerſe autem ut modus hic argumentationis ſive ſimplex, ſive reciprocus, ſive mixtus, recte procedat, firmiterque concludat, ante oculos habere oportet, quod docet Ariſtoteles initio c. 3. Categor. Ὅταν ἕτερον καθ' ἑτέρου κατηγορῆται, ὡς καθ' ὑποκειμένου, ὅσα κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, τοσαῦτα καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου ῥηθήσεται. *Cum alterum alteri tribuitur tamquam ſubjecto, quot ſunt ea, quæ de attributo dicuntur, totidem etiam de ſubjecto dicentur.* Hoc tamquam fundamento nititur Sorites. Itaque cum dico, *Juſtitia eſt virtus*, quidquid virtuti convenit, juſtitiæ quoque convenire debet; ac proinde ita diſputari poteſt: *Juſtitia eſt virtus; virtus eſt habitus bonus; habitus bonus mediocritate regitur, ergo Juſtitia mediocritate regitur*. Sed quia in gradationem hanc, præſertim ſi ſit longior, facile irrepunt vitia & captiones, quæ nexum latenter infringunt, & concluſionem impediunt, iccirco quædam monere volumus partim omnibus argumentationibus communia, partim noſtræ hujus propria.

Et primum quidem cavere oportet, ne ullum ſit verbum ambiguum. Ambiguitas enim geminat vocis ſignificationem, & ex uno duo facit, quæ ſibi inter ſe non cohærent. Hinc ſerie interciſa, recte deſcendi ad concludendum nequit. Hac in

par-

parte deficiebat Gorgiæ Leontini Sorites; quo conabatur ostendere, quod est æternum, omnino non esse, ut refert Sex. Empiricus adverf. Logic. lib. 1. n. 69. *Quod est æternum, caret principio; quod caret principio, est infinitum; quod est infinitum, nusquam est; quod nusquam est, omnino non est; ergo quod æternum est, omnino non est.* Porro infinitum nusquam esse, ex eo probabat; quia si alicubi esset, in loco esset, eoque contineretur, quod autem continetur in alio, est angustius illo, ideoque infinitum esse non potest. Scilicet non vidit, aut videre noluit ambiguam *infiniti* significationem; quæ vox primum quidem refertur ad ea, quæ sempiterna successione constant, cujusmodi est tempus & motus apud veteres Philosophos; deinde vero ad magnitudinem nullis terminis circumscriptam. Si idem valeret, semper esse, & ubique esse, aut ex ancipiti argumentum duci posset, Gorgias dixisset aliquid. Non urgemus hæc pluribus, quippe satis nota in scholis Peripateticis ex iis, quæ Aristoteles disputat adversus Xenophanem, Anaxagoram, Anaximandrum, & alios infiniti patronos, qui in hac ambiguitate ludebant.

Interdum autem fit, ut non unum aut alterum verbum, sed tota enunciatio ambigua sit, incerta, & minus vera: ex quo videtis, quid sequatur. Hujus generis erat Sorites, quo Diophantus Themistoclis filius dictitabat, quæ sibi probarentur, probari Atheniensibus omnibus, ut est apud Plutarchum de pueror. institut. *Quod placet mihi, placet matri meæ: quod placet matri meæ, placet Themistocli: quod placet Themistocli, placet omnibus Atheniensibus: ergo quod placet mihi, placet omnibus Atheniensibus.* Quasi vero & ipse apud matrem, & mater apud Themistoclem, & Themistocles apud cives suos revera tantum possent, quantum vellent. In hanc eamdem regulam peccat Stoicorum conclusio, quæ reprehenditur a Cicerone lib. 4. de Fin. c. 18. *Quod bonum sit, id*

esse

esse optabile; quod optabile, id esse expetendum; quod expetendum, laudabile, igitur quod bonum sit, id esse laudabile. Negat enim Aristoteles & Xenocrates, quod est bonum & optabile, idem esse laudabile, nisi sit cum virtute conjunctum: quia laus soli virtuti debetur; in bonis autem & optabilibus non sola est virtus.

Hinc colligere potestis, quo vitio laboret Sorites Chrysippeus, & quare sit fallax. Scilicet multa, pauca, uno verbo relata omnia, sunt ambigua; & aliter alio tempore, aliisque comparata significant: quo fit, ut certis finibus absolutisque eorum gradus comprehendi non possint.

Deinde in eo summa cautio atque provisio adhibenda est, ut inter enunciationes ajentes nulla sit negans. Siqua enim hujusmodi inseratur, reliquarum nexum & conjunctionem abrumpet. Itaque nihil efficit, qui ita disputat: *Virtus est habitus; habitus est qualitas; qualitas non est substantia; substantia per se constat; ergo virtus per se constat*. Vitium est in enunciatione tertia.

Attamen quæ proxime antecedit conclusionem, potest esse negans, modo ipsa quoque conclusio negans sit: cujus exemplum habemus, quamvis non ita clare expressum, apud Ciceronem de Offic. l. 3. c. 6. *Si hominis est hominem juvare, omnium utilitas est communis: si omnium utilitas est communis, una continemur omnes lege naturæ: si una continemur omnes lege naturæ, alter alterum violare non debet: ergo homo hominem violare non debet*.

Non inficior, Soritem interdum fieri ex omnibus negantibus posse, si a summis generibus descendatur ad ima: veluti si dicam: *Quod non est substantia, neque corpus, neque spiritus est; quod neque corpus, neque spiritus est, vivens non est; quod vivens non est, animal non est; quod animal non est, homo esse non potest*. Hic tamen studio omni fallacias cavere oportet: nam quæ negant, facilius fallunt.

Jam vero illud quoque cognoscere necesse est, num

num ea, quæ in Soritem conferuntur, ex se apta sint, & per gradus recte congruentes ad conclusionem ducantur. In quo celebris est locus apud Ciceronem lib. 1. de nat. Deor. c. 32. ubi Cotta reprehendit soritem Velleji, quo volebat ostendere, Deos hominum similes esse, hoc ferme pacto: *Dii beati sunt: nemo beatus est sine virtute: virtus esse non potest sine ratione: ratio non est nisi in hominis figura: ergo Dii humana figura constant.* Audiamus Cottam ipsum istius argumentationis vitium detegentem. *Beatos esse Deos sumpsisti. Concedimus. Beatum autem sine virtute neminem esse posse. Id quoque damus, & libenter quidem. Virtutem autem sine ratione constare non posse. Conveniat id quoque necesse est. Adjungis, nec rationem esse, nisi in hominis figura. Quem tibi hoc daturum putas? Si enim ita esset, quid opus erat, te gradatim isthuc pervenire? Sumpsisses tuo jure. Quid autem est isthuc gradatim? Nam a beatis ad virtutem, a virtute ad rationem video te venisse gradibus. A ratione ad humanam figuram quomodo accedis? Præcipitare istud quidem est, non descendere.*

Hic vero sperare juvat, Tullianos homines non moleste laturos, me membrum illud, *sumpsisses tuo jure*, loco movisse, & eo restituisse, ubi non dubito quin fuerit a Cicerone collocatum; quamvis postea nescio quo pacto demigrarit.

Ejusdem rationis est illud Academicorum contendentium, inter vera visa & falsa nihil esse discriminis, quia falsa multa probabilia sint, atque adeo similia veri, ut vix, aut ne vix quidem internosci possint. Quod quidem eodem modo solvitur a Lucullo apud Ciceronem l. 4. Academ. quæst. c. 16. *Vitiosum sane & captiosum genus. Sic enim ascenditis. Si tale visum objectum est a Deo dormienti, ut probabile sit, cur non etiam ut valde verisimile? Cur deinde non ut difficiliter a vero internoscatur? Deinde ut ne internoscatur quidem? Postremo ut nihil inter hoc, & illud intersit? Huc si perveneris, me tibi primum quodque concedente, meum*

um vitium fuerit. Sin ipse tua sponte processeris; tuum. Ipsi per vos intelligitis, qua in parte deficiat consectarium hoc. Neque enim, siquid est alteri simile, continuo sequitur, ut sit idem.

Postremum, quod monemus, ex ipso Peripateticorum sinu, hoc est ex *Prioribus Analyticis* sumimus. Est autem, ne ulla sit enunciatio particularis, nisi forte prima. Etenim cujuslibet subjectum sumitur tamquam medium, ut scholæ vocant, peculiaris syllogismi. Satis autem manifestum est, syllogismum fore ineptum, qui medio nitatur particulari. Ad hæc, sorites resolvitur in tot syllogismos primæ figuræ, quot sunt enunciationes inter primam & ultimam, quarum quælibet propositionis locum tenet. In prima autem figura propositio semper debet esse universalis, quod in arte hac nostra tritum est, atque omnibus notum. Porro dixi *nisi forte prima:* quia cum Sorites resolvitur in syllogismos, enunciatio ejus prima assumptionis loco ponitur; neque repugnat, assumptionem esse particularem, modo ajat. Subtilia sunt hæc; neque inseri animis possunt, nisi per industriam privatæ scholæ, in qua & schemata ob oculos ponuntur, & sæpius iterantur, & interrogando ac respondendo planissima fiunt. Utcumque se habeant, præteriri non debent, quia sunt necessaria ad roborandam adversus cavillationes Philosophiam.

Quoniam vero in has salebras venimus, pergamus ex arte, & quam suscepimus personam, naviter sustineamus. Resolvitur Sorites, ut modo dicebam, in tot syllogismos primæ figuræ, quot sunt media assumpta ad probandum in enunciationibus, quæ præcedunt conclusionem. Itaque ille, quem initio hujus partis memoravimus ex Leibnitio, tres continet syllogismos; quorum media sunt *esse in spatio*, *posse esse in alio spatio*, *mutare spatium*. Ducitur autem initium ab enunciatione secunda, cui subjicitur prima, hoc modo: *Quod est in spatio, potest esse in alio spatio; quodlibet corpus*

est in spatio ; ergo quodlibet corpus potest esse in alio spatio . Tum incipitur a tertia : *Quod potest esse in alio spatio , potest mutare spatium ; quodlibet corpus potest esse in alio spatio ; ergo quodlibet corpus potest mutare spatium* . Postea incipitur a quarta : *Quod potest mutare spatium , est mobile ; quodlibet corpus potest mutare spatium ; ergo quodlibet corpus est mobile.*

Alii aliter retexunt . Construunt enim primum syllogismum ex complexione , & enunciatione , quæ proxime antecedit : reliquos vero , qui ex aliis enunciationibus fiunt , appellant Prosyllogismos ; quibus utitur disputator ad probandam assumptionem principis syllogismi. Eodem incidunt .

Hæc placuit ad vivum resecare , ut perspicue appareret , in quo vis sita sit argumentationis hujus ; & quomodo refelli possit , cum captiose effertur : ne quis sibi persuadeat , cum audit , Soritas *inexplicabiles* esse , genus esse unum latens in artificio Sophistarum , cujus nulla sit expediendi ratio . Proxima schola de *Pseudomeno* , quod est alterum *inexplicabile* , non minore diligentia disputabimus . Adeste frequentes ac benevoli , siquid a nobis conferri judicatis ad res tam difficiles illustrandas .

DE PSEUDOMENO
ACROASIS III.
HABITA
MENSE NOVEMBRI MDCCXXVI.

NON dubito, plerosque vestrum promissi mei expectatione commotos in hunc locum venisse, ut de *Pseudomeno*, quod est alterum inexplicabile, aliquid audiant; flagitaturos acerbe, si hanc argumentandi formam, quæ mihi certe multo difficilior in ipsa tractatione visa est, quam initio putabam, in suis tenebris ac silentio relinquere velim. Quamquam, Fami. l. 9. ep. 8. quod fieri in publici muneris promissione Cicero scribit, ut ne populus quidem nisi concitatus flagitet, id multo magis in litteris usuvenit, in quibus nondum fortasse repertus est, qui tantum præstiterit, quantum promisit. Ita facti comparatique sumus, quicumque litterarum studiis operam damus (quod nolim quispiam de se dictum putet) sed certe ita facti comparatique sumus, ut multa identidem polliceamur, atque adeo parata jactemus; submittamus, qui se vidisse dicant, & rumores in vulgus spargant; cum librariis & glutinatoridus impensarum rationem ineamus; principes viros fatigemus, ut sibi dicari patiantur; totum denique orbem moliminis admiratione suspensum per inania lactemus. Interim, ut sunt humana omnia, res in oblivionem abit; & fruimur fama sine experimento comparata. Quotus enim quisque in talia inquirit? Quis est unus ingenii tam difficilis, ut fidem publice datam sibi in-

inter omnes exſolvi curet? Alii ignorant, alii credunt, alii diſſimulant; annus vertitur, ſatis eſt. Hæc ego cum reputarem quotidianis exemplis explorata, ea ſchola, quæ *Soritæ* explicationem conſecuta eſt, nonnulla de *Pſeudomeno* dedi, & ea quidem ejuſmodi, ut auribus hominum non indigna judicarem, ſed oculorum judicio, pro ea, quæ nunc eſt, reprehendendi libidine, committere non auderem. Excurrit ſpatium illud, & more vacavimus. Sed jam mihi ſtudia repetenti redit in mentem pollicitatio. Et quamvis conatum omnem adhibuerim, ut animum ab hac cogitatione averterem; ipſe me tamen vincere nequivi, ut fidem fallerem in concione obſtrictam: quæ fides profecto ſi a litterarum provincia repellitur, quid eſt reliquum niſi ut apud barbaros ſedem quærat & domicilium, in quo conſiſtat? Quocumque igitur res cadat, rurſus de *Pſeudomeno* dicere aggredior, ſtatim emiſſurus, quæ dixero, ſpinoſa illa quidem, & pro ſæculi more nimis arida, ſed tamen ex ipſis diſciplinæ noſtræ viſceribus ducta, & cum illis, quæ de *Sorite* diſputavi, valde conjuncta. Video futuros eſſe aliquos, qui hanc ariditatem nobis objiciant; quorum maledicta vitare numquam poterimus, niſi, quod tacite poſcunt, nihil omnino ſcribamus. Nam Orationes cum haberemus, & pro illo popularis facultatis ingenio ubertatem & copiam ſequeremur, iſti ipſi, quaſi nimia redundantia obruti, jejunitatem & famem a nobis requirebant. In quo ſane illud ſignificabant, quod ipſi quoque Ciceroni contigit (ut eſt in procemio ſecundæ Tuſculanæ) ſe nihil probare velle, quod æmulari non poſſent. Quod igitur tunc adjutore populo fecimus, ut paucorum convicia ex abdito in nos jacta contemneremus, idem nunc multo alacrius publico judicio muniti faciemus, illud reputantes, ſatis ſuperque laudis Logico eſſe, ſi non omnibus liberaliter eruditis hac tempeſtate diſpliceat. Sed jam pro conſuetudine noſtra agamus quod inſtat.

Pſeu-

Pſeudomenon, ſi Laertio credimus, Eubulides invenit, patria Mileſius, Euclidis Dialectici diſcipulus, & quod ad ejus laudem in primis facit, Demoſthenis Oratoris magiſter. Cicero de Divinat. l. 2. c. 4. Græcam hanc vocem interpretatur *Mentientem*, nomine ducto a materia, ex qua fieri ſolebat iſtiuſmodi fallacia. Formula interrogationis eſt apud Gellium lib. 18. c. 2. *Cum mentior, & mentiri me dico, mentior, an verum dico?* Nullus eſt nodus in vulgari Dialectica, qui paucioribus egeat. Nam ſi quis ita rogetur ex turba iſta, procul dubio reſpondebit: *Cum mentiris, & mentiri te dicis, mentiris, & verum dicis*. Etenim qui mentitur, mentitur; idem tamen, cum dicit ſe mentiri, in hoc non mentitur. At ſi nihilo plus dicunt, non video, cur tam multi de *Mentiente* libri ſcripti fuerint, ut auctor eſt Seneca epiſt. 45. Ita ne vero tam levem captiunculam Chryſippus inexplicabilem vocat, & cum *Sorite* conjungit, tamquam cum Scylya Charybdim? Cur non poterat ipſe quoque notiſſimis formulis rem expedire? Miſeret me Philetæ illius Coi, qui ob nimium in re tantula ſtudium tabo correptus, fatis ceſſit. Quod certe non crederem, niſi & Heſychius traderet, & Athenæus in Dypnoſoph. l. 9. c. 14. inſculptum ejus monumento epigramma referret.

Ξεῖνε, φιλητᾶς εἰμι. λόγων ὁ ψευδόμενός με
ὤλεσε, καὶ νυκτῶν φροντίδες ἑσπέριοι.

Hoc eſt

Hoſpes, Philetas ſum. Perdidit me pſeudomenos,
Et nocturnum ſtudium ejus cauſſa ſuſceptum.

Hæc qui ſerio cogitare voluerit, facile ſibi perſuadebit, *Summuliſtas* noſtros (ſic enim ipſi ſe appellant) minime intelligere, quid ſibi velit *Pſeudomenos*, unde oriatur, aut quo ſpectet. Neque vero aliquid in illo eſt arcani, quo homines iſti tam acuti penetrare non poſſint, cum ego tam tardus verborum indagator mihi potuiſſe videar: ſed

ſed in hac ignoratione verſantur, quia Ciceronem, qui iſta unus ferme explicat, vel contemnunt tamquam Grammaticum, vel non intelligunt, quod latine loquatur. Tota igitur *Pſeudomeni* difficultas, ut ex ejus libro de Fato, & ex Academica quarta colligitur, in eo poſita erat, quod veteres Dialectici ex ſchola Euclidis, atque adeo etiam novi ex Zenonis Cittieji diſciplina, ratum decretumque haberent, pronunciatum omne aut verum eſſe, aut falſum; nihilque admitterent, quod eſſet ἀδιάφορον, & in partem utramque verti poſſet. Nam *ſi aliquid* (ajebant) *in loquendo nec verum, nec falſum eſt, certe id verum non eſt: quod autem verum non eſt, qui poteſt non falſum eſſe? aut quod falſum non eſt, qui poteſt non eſſe verum?* Contra Academici, ut totum hoc Dialecticæ fundamentum convellerent, ex formula interrogantes, quam paullo ante recitavi, quædam enunciata colligebant, quæ nec accipi poſſent tamquam vera, nec rejici tamquam falſa. Hujuſmodi erat iſtud; *Si te mentiri dicis, vereque dicis te mentiri, verum dicis.* Siquis enim, quod ita eſſet pronunciatum, verum dixiſſet, ita repellebatur: Si dicis nunc lucere, verumque dicis, lucet; ergo ſi dicis te mentiri, verumque dicis, mentiris. Quo modo verum eſt unum, alterum quoque debet eſſe verum. Ex primo enim fit hæc concluſio: ſi lucet, lucet; lucet autem; lucet igitur. Ex altero fit illa: ſi mentiris, mentiris; mentiris autem; mentiris igitur. Ipſa ratio connexi cum conceſſeris ſuperius, cogit inferius concedere; & ſi vis concluſionis valet, in utroque valet. Quod ſi Dialecticus ex hac parte dejectus, in alteram migraſſet, ſuumque illud enunciatum falſum dixiſſet, ſtatim Carneades locum ab illo deſertum occupabat, & connexo æque firmo defendebat, ita ferme: Si quis ſe mentiri dicit, cum revera mentiatur, verum dicit; tu autem te mentiri dicis, cum revera mentiaris; verum igitur dicis. Aut omnis tollenda erat con-

cludendi ars, aut quod ita conclusum esset; concedendum. Quapropter ad incitas redacti Dialectici, nihil affirmate in re tam ancipiti pronunciare audebant; sed postnlabant, ut hæc exciperentur tamquam inexplicabilia. Accipite ipsa Ciceronis verba, quæ sunt in Academ. 4. c. 29. *Nempe fundamentum Dialecticæ est, quidquid enuncietur, aut verum esse, aut falsum. Quid igitur? Hæc vera, an falsa sunt?* Si te mentiri dicis, idque verum dicis, te mentiri; verum dicis. *Hæc scilicet inexplicabilia esse dicitis: quod est odiosius, quam illa, quæ nos incomprehensa, & non percepta dicimus. Sed hæc omitto; illud quæro, si ista explicari non possunt, nec eorum ullum judicium invenitur, ut respondere possitis, vera ne, an falsa sint, ubi est illa definitio, effatum est id, quod aut verum, aut falsum sit?* Ecce vobis, Auditores, quidquid momenti in *Pseudomeno* est, in quo magnum præsidium Academici ponebant disciplinæ suæ. Nam uno convulso, nulla ratio esse videbatur, cur starent effata reliqua.

Siquis a nobis petat, ex his angustiis qua ratione possit evadere, respondemus, dialecticam verborum formam a rerum materia separandam esse. Nam hæc quidem ingenio non hebeti statim se manifestat; illa inexplicabilis est. Itaque ad eam differendi legem, per quam vetabatur, ex dialecticis repagulis exire, id quoque additum erat, ut scribit Gellius l. 16. c. 2. *non esse hujusmodi interrogationibns respondendum*. D. Hieronymus per hæc aliquando tentatus, clavum clavo trusit: quod est laudabilius, quam silere & excipere. Contendebat videlicet, Episcopum Carterium unius uxoris virum dici debere, quamvis præter illam, quacum vivebat, aliam habuisset ante baptismum. *Sustinui*, inquit epist. 83. ad Oceanum, *Romæ a viro eloquentissimo cornutum, ut dicitur, syllogismum, ut quocumque me verterem strictius tenerer. Uxorem, inquit, ducere peccatum est, an non? Ego simplex, & qui insidias vitare ne-*

sci-

scirem, dixi non esse peccatum. Rursum aliud proposuit. In baptismate bona opera dimittuntur, an mala? Et in hoc eadem simplicitate respondi, peccata dimitti. Cum me securum putarem, cœperunt mihi hinc inde cornua increscere, & absconditæ prius acies dilatari. Si, inquit, uxorem ducere non est peccatum, baptismus autem peccata dimittit, quidquid non dimittitur, reservatur. Illico mihi, quasi a fortissimo pugile percussus essem, ante oculos caligo obversari cœpit; statimque recordatus Chrysippei sophismatis, si te mentiri dicis, idque vere dicis, mentiris, *& in memet reversus, converti in adversarium propositionis stropham. Quæso, inquam, te ut respondeas. Baptismus hominem facit novum, an non? Vix dedit, quod novum faceret, gradatim intuli: ex toto novum facit, an ex parte? Respondit ex toto. Deinceps interrogavi: Nihil ergo veteris hominis in baptismate reservatur? Movit caput. Cœpi protinus texere. Si baptismus novum hominem facit, & ex toto novum facit, nihilque in eo veteris hominis reservatur, non potest novo imputari, quod in veteri quondam fuit*. Hæc D. Hieronymus, qui nobis ansam præbet *Pseudomeni* longius dilatandi.

Hoc igitur nomine cavillationes illæ omnes significari solent, ex quibus contrarium sequitur. Quo in numero est modus quidam, qui κυριεύων a Græcis dicitur, a Latinis *Dominans*. Ejus vim & rationem magni quidam viri cum quærerent, *Dominantem* appellarunt fallaciam illam, qua usus Diophantus contendebat, quæ sibi probarentur, probari Atheniensibus omnibus. Sed totum illud argumentationis genus ad speciem quamdam *Soritæ* pertinet, quam nos anno superiore dedimus, & explicabilem esse ostendimus. Aliis in mentem venit, appellationem ducere a Catonis Senioris dicto, quod est apud Plutarchum in Roman. Apophtegm. πάντες ἄνθρωποι τῶν γυναικῶν ἄρχουσιν, ἡμεῖς πάντων ἀνθρώπων, ἡμῶν δὲ αἱ γυναῖκες. *Omnes homines dominantur feminis, nos omnibus hominibus, nobis feminæ*. Ex quo effici videbatur,

Romanos dominari, & non dominari; ob eam scilicet caussam, quod nimia esset in civitate feminarum auctoritas; quam Cato cum ferre non posset, cavillando castigabat. Verum me assensum sustinere cogit Arrianus, qui ad Epitectum lib. 2. c. 19. scribit, *Dominantem* ortum esse ex disputatione περὶ τῶν δυνατῶν; quamvis nec satis rem explicet, nec idoneam nominis caussam referat. Præterquamquod non tantæ sunt in Catonis dicto præstigiæ, ut & difficillimæ intelligentiæ sophisma dici debeat, quemadmodum *Dominans* dicitur a Plutarcho non semel; & ea litterarum monumenta capere possit, quæ a Philone & Heliodoro de *Dominante* relicta sunt, ut narrat Themistius in Orat. 14. Sed erit nobis de re hac tota disputandi locus in Acroasi de *Ignava ratione*.

Hactenus de fallaciis, quæ ex eodem contrarium efficiunt. Proxime sequuntur illæ, quæ contrarium efficiunt ex contrario: cujusmodi genus Rhetores appellant ἀσύστατον, quasi *statum non consistentem*. Exemplum dabit Lactantius libro Divin. Instit. 3. c. 6. *Somniavit quidam, ne somniis crederet. Si crediderit, tum sequitur, ut credendum non sit: si non crediderit, tunc sequitur, ut credendum sit*. Bene habet, quod aliæ non desunt caussæ, dur somniis neganda sit fides. Ceterum ipsa conclusio contorta & perplexa est; sed eadem tamen ita otiosa, & frugis vacua, ut in gravi disciplina contemni possit, nisi porro pergat, & in ipsas quoque sacras litteras impetum faciat. Nam eodem modo ludunt in Epimenidis dicto apud D. Paullum epist. ad Tit. c. 1. κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται; *Cretenses semper mendaces*. Cum enim ipse quoque Epimenides Cretensis fuerit, sequitur ipsum quoque fuisse mendacem; ac proinde falsum protulisse, cum dixit, Cretenses mendaces esse. Ex quo efficitur, Cretenses, si sunt mendaces, non esse mendaces. Haud aliter illud, quod est in Psalm. 115. *Omnis homo mendax*, in ipsum Davidem

dem verti solet: *Si enim omnis homo mendax* (inquit D. Gregorius l. 22. Moral. c. 16.) *ergo & tu; falsaque jam erit sententia, quam mendax ipse protulisti. Si vero ipse non es mendax, vera jam sententia non erit.* Verum istiusmodi pronunciata moralia sunt, non naturalia & necessaria; ideoque etiam mendax interdum vera loquitur, quamvis plerumque falsa. Hoc modo *invidi*, ut scribit Cicero in Tuscul. 4. c. 12. *& malevoli, & lividi, & timidi, & misericordes dicuntur, quia proclives ad eas perturbationes, non quia semper feruntur.* Gregorius tamen aliter Prophetam defendit, quem putat divino afflatum spiritu ita pronunciasse. *Notandum*, inquit, *quod præmittitur*, Ego dixi in excessu mentis meæ. *In tantum igitur & ipse mendax in quantum homo; in tantum autem omnino non mendax, in quantum per excessum mentis super hominem.*

Nunc si tam late vagatur *Pseudomenos*, ut neque D. Paullo, neque Davidi parcat, nemini mirum videri debet, si ipsos quoque Jurisperitos implicare potest, & judicia turbare. Prodeat in medium Africanus, qui hæc habet leg. 88. Dig. ad leg. Falcid. *Qui quadringenta habebat, trecenta legavit; deinde fundum tibi dignum centum aureis sub hac conditione legavit, si legi Falcidiæ in testamento suo locus non erit. Quæritur quid juris. Dixisse τῶν ἀπόρων hanc quæstionem esse; qui tractatus apud Dialecticos τοῦ ψευδομένου dicitur. Etenim quidquid constituerimus verum esse, falsum reperietur. Namque si legatum tibi datum valere dicamus, legi Falcidiæ locus erit; ideoque deficiente conditione, non debebitur. Rursus si quia conditio deficiat, legatum valiturum non sit, Legi Falcidiæ locus non erit; ideoque legatum debebitur.* Tulerat enim legem P. Falcidius ut hæres præter modum legatis oneratus ea minueret, sibique partem quartam bonorum acciperet. Hinc Sophisticæ technæ: quarum vitium cognoscebat quidem Africanus, sed quemadmodum præstigiatorum ludibria cognoscuntur, qui-

bus nos falli certo scimus, ac quomodo fallamur, explicare non possumus. Itaque omissa verborum controversia, *Cum voluntatem*, inquit, *testatoris eam fuisse appareat, ut propter tuum legatum ceterorum legata minui nollet, magis est ut statuere debeamus, tui legati conditionem defecisse*.

Ad hunc locum simile quippiam Cujacius movet. Querit enim, *utrum parendum sit rescripto Principis sine subscriptione, quo vetat, ne rescriptis sine subscriptione pareatur*. Si respondes, parendum esse, sequitur non esse parendum; quia damnat rescripta sine subscriptione. Sin autem dicis, non esse parendum, jam pares; quandoquidem hoc ipsum est, quod imperat, ne pareatur. *Verum*, inquit idem, *rem explicat voluntas Principis, quæ est ut deinceps rescriptis non pareatur sine subscriptione, atque ideo huic pareatur*.

Alciatus etiam ἀντίστρεφον ad *Pseudomenon* revocat. Est autem ἀντίστρεφον adversarii Dilemma, quod in ipsum rejicitur. Nam utrimque pariter valet, & ancipitem affert respondendi curam. Latini non inscite *Reciprocum* dicunt. Omnium autem vulgatissimum est illud, quo usum ferunt Evathlum adolescentem adversus Protagoram magistrum suum, Sophistarum facile principem. Cum enim Evathlus decem millia cum eo pactus esset, dimidium hujus pecuniæ statim dedit; reliquum vero se daturum promisit, quo primum die caussam orasset ac vicisset. Sed cum caussas numquam reciperet; idque facere videretur, ne reliquam mercedem magistro solveret, eum Protagoras in judicium rapuit. Cumque ante judices stetisset, litem contestaturus, Disce, inquit, stultissime adolescens, quicum tibi res sit: Sive enim hodie contra te pronunciatum erit, sive pro te, dabis quod peto. Nam si contra te, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego vicero: Sin autem pro te, debebitur ex pacto, quia tu viceris. Itaque aut in damnationem, aut in conditionem incides. Ad hæc Evathlus: Placet mihi, inquit,

vi-

victoriæ omen capere ex hoc ipso argumento, in quo te vincam. Disce igitur tu quoque, Magister optime, quicum tibi res sit. Sive hodie contra me pronunciatum erit, sive pro me, non dabo, quod petis. Nam si pro me, nihil tibi ex sententia debebitur, quia ego vicero: sin autem contra me, nihil tibi debebitur ex pacto, quia non vicero. *Tum judices* (inquit Gellius l. 5. c. 10.) *dubiosum hoc & inexplicabile esse, quod utrimque dicebatur, rati, ne sententia sua, utramcumque in partem dicta esset, ipsa se rescinderet, rem injudicatam reliquerunt.* Suidas idem refert de Corace, & Tisia ejus discipulo: aitque nihil aliud judices pronunciasse, nisi κακοῦ κόρακος κακὸν ὠὸν, idest *mali corvi malum ovum*: quod postea in proverbium abiit. Illud scilicet significare voluerunt, ex malo præceptore malos prodire discipulos. Id ità verum est atque exploratum, ut insani ac furiosi habendi sint parentes illi, qui cum possint, optimos præceptores non deligunt ac probatissimos, quibus pignora committant sua.

Aliam non dissimilis notæ controversiam ponit Gellius l. 9. c. 16. sumptam ex Plinio secundo. *Vir fortis præmio, quod optaverit, donetur. Qui fortiter fecerat, petiit alterius uxorem in matrimonium, & accepit. Is deinde, cujus uxor fuerat, fortiter fecit. Repetit eamdem hoc argumento: si tibi placet lex, redde; si non placet, redde.* Nam si prior ille vir fortis legem probabat, reddere debebat uxorem posteriori, qui fortiter fecerat. Si non probabat, reddere nihilominus debebat, quia sine caussa abstulerat. Animadvertit Gellius, repelli potuisse posteriorem virum fortem reciproco dilemmate ita ferme: *Si tibi placet lex, non reddo; si non placet, non reddo. Nam si legem probas, jure quæsitam uxorem retineo; si non probas, non habes repetendi caussam.*

Sed ne ἀντιστρέφοντα omnia foro teneri videantur, ex his finibus exeamus; sitque exempli loco dictum quoddam sive Biantis, ut scribit Gellius, sive

Bionis, ut Diogenes Laertius. Rogatus igitur hic, quicumque tandem fuerit, num præstaret uxorem ducere, ita respondit: *Aut pulcram duces, aut deformem. Si pulcram, habebis communem; si deformem, habebis invisam*: Dicam Græce: nam urbanitas multo maxima hujus sententiæ in verbis est. ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν. καὶ εἰ καλὴν, ἕξεις κοινήν· εἰ δὲ αἰσχρὰν, ἕξεις ποινήν. Magnum sane cælibis vitæ solatium. Sed ajunt, responsum hoc ita fuisse reciprocatum ab eo, qui rogaverat: *Uxor, quam ducere cogito, vel erit pulcra, vel deformis; si pulcra, non erit invisa: si deformis, non erit communis*. εἰ μὲν καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω ποινήν. εἰ δὲ αἰσχρὰν, οὐχ ἕξω κοινήν. Phavorinus vitium hujus argumenti in eo esse docet, quod tertium quiddam sit inter duo hæc, quæ disjunguntur; cujus rationem, qui ita pugnabant, perspectam non habuerunt. Nam inter pulcram feminam, & deformem media quædam forma est, quæ & a nimiæ pulcritudinis periculo, & a summæ deformitatis odio vacat. Formam hanc mediam Phavorinus non inepte appellat *uxoriam*; Ennius in Menalippæ Tragœdia dixit *statam*. Scribit enim, eas fere feminas incolumem pudicitiam servare, quæ *stata* forma sunt. Hinc habetis, non quodlibet reciprocum dilemma æque intercludere respondentem; sed esse nonnulla, quæ medium quoddam inter cornua, ut ita dicam, effugium præbent.

Lucianus in *Sectarum Auct.* ad eamdem hanc inexplicabilium classem referre videtur fabulam Egyptiacam, quam ipse κροκόδειλον vocat, Clemens Alexandrinus lib. 5. Strom. κροκοδείλινον λόγον, Quinctilianus lib. 1. Inst. cap. 10. *Crocodilinam*. Est autem hujusmodi. Fingitur mulier ad Nili ripam ablatum sibi filium petere a Crocodilo, cui ille se redditurum promittit, si recte divinet, num redditurus sit. Mulier igitur, *non mihi*, inquit, *reddes*. Tum ei Crocodilus: *Ut verum dicas, non reddam; neque reddere debeo, si dicis falsum, quia non pares conditioni*. At Mulier, ex contrario conver-

vertens argumentum, reponit: *Si verum dixi, ex pacto reddere debes. Falsum autem me dixisse, evincere non potes, nisi reddas.* Doxipater Græcus Aphthonii enarrator docet, formam hanc argumentandi vocari a Græcis πρίωνα id est *serram*; quod eam disputantes veluti *serram* inter se reciprocent.

Verum de *Pseudomeno* plura dixi, quam volebam. Quamquam res est ejusmodi, ut etiam qui nimium dicit, non omnia tamen dicat. Multæ undique incurrunt eruditiones ex vetusta sapientia, quæ si paucis verbis comprehendantur, obscuræ sunt, minimeque delectant; si late fuseque tractentur, temporis occupant plusquam satis. Ego totum id temperare conatus sum, & modo quodam coercere; ne auditores tam benevolos primo hoc die, in quo reliquorum omen est, ad fastidium detinerem.

DE ACHILLE ACROASIS IV.

HABITA *MENSE NOVEMBRI MDCCXXVII.*

PUblice docendi onus, quod mense Majo ad reficiendas animi corporisque vires deposuimus, nunc rursus, quod bono vestro fiat, alacres erectique subimus. Quamvis autem ipsa rei natura quodammodo poscat, ut per plana & facilia, tamquam per gradus quosdam, intermissa repetentes, ad altissimas contemplationes paullatim ascendamus; attamen doctorum virorum frequentia, qua locus hic auspicii gratia his diebus celebrari solet, non patitur, ut vulgare aliquid & commune afferamus. Ego enim cum præcepta dicendi omnia magni facio, & quantum per me licet, ubique retineo, tum nullum existimo perpetuum firmumque esse præter illud, ut apte dicatur ad eos, qui audiunt. Video, quid postulet concio hæc, quæ certe non convenisset, si quid a nobis exiturum putasset ex plebejo illo & exposito quæstionum Logicarum promptuario, quod jamdiu studia hæc nostra in magnum contemptum ac prope fastidium adduxit. Inceptam igitur abhinc biennio de Inexplicabilibus disputationem persequimur; ut partem hanc totam in Græca disserendi ratione latentem ad scholarum nostrarum usum producamus: si modo scholæ nostræ rerum ac verborum κακοζηλίαν superioribus annis susceptam abjicere possunt, & ad antiquum splendorem redire. Scio equidem,

duo

duo tantum esse sophismatum genera, quæ nomine veluti proprie inexplicabilia a Cicerone & Gellio vocantur, Soritem, & Pseudomenon: si quis tamen orbem Philosophicum obire voluerit, multa insuper inveniet, quorum non tam forma, quam materia, idest non tam verborum, quam rerum ipsarum pugna explicari nullo modo posse videtur; & extra controversiam poni. Hujusmodi est in primis *Achilles*, quo argumento veteres Physici, Zenone auctore, ut est apud Diogenem Laertium l. 9. n. 29. motum tollere conabantur. Ac nos; quibus firmum decretumque est a Dialectica provincia numquam discedere, de Physica hac difficultate verbum nullum faceremus, nisi eam Dux ipse noster & disputandi Magister Aristoteles in libro Topicor. 1. c. 12. memorasset. πολλὺς [inquit] λόγυς ἐναντ'ὺς ἔχομεν ταῖς δόξαις, ὓς καλεπὸν λύειν, καθάπερ τῦ Ζήνωνος, ὅτι ὐκ ἐνδέχεται κινεῖσθαι, ὐδὲ τὸ ςάδιον διελθεῖν: idest *multas habemus rationes communibus iudiciis oppositas, quas solvere difficile est: cuiusmodi est illa Zenonis, non esse motum, neque percurri stadium posse*. Habetis, in quo hodierna schola versari velim: & licet, qua estis intelligentia, quanti hoc sit, ipsi per vos cognoscatis; attamen nescio quid amplius polliceri ausim, quam conjicere cogitando possitis. Explicate atque excutite ingenia vestra; quidquid afferam, qualecumque sit, undecumque sit, diligenter expendite: ac si quid forte a communi hominum sensu & experientia recedere videbitur, nolite antea condemnare, quam reputaveritis, viro sapienti nihil temere pronunciandum esse, præsertim adversus illos, qui in naturæ contemplatione tota vita versati, ingentem doctrinæ famam sibi compararunt, & in illa totius sapientiæ patria (Græciam dico) familiam duxerunt.

Achilles igitur, si nostros audimus, sophisma est, quod verborum ambiguitate ingenia minus prompta ludificat: at, si Zenonem consulimus, firmissimum argumentum est, quod necessaria con-

consecutione efficit, nihil moveri. Ego & instituto loci hujus, & quadam quasi animi anticipatione Aristoteli addictus (quod multi pro sæculi more sibi turpe putant) non solum dico, dari in natura motum; sed hoc tamquam philosophandi principium pono. Attamen non ausim, quod turba solet, Zenonem contemnere ut nugacem, tum ipsius caussa, tum maxime quod videam, Xenophanem, Parmenidem, & Melissum in eadem opinione fuisse; quam deinde Stilpo, & omnes Megarenses Philosophi secuti sunt. Habetis igitur non auctorem unum, sed multos, eosque non gregarios, sed principes, & magnarum sectarum ductores, qui conjunctis viribus defendunt, ut refert Aristocles apud Eusebium de præparat. Evangel. lib. 14. c. 17. & Aristoteles noster l. 3. de Cœl. c. 1. quidquid est, unum tantum esse; generari nihil, nihil interire; moveri omnino nihil; sed dumtaxat ita nobis videri.

Ex hac ipsa doctrina, si recte conjicio, Scepticorum familiæ ortæ sunt; quæ cnm ex una parte sensibus omnibus motum perciperent, ex altera vero argumentis motum oppugnantibus respondere non possent, eo demum venerunt, ut nihil affirmarent. Cum enim apud eos, qui Dogmatici dicuntur, nihil certius sit, quam motus, si hic ipse labat, & a fallaciis liberari non potest, quid est reliquum, inquiunt, nisi ut in re omni assensum suspendamus? Ergo si rationes conferre volumus, ex immenso illo sectarum numero, quæ varias philosophandi rationes inierunt, soli Peripatetici, Stoici, & Epicurei motum admiserunt. Quod quidem iccirco præmittere volui, ne oscitantes tamquam in captiuncula, Zenonis disputationem adversus motum excipiatis; aut, quod Diogenes fecit, abire incipiatis.

Princeps igitur argumentatio, qua Zeno ad motum labefactandum utebatur, *Achilles* dicta est, non tam quod validissima esset, quam quod ab Achillis velocitate ejus ratio & figura duceretur.

Ita

Ita enim disputabat: si motus est, velocissimus homo, cujusmodi Achilles fuisse fertur, comprehendere cursu testudinem nequit. Nam sit Achilles decuplo velocior testudine; spatiumque decurrendum sit stadium: Achilles collocetur in principio, testudo in medio; & ex suo uterque loco moveantur: quo tempore Achilles veniet ad medium, testudo decimam alterius dimidii partem conficiet, ideoque praeibit. Rursus moveantur: dum Achilles decimam hanc partem percurret, testudo alterius decimae decimam absolvet, eumque praecedet; atque ita deinceps in infinitum: quia, quae moventur, intervallis moventur; quae intervalla, quantumvis exigua, infinite dividi possunt. Achilles igitur, qui toties ποδάρκης ab Homero dicitur, numquam testudinem assequetur. Quod si hoc tam absurdum admitti non debet, oportet excludere motum; & constituere, tale quippiam nobis apparere, quod revera non est.

Multa praeterea sunt, quibus Zeno motum evertere nitebatur, eaque inexplicabilia: at nos illa tantum persequi volumus, quae ad *Achillis* confirmationem spectant, eodemque revolvuntur. Addebat igitur Philosophus hic: si quid movetur, alicubi incipit, alicubi desinit; sed cum spatium quodlibet sit infinite dividuum, nihil in eo primum, nihilque postremum reperiri potest; satius est igitur ut dicamus, non esse in natura motum, sed specie quadam & imagine falsa sensibus nostris illudi. Huic parum dissimile est illud: si quid movetur, pergere a termino in terminum; at in medio spatio infinitae sunt partes, infinitum autem finito tempore pertransiri nequit; nihil igitur movetur.

Tota hujus argumentationis vis in eo sita est, ut videtis, quia intervallum quodlibet infinite secari potest; quod Stoici & Peripatetici communi consensu docent. Epicurei, ut ex his Zenonis plagis se se expedirent, statuerunt, esse aliquid in natura minimum, in quo divisio consistat, nec

por-

porro pergat. At aliunde capiuntur. Quia si minima hæc extensione carent, nihil umquam extensum facient; sin autem extensione prædita sunt, procul dubio figuram aliquam partesque habent, ideoque dividi possunt. Hæc ita multis rationibus explicari solent ac roborari, ut nullum Epicureis effugium relinquant. Præterquamquod ne ita quidem Achilles evertitur. Nam, utcumque testudo tarda sit, certe unum ex minimis Epicureis quolibet momento decurret, quo nihil potest minus: at ne Achilles quidem quolibet momento plus minimo decurrere potest; aliter uno tempore esset in duobus locis: testudo igitur, si semel præcessit, semper præcedet.

Reliqua philosophantium caterva libenter concedit, intervalla quævis infinite secari posse; quamvis ne illud quidem neget, hanc ipsam opinionem in multas gravissimasque incidere difficultates, ex quibus vix exitum reperire potest. Nos, qui ex his sumus, videamus oportet, quomodo tueri motum in hac infinitate possimus, & Achillis incommoda superare. Arma nobis præbet Aristoteles in lib. Physicor. 6. c. 9. unde ipsa Zenonis argumenta sumpsimus. Docet enim spatium, in quo aliquid movetur, esse infinitum non quantitate, sed divisione; idest non proprie & reipsa, sed improprie & potestate quadam; quatenus, qualibet divisione facta, rursus quod remanet, dividi potest. Et quia tempus ipsum, quo motus fit, eodem modo dividuum est, sequitur utriusque partes sibi inter se respondere. In hoc Aristotelis responso nihil Aristotele dignum Zenonis sectatores inveniunt. Nam primum quidem negant, tempus continere partes divisione infinitas: siquidem temporis partes ita se habent, ut una sit præterita, altera futura: quod autem præteritum est, dividi amplius nequit in id, quod erit; quod est futurum, dividi nequit in id, quod fuit. Deinde ad spatium quod attinet, si dividi, inquiunt, infinite potest, reipsa partes habet infini-

ni-

nitas; ideoque proprie infinitum eſt. Ut partes ſint partes, non eſt neceſſe ut divellantur; quemadmodum ut totum ſit totum, neceſſe non eſt, ut partes ſibi invicem admoveantur & coaleſcant. Ita dicimus totum Philoſophorum genus, quamvis Philoſophi ſinguli locis ac temporibus diſtent. Si partes ſeorſum conſiderentur, partes dicuntur; ſi in ſummam colligantur, dicuntur totum. Nomina duo, res una atque eadem. Nugatur ergo, qui finitum quantitate dicit, infinitum diviſione. Neque enim diviſio partes facit, ſed jam factas ſecando ſeparat. Motus porro quaſi dividendo procedit: quandoquidem partes ordine metitur, neque ſecundam attingit, niſi primam attigerit.

Hæc vulgares diſputatores per ſuas formulas *categorematice*, *ſyncategorematice* tamdiu eludunt, donec concionem dimittant, officiis corrogatam, neque cogitantem quid dicant, modo dicant aliquid. At illi, qui ſani ſunt, & fucum averſantur, hæc in naturæ arcanis recenſent, in quibus multa ſunt inenodabilia; ideoque poſtulant ut excipiantur. Scilicet rerum pauciſſimarum notiones natura nobis dedit; nec earum, quas dedit, nexum omnem & cognationem patefecit. Nos Ariſtotelis noſtri doctrinam explicare & ſuſtinere conabimur; non quod in re tam difficili ſperemus aliquid, ſed ne locum ante pugnam tamquam milites nimis ignavi deſeramus. Atque illud quidem, quod de tempore adverſarii dicunt, non eſſe dividuum, niſi in futurum, & præteritum, leve admodum eſt, neque nobis negotium exhibet. Nam (ut illa omittam, quæ adverſus Chryſippeam hanc temporis diviſionem Plutarchus ſcribit in libro *de communibus notitiis contra Stoicos*) futurum in partes dividitur, quæ prius, & quæ poſterius advenient; præteritum in eas, quæ ante, & quæ poſtea præterierunt: neque ullus dividendi finis eſt, quia numquam devenitur ad minima, quæ dividi hoc modo nequeant: At partes iſtæ ſive temporis, ſive motus, ſive interval-

li,

li, quomodo infinitum non faciant, cum ſint infinita quadam virtute dividuæ, hoc opus, hic labor eſt. Nobis ita videtur, qui dicit infinitum diviſione, ſeu poteſtate, non id dicere, quod terminis careat, ſed id, cujus termini inveniantur numquam. Dividi enim in partes infinitas nihil eſt aliud, quam dividi in tot partes, quot cuique placuerit; quotquot autem partes fiant, ſemper tamen finitæ numero erunt. Dicuntur igitur ea ratione infinitæ, quia qui eas facit, numerum non definit. *Ubi animus* (inquit Seneca Epiſt. 118.) *aliquid diu protulit, & magnitudinem ejus ſequendo laſſatus eſt, infinitum cœpit vocari*. Eodem fortaſſe modo intelligi individua Epicureorum debent. Ubi enim eorum animus dividendo laſſatus eſt, individuum dicunt. Noluit nobis natura finium cognitionem largiri. Infinitum vocamus, quod animo exhaurire nequimus; individuum & inſecabile, quod ad extremum ſecantes, cogitatione deficimus. Utrimque porro abſurda, utrimque difficultates; quia noſtræ imbecillitatis nomina ad rerum naturam traducimus. In hujuſmodi infinito, quod non natura, ſed nos facimus, cuilibet promptum eſt, principium & finem reperire; quæ ipſa nomina humani arbitrii ſunt, & a noſtræ numerationis ordine pendent. Hoc & pertranſiri finito tempore poteſt, & quidem longe celerius ab Achille, quam a teſtudine.

Quod ſi quis tamen adhuc animi pendet, nec plane ſoluta Zenonis argumenta judicat; illud reputet, num dici poſſit, motum fieri per partes arithmetica ratione, non geometrica diſtributas, ideſt per certa & numerata intervalla pro varia ejus, quod movetur, celeritate. Nam ita quidem non eſt mirum, ſi Achilles cito comprehendit, & prægreditur teſtudinem; cum uterque ſpatium decurrendo metiatur, non per partes ſubinde minores, ſed definitas, ſuiſque viribus reſpondentes. Divide, ut lubet, magnitudinem; perge ad extremas uſque particulas, quæ ſenſus fallant;

ner-

nervos omnes cogitationis intende, ut minima quaque inventa quantitate, rursus minorem sumas; abi, si placet, ad infinitum: quid tum? Videturne tibi Achilles his legibus moderari gressus suos, an per intervalla ejusdem mensuræ stadium percurrere?

Non ignoro, quomodo Zeno premere nos atque urgere ex contario possit: sed hæc hactenus subtilia petentibus. Si quis remotas a communi sensu contemplationes & acumina minus probat, habet a Diogene, quid sequatur. Ille enim (ut refert Laertius l. 6. n. 39.) contendente Philosopho quodam ex Zenonis disciplina, non esse motum, ambulare cœpit, atque ita non verbo, sed facto adversarium repulit. Modus hic declinandæ difficultatis fallax & sophisticus dicitur a doctissimo Baylio; quod peccet ignoratione elenchi. Cum enim Zeno, & qui ab eo erant, faterentur apparere motum, negarent autem revera esse, qui coram ambularet, non pervincebat ille quidem, ea moveri, quæ moveri videntur, sed quod non erat in controversia, gratis confirmabat. Nos pro Diogene stamus, ejusque responsum Philosopho dignum censemus; si modo philosophandi instituta distinguantur, & ex suo quisque judicetur. Ille enim cum veri judicia, quæ Græci κριτήρια dicunt, non in ratione, sed in sensibus poneret, apte & ex sua disciplina sensus evidentiam opponebat per rationum ambages disputantibus. Concedebat, nisi fallor, tacita quadam confessione, Zenonis argumentum apud illos, qui omnia argumentis confici volunt, inexplicabile esse; idem tamen infirmum & inane apud illos esse ostendebat, qui in rebus evidentibus tempus & operam perdere nolunt. Id Diogeni familiare & usitatum fuisse, non ad tempus quæsitum, duo vel in primis sophismata significant, quorum difficilis explicatio non erat, si otii caussa disputare maluisset. Quidam illi inesse cornua affirmabat ita ferme: *Habes, o Diogenes, quod non amisisti; non*

amisisti cornua ; habes igitur cornua . Quid Cynicum respondisse putatis ? Frontem perfricuit. Tum vero , ego , inquit , cornua non sentio . Atque ita disputationem abrupit , quam ceteroquin in horas producere poterat , ut homines nostri solent rixandi periti . Haud aliter illum rejecit , a quo humanitate spoliabatur . Fuit enim pro ea cavillandi libidine , qui Diogenem in publico deambulantem , atque aliud agentem ita ex improviso aggrederetur: *Quod ego sum, tu non es ; ego autem homo sum ; tu non es igitur*. Cui Cynicus nihil moratus , si invertas , inquit, dicendi modum , continuo sequetur , te esse bestiam. Neque vero Diogenes ignorabat , quomodo ambigua ista ex legibus Dialecticis distinguerentur , sed eludere malebat, & ridiculos facere, qui talia populo venditabant . Diogenis morem sequebantur illi omnes , qui sensibus erant addicti , eorumque testimoniis judicia regebant sua , Quam in rem illud nobis referre placet , quod contigit Diodoro Chrono , qui Zenonis dogmata mirum in modum excoluit & propagavit. Hic ita disputare solebat , ut est apud Sex. Empiricum Pyrrhon. hypoth. lib. 2. c. 22. & lib. 3. c. 8. Quod moveri dicitis , vel movetur quo in loco est , vel in quo non est : non in quo est ; nam ubi est, quiescit , non in quo non est ; nam ubi non est , nihil agit : quod igitur moveri dicitis , nequaquam movetur. Respondebant aliarum partium Dialectici , quod movetur , neque in loco, ubi est , neque ubi non est, moveri ; sed a loco in locum transire : proinde moveri nihil esse aliud, quam motum esse, & motum iri. At hinc Diodorus monstra infanda oriri dicebat ; videlicet eum, qui ambulat, ambulasse, & ambulaturum ; qui cœnat, cœnasse , & cœnaturum ; qui vivit , vixisse, & victurum : ex quo sequitur , nullum neque principium, neque finem istarum actionum inveniri posse . Habebat in eo sibi adversarium, eumdemque amicitia conjunctum Herophilum Me-

dicum; cujus ingenium hoc argumento non semel turbarat, & confugere ad sensus coegerat. Sed cum eum aliquando domum suam advocasset, ut luxato sibi humero opem ferret, responsum tulit suis contentionibus dignum. Etenim Herophilus, viso homine jacente, & suam fidem implorante, quid quereris, inquit, vana specie deceptus? Insanis, bone vir. Nam vel humerus emotus est quo in loco erat, vel in quo non erat: non in quo erat; nam ubi erat, quiescebat: non in quo non erat; nam ubi non erat, neque agere, neque agi poterat. Atque ita discedere volebat, ratus deserto humero, Diodori mentem sanari posse. Sed cum deinde cogitasset, morbos istiusmodi (sic enim ipse appellabat) insanabiles esse, qua potuit, Amico consuluit.

Redeamus ad *Achillem*. Hic igitur sive explicabilis sit, sive inexplicabilis; cujus rei caussa neque cibum, neque somnum intermittere volo, ut solebat in hujusmodi disputationibus Pomponatius, certe ejusmodi habitus est argumentandi modus, in quo multi gloriarentur. Quamvis enim ejus inventionis laudem Zenoni tribuant Aristoteles & Laertius, tamen Phavorinus ad Parmenidem refert Zenonis Magistrum. Ego cum legerim apud Plutarchum in libro paullo ante memorato aliquid prorsus simile de testudine & Adrasti equo, tamquam veteri proverbio tritum, miror, quomodo *Achilles* ejus locum occupaverit. Quod si *Achilles* ipse antiquior est, non sane intelligo, cur formula ista tantopere vulgata in aliam migrarit. Ut ut est, Plutarchus istiusmodi argumentum explicatione carere judicat, utique apud illos, qui spatium in partes infinitas dividuum faciunt.

Nunc quæret a nobis fortasse aliquis, num Zeno ex animo ita sentiret, non esse in natura motum. Ego de re hac ne dubitari quidem posse existimo, quam antiquitas omnis testata est: nisi forte mirum videtur, sensisse Zenonem, quod

tam multi sensere sapientiæ fama celebratissimi. Sed qui de Zenone dubitant, de omnibus dubitant, non intelligentes, qui hoc in hominem cadere possit, ut sibi persuadeat nihil moveri. Verum si semel statuerimus, vix ulla in re sensibus nostris fidendum esse; multaque videri, quæ non sunt; mitiores in Zenonem erimus. Si quis in hoc Gymnasio ante sæculum XVII. pronunciasset, corporibus non inhærere colorem, sed lucem incidentem in eorum extremitates vario modo contextas resilire in oculos nostros, eumque sensum in mente excitare, qui color vocatur, ad medicos amandatus fuisset: hodie nihil scire censetur, qui aliter docet. Cum hæc agitari cœpta sunt, eodem modo accipiebatur, qui diceret, corporibus non inesse colores, atque hodie qui dicit, ea non moveri. Ergo (si licet Zenonis caussam ad tempus suscipere) ut videntur colores esse, ubi non sunt, ita motus esse videtur, ubi non est. Neque enim difficile fuit præpotenti illi mortalium Conditori, nos in puncto quodam constituere, atque ita afficere, ac si in magna quadam extensione essemus; & illa omnia ageremus, quæ agere nobis videmur. Nonne qui dormiunt, & qui mente laborant, quamvis lectulo affixi minime moveantur, tamen se totos agitari putant, ire, redire, ludere, convivari, rem publicam privatamque administrare, illis omnibus concitati perturbationibus, quæ veras actiones consequuntur? Quod si hæc invita tam sæpe accidunt, cur simile aliquid tota vita accidere non potest? Scilicet primum illud appellare ludibrium solemus, quia cum aliquando cesset, aliter cogitandi locum relinquit; hoc qualecumque sit, quia tamen diuturnius est, ita accipimus, ut apparet. Quamdiu nos rerum specie duci patiemur? Quamdiu sensum, qui quotidie nos decipit, temere sequemur; rationem veritatis ducem ac magistram, per quam unam homines sumus, deseremus? At enim nimis mira sunt hæc, nihil moveri, nihil

gigni,

gigni, nihil mutari; excedunt hominis captum; non modo sensum omnem & naturam pessundant, sed Deum ipsum deceptorem faciunt. Quid ita? Vidi ego hominem cetera sanum, qui se milii granum esse diceret, vixque domo exiret, veritus ne a pullis comederetur. Audivi a viris gravissimis, fuisse alium non procul ab hac urbe, qui se rapam esse affirmaret, diesque ac noctes in hortis degeret. Quid si tota civitas, quid si regio universa, quid si omne genus hominum hoc morbo corriperetur? An non insani nomen ferret, si quis unus existeret, qui hominem nostra hac usitata forma describeret, atque ita reliquis repræsentare conaretur? Accideret illi, quod Ovidio inter Getas degenti: *Barbarus hic ego sum*, inquit in l. 5. Trist. El. 10. Nisi forte dubitamus, quod in paucis Deus facit, quin possit in omnibus facere. Quam vereor, ne, quod scribit Tertullianus in Apolog. c. 6. *humano arbitrio divinitas pensitetur*; tantumque illi concedamus, quantum nobis videtur; quamvis quotidiana experientia fateri cogamur, judicia nostra, si intra rerum speciem contineantur, infinitis erroribus contaminari! Sit igitur Zenoni venia, qui in tantis sensuum fallaciis cum quiescere non posset, rationem consuluit, eamque sequi maluit.

Vulgo credunt, id unum illi fuisse propositum, ut exclusa divisione in partes infinitas, extensa omnia minimis quibusdam divisionis expertibus componeret. Hinc Zenonis puncta undique resonant, & scholastica ingenia maxime exercent. Nondum tamen inventus est, qui ullo antiquitatis monumento puncta hæc a Zenone manasse, testatum fecerit. Nec fortasse invenietur. Si quidem *Achilles* ejus tam pugnat cum individuis, quam cum dividuis, ut est a nobis demonstratum. Præterquamquod tantum abest, ut Zeno partes in natura admitteret, sive dividuas, sive individuas, ut primum quidem omnia unum esse statuerit, secutus Parmenidem magistrum suum;

deinde vero illud ipſum unum de loco dejecerit. Hinc Seneca ſcribit epiſt. 88. *Parmenidi nihil eſſe certum præter unum, Zenoni ne unum quidem*. Sed fortaſſe ſupervacuum eſt quærere, quid ſenſerit homo ἀμφοτερόγλωσσος, ideſt *bilinguis*, ut dictus eſt a Timone Phliaſio. Ejus inventum eſt Dialectica illa, quæ nihil certum decretumque habet, ſed ad tempus & hominum gratiam diſputat. Quam multos ſectatores habuerit, neminem veſtrum ignorare arbitror: ut vel ex hoc ipſo nihil contemnere debeamus, quod ab eo profectum ſit. Siquis ejus inſtitutum non probat, me quoque ſubſcriptorem habebit. Quamvis tantum virum non ejicere ex ſchola velim, ſed unguentis delibutum, & floribus ornatum dimittere, quemadmodum Plato ex ſua civitate Homerum dimiſit.

Plutarch. in Pericle.

DE IGNAVA RATIONE ACROASIS V.

HABITA MENSE NOUEMBRI NDCCXXVIII.

INexplicabilium doctrinam ut plene cumulateque absolvam, sophismatis genus longe gravissimum in medium affero, quod ne illi quidem contemnere audeant, qui artem disputandi omnem contemnunt, & tamquam illiberalis ingenii conatum ad otia scholasticorum amandant. Hæc est *Ignava ratio*; turpe nomen inde nacta, quia si tale quippiam admittatur, quale admitti per hanc argumentationem Dialectici volunt, omnis e vita tollitur actio. Ac *Soritem* quidem, & *Pseudomenon* cum explicaremus, videbamur Logicis nostris gratificari: *Achillem* cum dedimus, aliquam a Physicis, nisi fallor, gratiam inivimus: nunc autem id tentamus, quod si bene cedat, omne genus hominum devincire beneficio debeat, nobisque ac litterulis nostris conciliare. Vertitur enim cardine hoc tota ratio fati, libertatis, necessitatis: quæ nomina non modo Philosophicas & Theologicas scholas exercent, sed ingeniis omnibus, quæ de se suisque actionibus aliquando cogitent, plurimum negotii exhibent. Neque vero quippiam in tanta difficultate rerum audemus polliceri: quod videamus, & Græcos & Latinos Dialecticos, & veteres & juniores, in re hac dicendo & scribendo diligentissime versatos, nihil umquam attulisse, quod omnibus probaretur. Qui supra ceteros ingenio va-

valuerunt, Cicero, & D. Augustinus, alter in libro *de Fato*, alter in 5. *de Civitate Dei*, eo usque pervenerunt, quo pervenire mortalis contemplando potest; nobisque verba quædam suppeditarunt pro negotii ratione satis idonea, quibus Sophistas refellamus, & veritatis lucem ex alto fulgentem excipiamus. Ego me, his ducibus sine controversia peritissimis, in viam dabo; & ut spero, exitum aliquem reperiam. Quoquo autem evasura res sit, tantum illi operæ studiique impendam, quantum opus esse existimabo volenti hujus diei expectationem sustinere, ceterisque ineuntis anni disputationibus omen præbere.

Ignava ratio, Græce ἀργὸς λόγος, ad Stoicos referri solet, fati patronos & assertores, quod ea maxime fatalis necessitas roboretur. Per hanc homines ignavi & inertes fiunt, quod ita ferme disputent, ut scribit Cicero de Fato cap. 12. *Si fatum tibi est, ex hoc morbo convalescere, sive medicum adhibueris, sive non, convalesces, item si fatum tibi est, ex hoc morbo non convalescere, sive medicum adhibueris, sive non, non convalesces: at alterutrum fatum est: medicum ergo adhibere nihil attinet*. Alii aliter efferunt: si fieri non potest, quin ex hoc morbo convalescas; si verum est, te ex hoc morbo evasurum; si in divinis decretis te ex hoc morbo non esse moriturum; & aliis præterea modis, ex quibus ipsi quoque istius quæstionis tituli variati sunt, *de Fato*, *de Possibilibus*, *de Libero arbitrio*, *de Providentia*, *de Divinis decretis*, *de Futuris contigentibus*, *de Physica prædeterminatione*. Disputatione hac nulla est magis antiqua, nulla magis communis ac diffusa, nulla acrioribus animis agitata; quæ non modo scholas, sed gentes humanas divisit; moresque earum ita variavit, ut Turcæ fato addicti ne in summa quidem suorum pestilentia sibi caveant; nos, qui liberas caussas admittimus, vel levissimam teterrimæ luis suspicionem timidi paventesque refugia-

gia-

giamus. Quia porro nulli magis naturalibus caussis humanum arbitrium obstrinxerunt, quam Stoici, hinc nostrorum Dialecticorum vulgus, Criticæ eruditionis incuriosum, *Ignavam rationem* ab illis inventam existimat. Id quam longe absit a vero, vel ex eo apparet, quod Zeno Stoicorum auctor & parens, ut refert Laertius lib. 7. in ejus Vita, ducentas minas cuidam Dialectico dedit, a quo septem *Metentis* species didicerat: qui quidem interrogandi modus ab *Ignava ratione* vel parum admodum, vel nihil differt. Quomodo autem *Metens*, quem Græci λόγον θερίζοντα vocant, extrueretur, quidve efficeret, docet Ammonius ad librum Aristotelis περὶ ἑρμηνείας sect. 2. cap. 10. *Si messurus es, non fortasse metes, fortasse non metes, sed metes omnino; contra si non es messurus, omnino non metes: alterutrum enim necessario futurum est*. Ex quo colligebant, nihil umquam laborandum esse de messibus, quarum essent fata ab ipso naturæ exordio immutabilia.

Eodem spectasse creditur *Dominans ratio*, λόγος κυριεύων quod ego non dissimulavi, cum de Pseudomeno agerem: quamvis eo loco maluerim plana quadam via incedere, & istiusmodi interrogationum spinas, inextricabili artificio contextas declinare. Scribit enim Arrianus de Sermonibus Epitecti lib. 2. cap. 19. *Dominantem rationem* habere locum in controversia περὶ δυνατῶν, & in tribus verti pronunciatis: *Omne præteritum ex ipsa necessitate rei verum esse; ei quod fieri nequeat, id quod fieri potest, non esse consequens; non posse id fieri, quod neque verum sit, neque verum futurum sit*. Ex quibus Dialectico more connexis demum concluditur, rerum naturam necessariis legibus teneri, ex omni æternitate constitutis: fatumque unum in Deos hominesque dominari. Hoc quale sit, mox apparebit: undecumque exierit, & quocumque vocetur nomine, sive *Metens*, sive *Dominans*, sive *Ignava ratio*.

Ejus vis latissime patet: & siquidem tota expli-

plicari deberet, omnis esset de fato doctrina in hunc locum producenda. Tenebimus nos, quantum fieri poterit, finibus nostris. Interrogationis hujus duplex fundamentum est; alterum idem prorsus ac Dialecticæ totius, *Omne pronunciatum esse verum, aut falsum*; alterum idem ac totius Physicæ, *Nullum esse motum sine caussa*. Ita autem se habent, ut sibi invicem respondeant, & alterum in alterum incurrat. Nam quod caussam habet, per quam fiat, sive sit, sive futurum sit, verum est; quod caussa caret, est falsum. Qui per hæc disputabant, illud quoque adjicere solebant, non magis commutari ex veris in falsa posse, quæ futura sunt, quam ea, quæ facta sunt; id unum esse discrimen, quod in præteritis apparet immutabilitas, in futuris nondum apparet. Cur enim dicimus, vera esse præterita? Quia scilicet superiori tempore vera fuerunt instantia. Vera igitur futura dicenda sunt, quia instantia consequenti tempore vera erunt. Et quemadmodum fieri nulla virtute potest neque hominum, neque Deorum, ut præterita vera non sint, ita neque ut futura. Tota rei hujus difficultas in cognoscenda caussarum vi & efficientia posita est: quod ut recte fiat, veteres Dialectici in duas veluti classes tribuendi sunt. Alii, enim, quorum princeps Diodorus, ob id maxime futura vera esse contendebant, quod a caussis penderent antecedentibus, connexis, & necessariis: alii, quorum dux Chrysippus, iccirco affirmabant vera esse furura, quia enunciatio ipsa de futuris vera esset. Utrique fatum admittebant, & caussas prægressas, quibus omnia fierent: sed Diodorei omnes caussas volebant esse necessarias; & quidquid fieri potest, aliquando esse futurum; & quidquid futurum est, necessario fore: Chrysippei ajebant, præter caussas necessarias, esse liberas quasdam, ancipites, ac voluntarias; multaque fieri posse, quæ numquam fiant; quæque futura sint, non omnia fore necessario. Ubi videtis, verum Diodori esse

ve-

verum, quia oportet esse; verum Chrysippi esse verum, quia est. Nos simul & Diodornm Chrysippo adjutore refellemus: & Chrysippi ipsius caussam, quam neque Stoicis suis, neque aliis Sectis probare potuit, defendemus. Id autem cum praestiterimus, omnes *Ignavæ rationis* nodi, nisi prorsus inexplicabiles sunt, ipsi per se divulsi atque evoluti dilabentur.

Diodorus igitur existimat, omnia fato fieri; fatum autem esse conjunctionem quamdam primæ caussæ cum secundis, ex qua conjunctione sequatur immutabilis necessitas, cur ea, quæ præterierunt, facta sint; ea quæ instant, fiant; & ea, quæ consequentur, futura sint. Itaque hanc rerum universitatem sive ex sua, sive ex veterum Physicorum opinione unam facit Diodorus, cujus partes sint inter se ita arctis vinculis colligatæ, ut nihil quicquam fiat, quin sit alicui rei conjunctum tamquam caussæ; & ipsum vicissim alterius, quod sequatur, caussa sit. Nulla sunt apud illum eventa non necessaria; nulla est cogitationum libertas: sed assensus omnis caussam habet ortam ex caussis aliis infinito quodam ordine procedentibus; sive sit visum externum, sive internum, sive aliud quippiam in tanta complexione rerum nobis ignotum. Ex quo fieri censet, ut alibi aliter, alia alio tempore velimus, pro varietate caussarum aliter atque aliter impellentium: quæ caussæ ita nos urgent, sibique obnoxios habent, ut nec alio tempore aut loco esse possimus, quam quo sumus; nec aliter velle atque volumus; nec aliter agere atque agimus. Deum quoque ipsum fato subjicit, hoc est omnibus loci, temporis, & motus affectionibus illigat; ratus, supremam illam potestatem nihil esse aliud, quam communem quamdam rationem variis nominibus expressam pro diversitate rerum, quibus inest, & quarum natura utitur ad mundi administrationem. Uno verbo, fatum definit, quo modo Seneca lib. 2. nat. quæst. c. 36. *Necessitatem*

rerum omnium actionumque, quam nulla vis rumpat. Nihil poterat excogitari potentius ad omnem religionem & Moralem Philosophiam penitus extirpandam. Quid enim est, aut cur Deos veneremur, si fato adacti prospera & adversa distribuunt; aut cur bona & honesta anxii faciamus, si hoc non est in nobis, sed in natura, & caussarum connexione positum? Miror equidem, genus hoc doctrinæ non uni aut alteri homini dissoluto ac perdito, sed Philosophicis familiis, atque inter has Stoicis ipsis probari potuisse, qui Deorum cultum in primis laudabant, & absolutam quamdam virtutis atque honestatis speciem præseferebant.

Quamquam in istiusmodi hæresi non fuere Stoici omnes. Nam Chrysippus ejus sectæ princeps, ut paullo ante dixi, vim fati moderari conatus est; & ob eam caussam arbiter honorarius a Cicerone nuncupatur inter suos, & Epicureos. Ejus hæc erat fati definitio, quam refert Gellius l. 6. c. 2. *Fatum est sempiterna quædam & indeclinabilis series rerum, & catena volvens semet ipsa, & implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta connexaque est*. Admittebat igitur ipse quoque caussarum seriem velut catenam quamdam, cujus tamen anuli non essent æqualis virtutis ac firmitatis. Alias enim caussas ajebat esse natura sua necessarias, quarum eventus certo quodam modo se haberent, nec aliter se habere possent; ut cum interjectu terræ Luna obscuratur: alias ancipites ac liberas vocabat, quæ quamvis cum agerent, una dumtaxat ratione agerent, aliter tamen agere possent; ut cum ego stans disputo, qui tamen poteram sedens disputare. Priores illi, qui caussas omnes unius generis esse volunt, ajunt voluntatem quoque certis firmisque legibus parere; atque ita parere, ut neque visa præcurrant, quin fiat assensio: neque fiat assensio, quin visa præcurrant. Chrysippus concedit quidem, visa omnia, unde incipit assensio, caussas dici posse, sed externas dumtaxat atque exci-

tan-

tantes, quæ internæ ipsius facultati ac libertati nullam vim afferant. Explicare conatur similitudine quadam a cylindro & turbine petita. Neuter enim movetur, nisi sit, qui extrinsecus pulsando excitet: at id cum accidit, suapte vi & natura circumagitur. Ut igitur qui cylindrum aut turbinem pulsat, tribuit ei volvendi principium, quod est externum: volubilitatem autem, quæ utrique interna est, minime tribuit: ita visum imprimens animo sui speciem, principium quoddam motionis edit ad assentiendum, assensio tamen ipsa in nobis est, & libera voluntate fit. Neque enim caussæ omnes antecedentes, quæ rem quoquo modo impellunt, statim etiam cogunt; sed illæ solummodo, quæ plenæ ac perfectæ caussæ sunt; quibusque positis, quod fit, non potest non fieri. Mens hominis objecto viso non trahitur, ut bruta solent; sed consultat, quærit, expendit, deliberat; in quo uno maxime ejus excellentia posita est: interdum vincit, interdum vincitur: modo materiæ pondere pressa cedit; modo se suis viribus tollit: est cum aliorum opinionibus jactata se rapi sinit: est etiam cum omnes suorum consiliorum rationes ex se una pendentes habet. Hinc ratio omnis virtutis ac vitii, laudationis & vituperationis, præmii ac supplicii. Pugnam hanc sæpe describunt Poetæ, nobisque ejus imaginem ob oculos ponunt: tametsi fere genus hoc ad fatum inclinat, unde plenior & uberior carminis seges existere solet. Sit nobis instar omnium Medeæ fluctuatio apud Ovidium lib. 7. Metamorph. v. 9.

Concipit interea validos Æetias ignes:
Et luctata diu, postquam ratione furorem
Vincere non poterat; frustra, Medea, repugnas:
Nescio quis Deus obstat, ait: mirumque, nisi hoc est,
Aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
Nam cur jussa patris nimium mihi dura videntur?

Sunt

Sunt quoque dura nimis. Cur quem modo denique vidi,
Ne pereat, timeo? Quæ tanti caussa timoris?
Excute virgineo conceptas pectore flammas,
Si potes, infelix. Si possem, sanior essem:
Sed trahit invitam nova vis; aliudque cupido,
Mens aliud suadet. Video meliora proboque,
Deteriora sequor.

Attamen vicit demum animi vis, seqne in libertatem vindicavit.

Dixit, & ante oculos rectum pietasque pudorque
Constiterant; & victa dabat jam terga Cupido.

Quamquam postea viso Jasone, rursus incensa est & maluit, quod prius damnaverat.

Qui hujusmodi assensiones necessitate fieri putant, quærunt & a Chrysippo, & nobis, quomodo voluntas talibus visis commota, adhuc sui juris sit, libereque assentiatur. Scilicet quia voluntas est, cujus natura non paritur, ut extrinsecus cogatur. *Ad animorum motus voluntarios* (inquit Cicero de Fato c. 11.) *non est requirenda externa caussa: motus enim voluntarius eam naturam in se ipso continet, ut sit in nostra potestate, nobisque pareat; nec id sine caussa, eius enim rei caussa ipsa natura est*. Ita ajebat Democritus, non aliam esse caussam, cur atomus deorsum feratur, quam ipsam atomi naturam, quæ sic est comparata, ut insito sibi pondere & gravitate ad lineam descendat. Libertas hæc voluntatis cognita & explorata nobis est, quia illam vivido sensu constantique percipimus; quo sane judicio nullum potest esse gravius. Siquis enim a me petat, num sim, num vivam, num sentiam; idque sibi probari velit; quid est, quod respondeam, nisi rem ita esse, quia ita id sane percipio? Igitur cum sentio, me libere velle ac nolle, stare ac sedere, tacere ac loqui, revera ita est, sicuti sentio. Facultates reliquæ extra nos sunt, assensio una est in nobis: unde illud veteris Comici monitum, *si non potes*

ut

ut vis, fac velis ut potes. Aliis rebus & vis, & alienum imperium, & fatum, si ita loqui placet, adhiberi potest; huic uni non potest. Itaque Plaucius Lateranus ad necem raptus, quod adversus Neronem conjurasset; jussusque sub ipsam pœnam, non sine vitæ spe, rem totam aperire, plenus constantis silentii jugulum Carnifici obtulit: cumque urgeretur ab Epaphrodito Neronis liberto, denique respondit, ut est apud Arrianum de Serm. Epitecti lib. I. c. I. *Siquid dicere vellem, dicerem domino tuo*. O liberam vocem, & libero homine dignam! Poterat Romanus Imperator urbes condere & exscindere; poterat Reges dare & auferre; poterat orbem terrarum bello concutere & pace componere: unius hominis voluntati vim afferre non poterat. Dicerem, inquit Lateranus, si vellem; nec alii dicerem, nisi cui vellem.

Verum non concedunt Diodorei, visa illa, quæ voluntatem impellunt, qualiscumque sit impulsus, non esse necessaria, si fato fiunt, & in illa indeclinabili Chrysippi serie continentur: ac proinde ne illud quidem dant, voluntatem libere moveri, quæ ita ab Auctore naturæ condita est, ut viso moveatur; quemadmodum neque cylindri, neque turbinis motus liber dici debet, sed partim ab eo pendens, cujus impulsu editur, partim ab eo, qui utrumque volubilem fecit. Itaque ajunt, Dialecticum nimis acutum contraria conciliare voluisse; sed per multas orationis contortiones eo demum esse delapsum, ut verbo a Stoicis suis differat, reipsa in eamdem incidat fatorum necessitatem. Nolo hominem deserere; qui fortasse fati nomen adhibuit, ubi minime opus erat, sed tamen non peperit ea monstra, ut mihi quidem videtur, quæ ipsi affiguntur. Primum enim fati necessitatem ponit in rebus illis, quæ semper uno modo fiunt; in quo a nemine reprehenditur: deinde illa quoque in fatorum serie collocat, quæ fieri ac non fieri possunt; non quod hæc ipsa per se ancipitis naturæ non sint,

sed

ſed quia non fieri neceſſe eſt, cum non fiunt; fieri, cum fiunt. Præſto ſit Chryſippo Ariſtoteles noſter, qui in libro περὶ ἑρμηνείας c. 9. n. 12. *Quod eſt*, inquit, *oportet eſſe, quando eſt; & quod non eſt, oportet non eſſe, quando non eſt. Verumtamen nec quidquid eſt, neceſſe eſt eſſe; nec quidquid non eſt, neceſſe eſt non eſſe.* εἶναι τὸ ὄν, ὅταν ᾖ, καὶ τὸ μὴ ὂν μὴ εἶναι, ὅταν μὴ ᾖ, ἀνάγκη, οὐ μέντοι οὔτε τὸ ὂν ἅπαν ἀνάγκη εἶναι, οὔτε τὸ μὴ ὂν ἀνάγκη μὴ εἶναι. Qui aurum alienum videt, non poteſt ejus ſpeciem oculis oblatam repellere:. ecce vobis prima fati ratio. At poteſt ea ſpecie duci ac non duci; hoc eſt appetere & non appetere, afferre manum & abſtinere: ecce vobis fati ratio altera: quia alterutrum procul dubio faciet. Erat in fato & natura Socratis, ut jugula concava non haberet; ex quo conjicere ſe poſſe putabat Zopyrus Phyſiognomon, eum & bardum & mulieroſum eſſe: fuit tamen in Socrate ipſo, iſtiuſmodi vitia, ad quæ naturalibus cauſſis ferebatur, ſtudio ac diſciplina corrigere. At cum correxit, hoc ipſum fati rationem induit, quia non potuit non eſſe. Videtis quam facile ſanari Chryſippi doctrina poſſit, ſeu potius Chryſippi ſermo.

Cicer. de Fato c. 5.

In eo quoque accuſatur a Cicerone, quod conatus ſit, humani arbitrii libertatem cum Deorum ſcientia, & rerum futurarum ſignificatione componere. Præpoſuit enim Chryſippus naturæ & fatorum ordini mentem divinam, quæ mundum providentia adminiſtraret, rebuſque humanis conſuleret, ſignificando etiam interdum & præmonendo, quæ cuique nocitura, aut profutura eſſent. Ita autem Tullius diſputat (ut quod eſt validiſſimum ex eo loco ſumamus, ſecuti D. Auguſtinum) ita, inquam, diſputat adverſus illum. Si Deus prænoſcit futura, & hominibus etiam aliquando ſignificat, hoc ordine evenient, quo ipſe eventura eſſe prænoſcit; ſi hoc ordine evenient, certus eſt rerum ordo prænoſcenti Deo; ſi certus eſt ordo rerum, certus eſt ordo cauſſarum,

rum, quibus res efficiuntur; si certus est ordo caussarum, omnia quæ fiunt, fato fiunt; & quod consequitur, nihil est in nostra potestate. Id visum est ita firmum Ciceroni, ut non existimarit, voluntatis libertatem stare posse, nisi sublata divinatione, & adempta Diis suis cognitione futurorum. Nam si est, inquit, libera voluntas, non omnia fato fiunt; si non omnia fato fiunt; non est caussarum omnium certus ordo; si certus caussarum ordo non est, nec rerum certus est ordo prænoscenti Deo; si rerum ordo prænoscenti Deo certus non est, non omnia sic eveniunt, ut eventura ipse prænoscit; si non omnia sic eveniunt, non est in Deo cognitio futurorum. Nos hic quoque stamus a Chrysippo. Neque enim, si Deo certus est ordo rerum & caussarum, illud efficitur, ut nihil sit in nostræ voluntatis arbitrio. Et ipsæ quippe nostræ voluntates in hoc caussarum ordine sunt; quandoquidem ipsæ quoque agunt: atque ita qui omnes rerum caussas cognoscit, profecto humanas voluntates ignorare non potest, quas nostrorum operum caussas esse cognoscit. *Non igitur* (inquit Augustinus lib. 5. de Civitate Dei c. 9.) *non timemus, ne ideo voluntate non faciamus, quod voluntate facimus, quin id nos facturos ille præscivit: cujus præscientia falli non potest*. Aliter si esset, ne verba quidem invenirentur ad id explicandum. Quomodo enim vellemus, quod nollemus; aut quomodo nollemus, quod vellemus? Hinc apparet quam frigida sit, atque adeo impia illorum excusatio, qui in divina rerum cognitione asylum quærentes, scelera sua satis imputant. *Non ideo peccat homo*, (inquit Augustinum ibidem cap. 10.) *quia Deus illum peccaturum præscivit: imo ideo non dubitatur ipsum peccare, cum peccat, quia ille, cujus præscientia falli non potest, peccaturum esse præscivit; qui si nolit omnino non peccare, non peccat; sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præscivit*. Urget Carneades conjunctis cum Cicerone viribus, Deum præscire non posse, nisi

sint caussæ rerum, quæ præsciantur, certæ ac necessariæ, ex quibus tamquam signis, quod nondum est, intelligatur. Videte, quos errores menti objiciat vox adhibita loco non suo. Tollite præsciendi verbum, in plano res est. Cum enim Deus non intelligat per temporum discrimina, sed uno intuitu complectatur spatia omnia, præteritum, instans, & futurum, non præscire, sed scire dicendus est. Itaque non indiget signis: sed sicuti nos, quia videmus ea quæ fiunt, ex hoc ipso quod fiunt, esse cognoscimus; ita Deus, qui omnia sibi præsentia videt, ex hoc ipso, quod ita videt, perfectissime tenet. Inepti sumus, si temporis notiones & vocabula ad æternitatis rationem traducimus; & ex angustiis mentis nostræ de divinæ intelligentiæ virtute immensa atque infinita judicamus. Nos in magno hoc collati orbe, quo mortalia & immortalia vertuntur, partes singulas ordine videmus, quia aliam post aliam attingimus: at Deus, qui medium tenet, cuncta sibi circumfusa prospiciens, eodem tempore, eodemque modo sine ullo discrimine videt.

Quæ cum ita se habeant, si caussam illam primam rerum omnium effectricem reputamus, omnia quæ fiunt, fato fiunt: quia nihil illi non præsens ac manifestum, nihil non certum ac firmum est. Hac ratione fatale tibi est ex hoc morbo convalescere; fatale mihi ex hoc loco dicere: sed si tu medicum adhibeas, sed nisi ego me domi teneam; quæ ipsa quoque in illa suprema mente jam sunt, & confatalia dicuntur a Chrysippo. Et ut ad ipsum hujus disputationis caput redeamus, tempus & operam perdunt, qui nos per *Ignavam rationem* interrogant. Si enim res fatalis est, modus ejus est confatalis: ac proinde alterutrum, quod rogatur, procul dubio fiet, illudque ipsum divinæ menti notissimum ac certissimum est; quamvis neutrum ex ipsa rei natura, & pro modo cognoscendi nostro sit necessarium.

Illud quoque postremo loco adjiciendum censeo,

ſeo, fati nomen ſacris Scriptoribus duriuſculum videri, quod vulgo ad quamdam cæleſtium corporum efficientiam referatur, quæ nulla poſſit aut virtute corrigi, aut voluntate declinari. Quapropter licet in divinis decretis tota fati vis revera ſit, attamen quoties de iis loquimur, non fati, ſed providentiæ vocabulo uti debemus, ut docet D. Thomas in quæſtione ſextadecima Partis primæ, præeunte D. Auguſtino, cujus hæc ſunt verba in lib. 5. de Civit. c. 1. *Divina providentia regna conſtituuntur humana: quæ ſi propterea quiſquam fato tribuit, quia ipſam Dei voluntatem, vel poteſtatem fati nomine appellat, ſententiam teneat, linguam corrigat. Cur enim non hoc primum dicit, quod poſtea dicturus eſt, cum ab illo quiſquam quæſierit, quod dixerit fatum?* Quod ſiquis vocem hanc cauſſis minoribus tribuere velit, faciet auctore Boethio libro de Conſol. 4. proſ. 6. *Fatum*, inquit, *eſt inhærens rebus mobilibus diſpoſitio, per quam providentia ſuis quæque nectit ordinibus*. Res igitur ipſæ, licet natura ſua mobiles, attamen fatum capiunt, quatenus ordine continentur. *Ita* (inquit Boethius ibid.) *res optime geruntur, ſi manens in divina mente ſimplicitas, indeclinabilem cauſſarum ordinem promat; hic vero ordo res mutabiles, & alioqui temere fluituras propria incommutabilitate coerceat*.

Sed noſtrum non eſt conſtituere, quæ quibus voces adhibendæ ſint, præſertim cum videamus, Poetas & Oratores nullis terminis coerceri poſſe, quin fato mutabilia & immutabilia tribuant, modo Jovi par faciant, modo majus, modo minus; nunc totum naturæ legibus adſtringant, nunc ſupra naturam tollant; interdum adamantinum appellent; interdum vetulæ carmine variari dicant: quæ quidem ita omnibus ſunt communia, ut non deceat in tam vulgari eruditionis genere afferendis teſtimoniis immorari. Hinc abunde habent navi & ignavi, quod ſibi ſumant. Qui ſapit, agit, quod agit; & reputat illud ip-

ſum in fatis eſſe. Moriendum illi ſtatim eſt. Moritur tamquam abiturus in regionem aliam. Moriendum paullo tardius? Interim valetudinem curat, tamquam manſurus ubi eſt. De futuris ſiquando cogitat, talia fore ſibi perſuadet, qualia agendo faciet ut ſint. Thebanis pugnam inituris cum oracula duo, quæ contraria viderentur, edita eſſent, Epaminondas eorum dux fauſta in parte dextra poſuit, adverſa in ſiniſtra: tum vero, hæc inquit vobis, commilitones, oracula erunt, ſi ſtrenue pugnabitis; illa, ſi ignaviter. Quid opus eſt pluribus? Nemo ſane ex veteribus illis valentiſſimis Dialecticis, qui per *Ignavam rationem* diſputarunt, fuit ignavus. Ne nos quidem, ubi quid urget, *Ignava ratione* utimur, aut fatum appellamus. Tunc eo deſcendi ſolet, cum vehementi aliqua perturbatione occupati, veternum excutere nolumus. Per omne laborum & curarum genus vitia ſectamur, virtutem ſuadenti inertes & ignavi fatum opponimus. Nolim, quempiam iſtiuſmodi fallaciis ad vitam inſtituendam uti. Cicero cum eas tantopere expendiſſet, ad jocos familiares traduxit. Ita enim Varronem invitat lib. 9. epiſt. 4. *περὶ δυνατῶν ne ſcito κατὰ Διόδωρον κρίνειν. Quapropter ſi venturus es, ſcito neceſſe eſſe te venire. Sin autem non es, τῶν ἀδυνάτων eſt te venire*. Finem faciamus. Proxima ſchola conſectaria quædam *Ignavæ rationis* perſequemur; & ſiquidem in fatis erit, ut rem tantam verbis tam paucis expediamus, procul dubio expediemus.

DE PISTILLI VERSATIONE ACROASIS VI.

HABITA

MENSE NOVEMBRI MDCCXXX.

QUicumque hodiernum hunc disputandi morem tenet, ab aridis ac jejunis superiorum ætatum quæstionibus tantopere diversum, fortasse mirabitur, unde satis materiæ Dialectico sit, qua tueri munus possit, & cum reliquarum disciplinarum magistris de laude certare. Nam Theologi, Philosophi, Medici, Jurisperiti, quorum provincia latissime patet, omnemque non modo doctrinam & eruditionem, sed etiam vim eloquentiæ capit, tamquam in alto navigant, ipsaque feruntur aquarum mole; ut nisi prorsus imperiti sint, periti videri possint: nos angustissimo freto conclusi, per brevia & scopulos ire cogimur; modo rectum, modo obliquum tenentes cursum; nec satis aquarum habentes pro magnitudine navis hujus, nec umquam vela omnia, nisi ad breve tempus & magno cum periculo explicantes. Excute bibliothecas omnes; priscorum Dialecticorum scripta juniorumque cognosce; Græcos, Latinos, Barbaros, quicumque hoc in genere excelluerunt, aut excellere visi sunt, in partes voca; nihil exprimes nisi exile; quodque molestius est, diuturnis disputationibus tritum, ipsisque scholarum parietibus propemodum insitum. Nihil tamen secius alacres erectique adsumus Logicam tradituri, veterem illam sive artem, sive scientiam, sine qua nulla prorsus ne-

que ars, neque scientia est, quæ humanam mentem in cogitando regit, quæ rectum de rebus omnibus judicium tribuit; quæ vera a falsis, solida ab inanibus separat; uno verbo, quæ hominem homini manifestat. In quo quidem plurimum veritatis & gravitatis est, sed minimum novitatis. Nisi forte novum cuipiam videtur, quod in præsenti, ludum aperientes, de *Pistili versatione* disputare aggredimur. Sit sane nomen aliquibus novum; at res ipsa, quæ hoc nomine significatur, ita vulgata Dialecticis omnibus protritaque est, ut nihil magis. Ac de verbis quidem si ultra vim & proprietatem laborandum Logico est, illud quoque fatemur, *Pistilli versationem* duriusculum nomen esse, nec satis ad liberalis disciplinæ splendorem accommodatum; ut etiam verendum nobis sit, ne ad sellularios repente transisse videamur. Ingenuam hanc hominis minime vani confessionem æquo animo accipite: & quando tam multos ferre soletis, qui mira polliciti denique nugas agunt, nolite illi benevolentiam negare vestram, qui certe plus dabit, quam pollicetur.

Pistilli vorsatio, Græce ὑπέρου περιτροπὴ ea dicitur argumentatio, quæ ab eodem ad idem progressa, in orbem fertur, nihilque efficit. Nam quemadmodum qui pinsit aliquid in mortario, pistillum tollere ac deprimere solet, non circumagere; ita qui disputat, non ludere verbis circumeundo debet, sed recta ferri, tundere, jaculari. Hinc Plutarchus adversus Stoicos, τὴν ὑπέρου, inquit, περιτροπὴν, ἵνα μὴ σκώπτειν δοκῇς, ἔασον. *Pistilli versationem, ne cavillari videaris, omitte.* Eos enim refellit, qui bonum per prudentiam, prudentiam per bonum vana quadam ταυτολογίᾳ definiebant, ita explicantes utrumque, ut neutrum sine alterius prænotione intelligeretur. Modus hic argumentandi ab Aristotele in lib. 1. Poster. c. 3. *Circulus* vocatur, Sed *Circulus* quidem interdum reprehensione caret, ut ibidem ostenditur.

p. m. 1072.

tur. Nam qui ab effectis ad caussas pergit, deinde vero a caussis ad effecta demonstrando regreditur, *Circulum* format idoneum, & ad leges Dialecticas scite tornatum. Imo cognitio hoc modo para dicitur ab Aristotele exquisitissima; quod una atque eadem effectum aperiat & caussam, τὸ ὅτι, καὶ διοτί ἡ αὐτὴ ut si dicam, *Luna illuminatur per gradus; ergo est rotunda: Luna rotunda est; ergo per gradus illuminatur*. Nam *illuminari per gradus* effectus quidam necessarius est *figuræ rotundæ*; & quidem ex iis, qui cum sua caussa reciprocantur. At *Pistilli versatio* semper fallax est; quique hoc nomine in Dialectica utitur, nugatoriam disputationem significat, quæ a caussis ad caussas; ab effectis ad effecta recurrit; idemque prorsus per idem concludit. Quapropter ὑπέρου περιτροπὴ proverbii loco sumitur in Heroibus Philemonis adversus illos, qui inani contentione τὰ αὐτὰ ποιοῦσι, καὶ οὐδὲν περαίνουσι, *eadem faciunt, nihilque conficiunt*, ut verbis utar Zenobii in Sylloge parœmiarum. Plato autem in Theæteto *Pistilli versationem* cum scuticæ versatione conjungit, quia scuticæ quoque ictus utilis est, non circumactus. Ita enim Socratem loquentem inducit sub illius Dialogi finem: Ὧν ὀρθὴν δόξαν ἔχομεν, ᾗ τῶν ἄλλων διαφέρει, τούτων προςλαβεῖν ἡμᾶς κελεύει ὀρθὴν δόξαν, ᾗ τῶν ἄλλων διαφέρει. καὶ οὕτως ἡ μὲν σκυτάλης, ἢ ὑπέρου λέγεται περιτροπή. Idest, *quorum rectam opinione habemus de modo, quo ab allis differunt, horum nos jubet rectam opinionem capere de modo, quod ab aliis differunt. Atque ita scuticæ, vel pistilli versatio dicitur*.

ibid. t. 178. ibid. t. 98. Cent. v. 1. 25.

Præclarum hujus fallaciæ exemplum ab jure petitum affert Alciatus in Parergis l. 1. c. 19. *Cum uxori trecenta dotis caussa jam deberem, aliud æs alienum contraxi; deinde, qui mihi supererat, unicum fundum Sempronio, consentiente hypothecamque remittente uxore, vendidi. Secundus creditor jure suo illum evicit ab emptore, uxor jure dotis ab eo, emptor ab uxore. Quæritur, penes quem consistere tan-*

dem debeat. Ecce vobis futilem juris ejusdem reciprocationem: quamquam quaestio ipsa neque futilis, neque admodum difficilis est Jurisperito. Nam vel uxor remittere hypothecam non potuit; vel si potuit, conditio ipsa, qua remisit, controversiam solvit. At idem Alciatus non satis apte in rem hanc D. Hieronymum affert. Cum magnus hic Ecclesiae Pater Chrysippei acuminis, quod Ceratina nuncupatur, in quadam Epistola meminisset, *pistillo retusius* dixit. *Quoties enim* (inquit Alciatus) *pistillo aliquid in pila teritur; circumvolvitur ille quidem pila, eodemque semper retunditur, nec tamen exit*. Quid hocce est, Alciate, *circumvolvi pila, eodemque retundi?* D. Hieronymus non cogitavit nisi de *pistilli* figura, quae cum omnino sit obtusa, mirifice valet ad significandam, & irridendam hebetudinem acuminis Chrysippei.

Ceterum *Pistilli versatio* una est maxime inter fallacias, quae verecundiam offundit auctori suo. Nam in aliis quidem apparet ingenium & subtilitas; ista inopes disputatores & nugigerulos declarat, qui idem per idem evolvunt, & nomina diversa sumunt pro rebus diversis. A Scepticis apud Sextum Empiricum vocatur διάλληλος λόγος, *ratio alternans*; ab Alexandro Aphrodisiensi dicitur λῆψις τοῦ ζητουμένου, *sumptio quaesiti*; in Elenchis Sophisticis appellatur αἴτησις τοῦ ἐν ἀρχῇ, *petitio principii*. Est autem *petere principium*, ut scribit Auctor ad Herennium lib. 2. c. 26. *id pro argumento sumere, quod in disquisitione positum est*. De toto hoc fallendi genere, cujus partes multae sunt, alias ex hoc loco diximus. Nunc eo dumtaxat consilio *Pistilli versationem* attingere voluimus, ut eos refelleremus Christianae religionis hostes, qui nos hac ipsa fallacia peccare dicunt, cum sacrarum litterarum veritatem per Ecclesiam, veritatem Ecclesiae per sacras litteras probamus. *Evangelio non crederem* (inquit D. Augustinus contra Epistolam Manich. c. 5.) *nisi me Ecclesiae commove-*

ve-

veret auctoritas. At idem lib. 1. contra Crescon. Grammat. c. 33. *Hoc facimus*, inquit; *quod universae jam placuit Ecclesiae, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas.* Credendum igitur Ecclesiae, quia ita jubent sacrae litterae; credendum sacris litteris, quia ita jubet Ecclesia. Ho autem, inquiunt adversarii, quid est aliud, quam inani circuitu nugari, & sacras litteras per sacras litteras, Ecclesiam per Ecclesiam demonstrare? Nam qui probat A per B, & B per A, probat A per A, & B per B, ut ait Aristoteles. l. 1. post c. 25.

Theologi quidam magni nominis circuitum hunc negare non audent; sed utilem esse similitudine ostendunt. Etenim qua ratione in arcuatis aedificiis lapides lapidibus oppositi sese invicem apprehendunt, mutuaque opera sustentant & sustentantur; eadem prorsus Ecclesia sacras litteras fulcit, sacrae litterae Ecclesiam. Addunt, in natura quoquae fieri similia quaedam, cum vapor ex pluvia, pluvia ex vapore gignitur, & alteram per alterum demonstratur. Sed hoc argumentandi genus, quod fit per similia, nullam vim habet, nisi forte in populari concione ad persuadendum. Quod si cui gravius videtur, quod petitur a natura de reciproca vaporis pluviaeque generatione; hunc sciat circulum dici non posse: quia non est idem numero vapor, qui gignitus ex pluvia, atque ille, qui pluviam gignit; nec eadem numero pluvia est, quae gignit vaporem, atque illa, quae gignitur ex vapore. Ut enim circulus Geometricus minima quaque variatione corrumpitur, & in aliam figuram abit; ita circulus Logicus, si qua parte varietur, circuli naturam nomenque statim amittit.

Alii sacrarum litterarum & Ecclesiae auctoritatem in tertiam quamdam caussam resolvunt, idest in Deum aspirantem & moventem. Sed isti quidem cum vera dicant, nihil tamen efficiunt; quia ab externa ad internam caussam temere transeunt; & tacitum quoddam testimonium appellant,

lant, quod sibi sectæ omnes tribuere possunt; multæ etiam solent. Id si valeret in disputando, jam unus esset sibi quisque judex; nec reddere rationem suæ Fidei posset, nec ab alio reposcere: cum tamen D. Petrus nos velit *paratos semper ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est, Fide*.

Ep. 1. c. 3.

Nos facile concedimus, Ecclesiam firmari per sacras litteras, sacras litteras per Ecclesiam. Deinde dicimus, modum hunc argumentandi, quocumque vocetur nomine, ad recte demonstrandum in primis valere, & ab ipso Aristoteles, magno demonstrandi magistro, in parte Philosophiæ nobilissima usurpari. Quod igitur facimus, hoc duce facimus. Ut enim ille in physicis a generatione, quæ sensibus subest, procedit ad principia rerum naturalium detegenda; deinde vero ab his tamquam caussis regreditur ad generationem ipsam demonstrandam in libris de ortu & interitu; ita nos ab Ecclesia velut ab effectis procedimus ad cognoscendam sacrarum litterarum veritatem? deinde vero per ipsas sacras litteras tamquam per caussas regredimur ad Ecclesiam confirmandam. Hæc dici solet a Logicis nostris demonstratio potissima, cum a posterioribus ad priora progressi, rursus a prioribus ad posteriora redimus. Id porro extra omnem nubitationem ponetur, ubi ostenderimus, Ecclesiæ auctotitatem esse aliquid nobis notum planeque evidens, ut est in rebus naturalibus generatio. Non multis verbis agam: ignorari non potest, quod luce miraculorum manifestatur. Ergo ut in tanta religionum varietate, ubi divinus Spiritus resideret, oculis ipsis dignosceremus, Deus Ecclesiam suam virtute miraculorum ornavit, quam nemo posset nisi voluntario scelere & malitia non ferenda dissimulare. Nam cum miraoulorum vis naturam superet, statim apparet; non esse nisi ab illo, qui est supra naturam. Hinc summus ille rerum parens & germanæ religionis auctor, ne impiis qui-

quidem miraculi patrandi facultatem negare voluit, quoties veritas tanta manifestanda esset, ne ulla umquam erroris caussa prætenderetur. Ecce vobis primum Christianæ fidei criterium, ut scholæ vocant; hoc est indicium & argumentum, a quo tamquam ab sensu & evidentia ratio prima credendi petenda est. Nulla hic *Pistilli versatio* est, nulla ταυτολογία. Evangelium manifestat Ecclesia, Ecclesiam miracula patefaciunt. Quare si quis velit via & ratione Dialectica de re hac disputare, a miraculis initium ducit tamquam a præcognitis; & per ea invenit Ecclesiam: deinde per Ecclesiam detegit verbum divinum: postremo per illud tamquam per caussam primam, veram, & necessariam revertitur ad Ecclesiam ipsam, ejusque mysteria demonstranda.

Sed quomodo probas, inquiet aliquis, Ecclesiam miraculis patefieri; notaque ista divinitatis veros religionis præcones a falsis separari? Ego vero ita fieri dico, quia ita factum esse video. Nihil umquam Deus aut ad veterem legem, aut ad novam statuendam imperavit, quin illis, per quos imperabat, fidem & auctoritatem miraculis conciliaret. Ut illis crederetur, qui incredibilia dicebant, Deus incredibilia faciebat. Quid enim? Num aliter, quam miraculis, magnus ille Legislator Moses aut cum suis, aut cum aliis agebat? Nota sunt omnibus, quæ de illo Josephus, quæ Philo scripsit. Imo ita agere jussus est, quoties de ejus fide dubitaretur, ut habemus in capite Exodi quarto. Quid frater ejus Baron, quid Solis stator Josue, quid Gedeon, quid Daniel, quid alii Prophetæ? Singulas referrem, quæ faciunt in rem hanc, nisi apud eruditos homines disputarem. Sit instar omnium, quod describitur ab Josepho lib. 8. Antiqu. Judaicar. c. 13. & a Sacro Historico lib. 3. Reg. c. 18. Cum Elias regem Achabum, maximamque Hebræorum partem a summi Dei cultu ad Baali superstitionem migrasse videret, populum universum coram Re-

ge congregandum curavit; ut ſcelere patefacto, convictiſque publico teſtimonio Baali ſacerdotibus, veri Dei religionem reſtitueret. Qua arte, quibusve præſidiis in re tam difficili uſus ſit, ſic habete. Poſitis duabus aris ſine igne, eam conditionem tulit, ut uter Deus ignem mitteret ad aram ſuam, is demum verus Iſrahelis Deus ac Dominus haberetur. Baali ſacerdotes, conditione accepta, numen ſuum a ſummo mane ad meridiem uſque inani clamore fatigarunt; cum ſubito Elias, implorata divina virtute, ignem e cælo duxit, aramque combuſſit. Neminem veſtrum eſſe arbitror, qui locum hunc ſacræ Hiſtoriæ elegantiſſimum non ſæpe legerit. Si igitur recte meminiſtis; reliqui Prophetæ Eliæ ſocii, veritatem prædicantes, fuerant interfecti; Elias miraculo fecit, ut veritati locus eſſet, & Baali Prophetæ quadringenti admodum & quinquaginta interficerentur.

Jam vero ad novi fœderis Eccleſiam veniamus. Viderant vafri illi Phariſæi, Evangelium non poſſe adhiberi ad probandum Evangelium ſine fallaciæ. Itaque cum Chriſtus dixiſſet, ſe lucem mundi eſſe, ſtatim in illum exarſerunt: ut eſt in capite Joann. 8. *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum*. Quid ille? Attulit quidem Prophetæ Joannis teſtimonium:
Jo. 5. ſed ſtatim hæc addidit: *Ego autem habeo teſtimonium majus Joanne. Opera, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea, ipſa opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me*. Rurſus autem obloquentibus Scribis, quod peccata remitteret, quid repoſuit? qua potiſſimum ratione poteſtatem hanc tantam, quæ noſtris quoque ſæculis oppugnatores invenit, qua, inquam, ratione firmavit? *Ut ſciatis*
Matt. 9. (inquit) *quia filius hominis habet poteſtatem in terra remittendi peccata, paralytice, ſurge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam*. Sed quantum miraculis & ipſe tribueret, & a nobis tribui vellet, tum maxime declaraverit, cum dixit Jo. 15. *Si opera*

ra non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent. Non est opus interprete Logico, ut intelligatis, quid hinc efficiatur. Ille ipse princeps & auctor fidei nostrae Petrus quandonam sua omnia reliquit, ut Christum Dominum sequeretur? Num verba ejus cum audiret, quibus arcana Prophetarum sensa interpretabatur, & aeterni Patris mandata referebat? Audivit ille quidem & saepe alibi, & in navicula sua Praeceptorem, probavit, dilexit, complexus est; non tamen ab instituto discessit, eique totus adhaesit, nisi cum retia vidit repente ad nutum ejus piscibus impleri. Tum vero obstupuit, tum sine ulla dubitatione credidit, tum novum hominem induit, seque sociosque suos insolito piscatus generi addixit. Rem totam habetis apud D. Lucam cap. 5. Neque vero caussam aliam attulit Arnobius, cur patria superstitione deserta, Christi religionem amplexus sit. Ita enim scriptum reliquit in lib. 2. adversf. Cent. *Nos quidem in illos secuti haec sumus, opera illa magnifica pontentissimasque virtutes, quas varis edidit exhibuitque miraculis, quibus quivis posset ad necessitatem credulitatis adduci, & judicare fideliter, non esse, quae fierent, hominis, sed divinae alicujus atque incognitae potestatis*. Quid cum Apostolos suos ad praedicandum Evangelium Christus misit? Quibus eos artibus instruxit, ut novam doctrinam & inaudita mysteria temporibus tam eruditis nihilque temere accipientibus disseminarent? *Ite* (inquit Matth. 10.) *praedicate dicentes, quia appropinquavit regnum Coelorum, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, daemones ejicite*. Et in capite Marci ultimo: *Euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae. Signa eos, qui crediderint, haec sequentur, in nomine meo daemonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*. Egone igitur, dicet aliquis vestrum, nisi haec signa faciam, praedicare Evangelium, gentesque docere non potero? Te quoque,

que, si credideris, hæc signa sequentur; quemadmodum secuta sunt majorum nostrorum memoria novum illum Indiarum Apostolum Xaverium, aliosque præterea, qui non temere, sed divino spiritu impulsi onus gravissimum susceperunt.

Quæ cum ita sint, habetis quomodo Ecclesiam, nec sacras litteras nec Ecclesiam agnoscentibus, ostendatis. Quod si quis alterutrum accipit & ratum habet, ad demonstrandum id quod non accipit, argumenta sumuntur ab eo, quod accipit. Dubitat de Ecclesia, de sacris litteris non dubitat? Adhibentur prænotionis loco sacræ litteræ, earumque auctoritate disputatur. Ecclesiam probat, sacras litteras non probat? Per primum ducitur ad secundum; per id, quod probat, ducitur ad id, quod non probabat. Hic vel nullus, vel exiguus est miraculi usus. Itaque D. Augustinus in libro de *Unitate Ecclesiæ* contendens, Ecclesiam non esse apud Donatistas, sed apud suos, miracula, quæ utrinque per ea tempora jactabantur, removeri jussit; ut res tota Scripturis disceptaretur, quarum auctoritas apud utrosque in confesso erat. *Hæc sunt* (inquit in cap. 19.) *caussæ nostræ documenta, hæc fundamenta; hæc firmamenta. Legimus in Actis Apostolorum dictum de quibusdam credentibus, quod quotidie scrutarentur Scripturas, an hæc ita essent.* Ubi videtis, *credentes* nominari, non incredulos & infideles, quos nihil movere solet, nisi quod naturæ leges movet & labefactat.

At enim non desunt ex his ipsis, qui miracula respuant, negent, irrideant. Videte, quæso, dum contendo Christianæ Ecclesiæ indicium miracula esse, in quod maxime nostrorum Theologorum disputationes adversus Paganos resolvendæ sint; videte, inquam, num miracula ipsa defendere debeam; an sit ostendisse satis, eum ita voluisse, qui Ecclesiam instituit. Attamen agamus liberaliter. Quid isti tandem adversus miracula comminiscuntur? Non una omnium ratio est. Alii

Hi enim propterea miracula excludunt, quod in tota humana vita fraudes sint. Sunt enimvero; & miraculi locum interdum præstigiæ occupant: quia optima quæque simulari imitando solent. Si quis tamen iccirco miracula omnia in suspicionem adducit, & ad fidem faciendam inepta censet, idem facit, ac si numos omnes projiceret, quod falsi quidam reperiantur. Moneant, ut delectum habeamus; moneant, ne temere historias admittamus omnes: moneant, ne cuilibet fæmellæ credamus: tum vero & sapere videbuntur, in quo minime putant, nobiscum facient. Nimia enim credendi facilitas miracula multiplicat; multitudo facit, ut contemnantur. Alii miracula calumniantur, quod virtus hæc Dæmoni communis sit, & ad mendacium confirmandum non raro adhibeatur. Negari non potest, falsos Prophetas mira quædam aliquando fecisse; & rursus facturos esse, ut nos sacræ litteræ monent. Sed ejus est, *qui facit mirabilia magna solus*, istiusmodi fallacias aperire, ne veritatem ex animo quærentes decipiantur. Ita maleficis Pharaonis, non secus ac Moses, virgas in serpentes mutarunt: at serpentes Mosis vorarunt maleficorum serpentes. Simon ille magus sustulit se in aerem, ut vana commenta miraculo confirmaret, sed precibus D. Petri deturbatus repente decidit. Oportet igitur ad miracula ipsa judicanda operam omnem curamque conferre; ne ignava quadam credulitate in admiratione & obsequium proni, vera, falsa, supera, infera, promiscue accipiamus. Id si faciemus, ut homines decet veritatis & æternæ salutis studiosos, non deerit ille nobis, qui numquam defuit quærentibus se. Sunt etiam, qui sciscitentur, cur amplius hoc tempore miracula non fiant, quæ olim fieri consueverunt. Vetus querela est, D. Augustino nota; qui proinde nonnulla miracula refert, quæ vivente ac vidente ipso facta fuerant. Nos quoque recitare quædam possemus, quæ nostra ætate facta dicuntur. Sed lubet ipsis

Marc. 13.
psal. 135.
Exod. 7.
Ambros. Exaem. l. 4. c. 8.

Au-

Augustini verbis uti in lib. 22. de C. D. cap. 8. *Possem dicere, miracula necessaria fuisse, priusquam crederet mundus, ad hoc ut crederet mundus. Quisquis adhuc prodigia, ut credat, inquirit, magnum est ipse prodigium, qui mundo credente, non credit.* Sed qui nunc miracula quærunt, ideo quærunt, quia numquam facta fuisse arbitrantur. In quo quidem alterutra parte peccant, vel quod dicunt, Christiana mysteria hominum fidem excedere; vel quod dicunt, sine miraculis, quamvis excedant, persuaderi hominibus potuisse. Ita que eos idem Augustinus dilemmate capit, ibid. *Aut incredibili rei, quæ non videbatur, alia incredibilia, quæ tamen fiebant & videbantur, fecerunt fidem; aut certe res credibilis, ut nullis, quibus persuaderetur, miraculis indigeret, istorum nimiam redarguit infidelitatem.*

Verum eo tandem aliquando redeamus, ubi rei totius caput est. Miracula faciunt, ut oculis ipsis videamus, quæ sit Ecclesia, hoc est quinam sint ii, qiubus a Deo dictum est, *qui vos audit, me audit*. Ecclesia sacros codices nobis præbet; quæque in his sunt religionis dogmata, custos & magistra interpretatur. Si quis per hos codices revertitur ad Ecclesiam ipsam demonstrandam, non *pistillum versare* dicendus est, sed more Aristotelico rectissime disputare.

DE

OBSCURITATE

IN DISPUTANDO

ACROASIS VII.

HABITA

MENSE APRILI MDCCXXXIII.

ETsi pro mea quadam verecundia, & penitus insito publici judicii metu numquam fere in hanc lucem prodire soleo, quin valde commovear; attamen illud me superioribus annis ex inferiore loco docentem non parum confirmabat, quo reputarem, ne in scena quidem ab eo, qui secundas partes agit, magnum aliquid postulari. Nunc ad sedem primam traductus, illud ipsum, in quo latebam, perfugium amisi; & tamquam novus aliquis ex umbra disputator, pericula omnia mente circumspicio; magnopere veritus, ne quam sive industriæ, sive assiduitatis famam multorum annorum contentione collegi, videar non jure collegisse. Accedit, quod in locum venio viri singularis, multiplici reconditaque doctrina præditi; a quo cum alia alio tempore didicimus, tum illud nuper longe pulcherrimum & utilissimum, quod nos exemplo docuit, nihil esse in vita, quod vitæ ipsi & valetudini præverti debeat. Num id ex tempore & arte dicam, an vero ex animi sententia, quilibet vestrum facile intelliget, modo reputet, quid sit a nobis consilii duobus abhinc annis susceptum; non quidem ut in otio essemus, sed ut in litte-

rario ludo, quemadmodum nobis videbatur, minore negotio versaremur. Neque tamen idcirco despondere animum volo; aut alias rebus meis conditiones quærere, quam quæ dantur a Diis immortalibus, quæque sunt. Est enim hominis ad parendum recte instituti in quolibet discrimine videre, non quid ipse velit, aut possit, sed quantum sit in illis potestatis, quibus parere debet. Ego equidem me cogitatione hac ita recreo atque erigo, ut non solum æquo animo, sed celso alacrique opus tam difficile aggrediar; nec alium contentionum mearum esse finem velim, quam quem vel ipsa natura fatorum necessitate, vel supremi Academiæ hujus Moderatores sua sapientia constituent. Jam illum ipsum horrorem excutere cœpi: quem mihi Logicæ ambages, atque hæc, ut ita dicam, altissimi pelagi monstra principio incutiebant; jam scopulos syrtesque detexi; vereque illud mihi videor affirmare posse, sublata obscuritate, ex qua tamquam latebra callidi homines imprudentibus insidiantur, totum hoc disputandi artificium esse planissimum. Hæc captionum & fallaciarum omnium maxima Dialecticos in invidiam adduxit, & quidem multo graviorem, quam *rationes convelatæ*, *mentientes*, *fallentes*, *dominantes*, & illa ipsa terribilia nomina, *crocodilinæ*, *ceratinæ*, *inexplicabilia*. Cum hac ego teterrima litterarum labe perpetuas inimicitias suscepi; vixque Logicam palæstram subivi, veluti domesticum belluæ antrum, cum eam statim, quantum in me fuit, undique excussi, ejeci, fugavi. Sed quia in tanta disputandi varietate, tantaque disputatorum copia non deest obscuritati locus & patrocinium, hodierna exercitatione constitui, quid hoc sit, & unde sit, diligenter inquirere; meumque de re tota judicium vobis explicare. Video mihi paullo amplius, quam Logico disputatori conveniat, dilatandam orationem esse: sed est profecto, cur possit sive argumento, sive diei, sive auditorum generi venia concedi.

Eo-

Eorum, qui obſcure diſputant, non una ratio eſt. Alii enim ita diſputant, quod aliter nequeant; alii, quod aliter nolint. De utroque genere pro modo temporis verba faciemus.

I. Incipiamus a primo. Qui perſpicue diſputare cupiunt, ſed tamen nequeunt, vel ingenio ſuo impediuntur, vel re ipſa, de qua diſputant; quae duo erunt tamquam ſumma partis primae capita. Atque ad ingenium quod attinet, quidam anguſtia ejus & tarditate res ſibi ad explicandum propoſitas non aſſequuntur; quidam nimia quadam celeritate & abundantia rapiuntur ſupra res ipſas. Ex quo apparet, aliis deeſſe facultatem ad res comprehendendas & collocandas, aliis modum. Primis nihil eſt quod praecipiamus, niſi quod de agro ſterili minimumque reſpondente praecipiunt rei ruſticae Scriptores: *Si terra recuſat, mitte recuſantem*. Non eſt inopia tanta diſputatorum, ut etiam invita natura diſputandum ſit. Undique magiſtri pro ſaeculi felicitate ſuccreſcunt, ut jam in ipſis Muſarum ſedibus turba ſit; plureſque docere velint, quam diſcere. Ego, de me ipſo cum cogito, nihil eſſe judico in artibus ac diſciplinis tam mediocre, quod ferri non debeat: verum ſi quis hebetior eſt, abſtineat litterarum luce; ne illud amittat, quod unum, ut in tali re, ſolatium remanet, latere. Juniores Dialectici de mentis capacitate augenda, magnifico ſane titulo, multa ſcribunt; ſed omnia tandem in id recidunt, quod veteres quoque unanimi conſenſu tradunt, naturales facultates ſtudio & exercitatione perfici; ubi natura deeſt, nihil eſſe ſatis. At vero illi, qui luxuria quadam ingenii corpora pariunt vaſta & informia, corrigi arte poſſunt; & ad eam, quam quaerimus, diſputandi ſanitatem adduci. His nocet magnum ceteroquin naturae bonum, ipſe ille mentis fervor, quo exaeſtuant; & quae inde oritur, praeſtandi libido. Ut enim illi, qui fame agitantur immoderata, cibos undique arreptos feſtinanter in ſtomachum ingerunt,

neque probe mansos, nec amollitos, unde cruditates morbique consequuntur; sic ingenia ista præfervida & quærendo sine delectu se se onerant potius, quam nutriunt; & exponendo sine studio, crudis similia faciunt. Ex his siqui sunt, qui morbum sentiant, non is ego fortasse sum, quem sibi Medicum adhibeant; sed tamen, si me rogant, ea sit cura prima, ut impetum hunc ardoremque mentis per ea, quæ a Logicis tradi solent, attentionis instrumenta coerceant. Nam qui rem totam non exhaurit, non comminuit, non coquit, numquam luculenter explicabit. Quidam non suo modo ingenio celeriter acti, verum etiam prava quadam scholasticarum exercitationum consuetudine abducti, putant se res ipsas tenere, simul ac nomina quædam didicerunt. Sed cum earum notiones informare animo volunt, ut aliis aperiant, tum demum hærent; & quod fere fit, ne de sua ignorantia fateantur, quod obscurum est, crassioribus tenebris obcæcant. In hoc accusari solent, nobiles alioquin, & olim scholarum dominæ, Thomistarum & Scotistarum familiæ; quibus videtur esse satis, habere parata ad sonum edendum vocabula quædam Logica, principii, fundamenti, subjecti, objecti, actus, potestatis, facultatis; ut ex composito inter se disputent. Ita alii: ego, qui nihil ausim minus honorificum de illis proferre, unum hoc dicam, ordinem quemlibet ex dissimilibus misceri; &, ut est in more positum, singulorum vitia universis imputari. Vitia hæc vitare volenti religio fit, nihil dicere aut scribere, quod non excusserit in partes omnes, penitusque cognoverit: addo etiam, quod non sibi familiare diuturna meditatione & commentatione reddiderit, progrediendo iterum ac sæpius ab ejus principiis ad consectaria, a consectariis ad principia iterum ac sæpius regrediendo. Si enim in levibus artificiis, in cantu, in saltatione nemo scite & eleganter agit, nisi id ipsum quod agit, sæpissime egerit, quan-

quanto magis in hoc gravissimo disputandi munere necesse est, quæcumque promere volumus, ea prius cogitando versare, addiscere, aliis atque aliis modis efferre, dicam uno verbo, nostra facere? Recte proinde monebat Monachum suum D. Hieronymus epistola inter Select. 87. *Multo tempore disce, quod doceas*. At enim percommodum est ex tempore disputare. Percommodum enimvero, pulchrum, divinum; si id possis recte facere, hoc est tam strenue, ut te, qui audiunt, ex scripto, non ex tempore, disputare arbitrentur. Sed vide, ne ignores, quæ vis disputandi verbo subjecta sit; ut siquis ædificare se putet, cum lateres, calcem, ligna, cæmenta in ingentem struem coacervando compingit. Quamquam ingeniorum vis & varietas tanta est, ipsaque formula disputandi ex tempore vulgo tam multas significationes habet; ut malim, unumquemque de se ipso judicare. Nos certe, ut verbis utar Aristidis, ἐκ ἴσμεν τῶν ἐμέντων, *non sumus e numero vomentium*. Sed porro pergamus. Cum rem totam exploratam habemus, nullatenus hæsitantes aut dubii; eamque nobis expeditam & familiarem meditando fecimus; tum singulas ejus partes ita disponere debemus, ut quæ præcedunt, lucem fidemque afferant consequentibus, seque ordine excipiant, & in auditoris animum ultro illabantur, non tam docentis voce compulsæ, quam suo quasi pede deductæ. Quanti autem momenti sit ad perspicuitatem recta & idonea partium distributio, quæve hoc nomine digna censeri debeat, anno superiore copiose docuimus, cum divisionis naturam & usum explicaremus. Nunc id tantum dicimus, nihil hujusmodi sine magna animi cogitatione & industria præstari posse. Interdum enim communia præcedere debent, interdum propria; modo præstat a toto incipere, modo a partibus; alia prius definienda sunt, alia prius dividenda; est ubi auctoritas facem præferat rationi, est ubi ratio viam

ſternat auctoritati. Quod qui non reputat, ſed quæcumque ſe ſe offerunt, impetu fundit; videtur ſane pro modo ingenii in ſingulis partibus interdum nitere, ſed comprehenſione tota obſcurus eſt. Sequitur deinceps, ut quæ ſunt recte cogitata & diſtribuita, ſermone efferantur mundo & illuſtri, qui lumine ſuo rerum pulchiritudinem oſtendat. Sint aurea quæ cogitaſti: ſi verborum ſordibus infuſcas, ex auro lutum facis. Quod autem lutulentum eſt, quid mirum, ſi idem ſit tenebricoſum? Itaque etiam orationis ornatus, modo non inſignis & exquiſitus, aliquando locum habet; a quo nec Theophraſtus, nec Xenophon, nec Plato, nec Ariſtoteles abhorruit. Quamquam difficile eſt in ornando ſentire quid deceat, præſertim ſubtilia & ſpinoſa tractanti, in quibus magis offendit nimium, quam parum. Illud certe negari non poteſt, verborum ac ſententiarum lumina, quæ a Latinis figuræ, a Græcis σχήματα dicuntur, loco adhibita, ad diſputandi perſpicuitatem pertinere. Siquidem figuræ attentionem excitant; attentio facit, ut acutius cernamus. Sed hic maxime videndum eſt, quatenus.

Laudo, inquiet aliquis; ſi tota obſcuritatis cauſſa in diſputatore ſit: verum enimvero res ipſa interdum ſuapte indole perſpicuitati reſiſtit. Scilicet hoc erat alterum partis primæ caput a nobis propoſitum; Id quoque expediemus, ſi prius monuerimus, obſcura ab ignotis apud veteres Dialecticos non ſatis fuiſſe diſtincta: quod colligo ex iis maxime, quæ ſcribit Sextus Empiricus lib. 2. Pyrrhon. hypoth. c. 10. ubi in obſcuris ea numerat, quorum natura non patitur, ut ab homine cognoſcantur: cujuſmodi eſt ſtellarum numerus. Noſtris in horum vocabulorum ſignificatione diſtinguenda minus etiam diligentes ſunt, ſeu potius minus ingenui; qui cum vereantur, ne ſit Philoſophicæ dignitatis ignorare aliquid, quoties in ignota incidunt, obſcura vocant. Petenti mihi aliquando ab homine ſcholaſtico, & quidem

ex

ex iis, qui nefas sibi putant in publicis disputationibus secundo loco interrogare; petenti, inquam, cur toties quæstionem poneret de modo, quo mens corpori conjungitur, & in naturam unam cum illo coalescit, respondit, velle se rem obscuram ultro citroque argumentando illustrare. Heus tu, inquam, bone vir, operam ludis. Modus hic non obscurus est, sed ignotus. Ignoti autem quæ potest esse illustratio? Tota natura distant corpus & spiritus: nec alia afferri potest admirabilis hujus conjunctionis caussa, nisi præpotens ipsa Divini Opificis voluntas. Neque vero turpe Philosopho est, caussam tam remotam afferre, & tamquam in re desperata Deum appellare; ubi *dignus vindice nodus inciderit*. Exempla similia quotidie suppeditant publicæ privatæque exercitationes, in quibus multa sunt caliginosa & flexiloqua; nec possunt non esse hujusmodi, quæ adhibentur ad explicandum, quod explicanti compertum non est, nec esse potest. Cicero quoque; nisi fallor, obscura pro ignotis usurpat in lib. 2. de Fin. c. 5. cum scribit, rerum obscuritatem, non verborum facere, ut parum intelligatur Platonis oratio in Timæo. Insignem hunc Platonicæ obscuritatis locum notat etiam Sextus Empiricus in lib. 1. advers. Grammat. c. 3. aitque carere interprete. Revera non caret; quandoquidem multa ad ejus enarrationem scripsere Proclus, Chalcidius, Plotinus, Jamblicus, Porphyrius, Maximus Tyrius, & alii: verumtamen ipsa quoque tantorum virorum interpretatio interprete indiget. Quid ita? Scilicet Plato in Timæo Mundi generationem explicare conatur, quæ latet arcanis involuta naturæ; proindeque non obscura, sed ignota tentat. Quid quod a naturalibus identidem ad divina transit; audetque de iis loqui tum in hoc dialogo, tum maxime in Parmenide, tamquam e Deorum concilio recens demissus? Potestne de rebus hujusmodi ab ullo disseri nisi obscurissime? De hujusmodi, in-

 quam,

quam, rebus, quæ non Platonis modo & Platonicorum ingenia, ſed ipſam mortalis ingenii naturam longiſſime excedunt? Moſes, qui hæc novit, quatenus novit, in ſacris libris dilucide narrat. Si plus, quam tenebat, aſſequi conjectura voluiſſet, & humanis viribus philoſophari, in tenebras Platonicis ſimiles incidiſſet. Ubi igitur Atticus iſte Moſes (ſic enim Platonem appellat Numenius apud Clem. Alex. lib. 1. Strom.) altius aſſurgit, quam homini conceſſum ſit; ejus oratio nebulis & caligine offunditur, nullumque exitum reperire poteſt. Sed Platonem dimittamus, qui ex more ſive Socratico, ſive ſuo, in planis quoque rebus diſputando fluctuat, & obſcurius docet, quam docenti conveniat. Hac de cauſſa *inexplicitus* dictus eſt a Martiale lib. 9. epigr. 48. Vos ſic attendite: qui in diſputando verſatur, is vel maxime ſibi perſuadere debet, ignorationem ejus, quod penitus incluſum abditumque in natura eſt, non eſſe Philoſopho indecoram. Itaque rem nullam pertractare & oſtendere aliis aggrediatur, quin antea perſpexerit, quid ſit in illa certum atque evidens, quid dubium, quid latens; quænam ejus partes argumenta neceſſaria capiant, quæ probabilia, quæ nulla, utrum naturam ejus teneat, an modos dumtaxat; & inter modos ipſos num omnes, num plures, num paucos: ne plus videlicet, quam Philoſophum deceat, & res ipſa ferat, quod harioli faciunt, profiteatur. Qui large affirmateque pollicitus, nota cum ignotis miſcet, dubia cum certis; obſcura non tam invenit, quam facit. Obſcuritas enim, ſi paullo attentius animadvertimus, vix aliunde oritur, quam ex confuſione & ambiguitate: idcirco qui alia ab aliis recte diſtinguet, & ſuis quæque finibus circumſcribet, etiam de rebus obſcuris diſputabit non obſcure.

II. Verum hactenus multa de illis, qui plane & aperte diſputare cupiunt, ſiquidem poſſint. Sequitur pars altera de illis, qui nolunt: in qua

non

non id suscipio, ut quod Plautus in Sticho ait, invitos canes venatum ducam. Suo se illi, per me licet, atramento tamquam sepiæ involvant: sed interim tamen vel inviti audiant, se ita facere sine ratione. Ac multis quidem vix persuadere potero, esse animal rationale (quid enim Philosophum dicam?) qui narret aliis, quod nolit intelligi. Cum enim tacere arbitratu suo possit, non apparet, cur vocem perdere malit; ac perinde loqui, quasi non loquatur. Numquid est aliud, cur homines cum hominibus sermocinentur, nisi ut sibi inter se animorum suorum sensa patefaciant? Hoc totum sermonis officium est, hoc in primis spectat hominum inter ipsos conjunctio & societas; hæc princeps est humanæ vitæ conservandæ ratio; omnium gentium consensus, atque ipsa prope natura clamat, in hoc unum nobis linguam a Diis immortalibus fuisse concessam; hoc jure suo poscit auditor; quem si quis per obscuritates & ænigmata ludit, indignus plane est ut audiatur. Attamen fatendum nobis est, ne cultissimis quidem temporibus defuisse, qui id demum exquisite dictum existimarent, quod intelligi non posset sine interprete. Quod vero mirabilius videtur, inter ipsos quoque præceptores *inventus est quidam* (ut scribit Quinctilianus lib. 8. c. 2.) *qui juberet discipulos obscurare, quæ dicerent, usus Græco verbo σκότισον*. Vitium hoc in populari concione, tametsi probari non debet, ferendum tamen aliquando est; quod ea quidam contemnant, quæ statim intelligunt. Commodum est etiam Sophistis, qui nihil aliud propositum habent in disputando, quam quæstum & victoriam, undecumque tandem sit. Quapropter Aristoteles in libro Topicorum octavo, ubi interrogantem & respondentem armat ad Dialecticas concertationes, utrumque jubet sermonis ambages & obscuritates interdum adhibere; atque in iis latitando adversarium ludificare. At a Philosopho, cujus est in re qualibet veritatem pate-

patefacere, eaque una ad differendum moveri, quid minus expectari potest, quam verborum involucra & ænigmata consulto quæsita? Scio, vocari in medium solere Physicum Heraclitum, cui nomen σκοτεινῷ philosophandi obscuritas dedit, tum etiam illo seniorem Pythagoram, qui dogmata sua notis obscurissimis involvebat, & ex instituto tamquam mysteria celabat. Heraclitum siquis disputandi auctorem & ducem habere velit, habeat Diis bene juvantibus; qui tam sanus erat, ut cum aqua intercute laboraret, Medicos quoque ipsos per ænigmata consuluerit, num possent, ex imbre siccitatem facere; morique maluerit, quam morbum suum recto sermone aperire. Qua de re epigramma est Diogenis Laertii in ejus vita. Non defuere tamen Heraclitei, Magistro ipso nobiliores. Etenim, ut unum afferam instar omnium, Plato ipse, antequam se Socrati traderet, Heraclitum secutus est; ejusque doctrinam in natura explicanda retinuit. Sed a nemine reperio, quod erat in Heraclito σκοτεινὸν, fuisse laudatum; referentibus aliis ad triste & lucifugum hominis ingenium; aliis ad intolerabilem arrogantiam, qua se rerum omnium peritum & αὐτοδίδακτον prædicabat, mortales ceteros ἀνεπιστήμονας. Blandius mihi & majore quodam honore excipiendus Pythagoras est, qui cum statuisset, nascente tum primum Philosophia, non omnia temere vulganda esse, ita disputare solebat, ut non intelligeretur nisi ab iis, quorum gratia disputabat, hoc est a suis. Quamobrem Pythagorica doctrina usque ad Philolai tempora in arcanis habita est. Hic eam protulit: quam cum abdebant Pythagorei, non obscure disputandum esse censebant, nec ipsi inter se obscuri erant; sed sua alienis certa de caussa communicare nolebant. Solent obscuritatis amatores etiam Empedoclem commemorare. Nempe Pythagoricum illum, & ut quidam volunt, Pythagoræ ipsius auditorem, cujus oratio tamquam confusa & ambigua repre-

hen-

henditur ab Aristotele in tertio Rhetoricorum libro cap. 10. & 11. Is sane obscurissimus fuit, non solum ubi de Lustrationibus scripsit, quarum ratio fortasse postulabat, ne aperirentur nisi initiatis; sed etiam ubi de rerum natura memoravit. Omnia poeticis imaginibus miscere consuevit, tanta verborum volubilitate & confusione, ut (quod Cicero de Fusio & Pomponio in 3. de Orat. ait) ipse sibi obstrepere videretur. Ignoscendum non tam Philosopho, quam Poetæ; & quidem Poetæ parum sui compoti, si se ultro in ignes conjecit, ut raptus in cælum crederetur. Horat. in Poet. v. 464.......... *Deus immortalis haberi*

Deum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Insiluit.

Id genus obscuritatis non tam a ratione & consilio, quam ab æstu quodam exuberantis ingenii profectum est; & potest ad ea revocari, quæ dicta sunt a nobis in parte prima. Sed nos domi nostræ aggrediuntur, objicientes Aristotelem ipsum, qui obscuritatem in docendo affectavit, ut colligunt ex ejus epistola ad Regem Alexandrum, cujus hæc sunt verba a Gellio Latine reddita in lib. 20. Noct. Attic. c. 5. *Acroaticos libros, quos editos quereris; & non proinde ut arcana absconditos, neque editos scito esse, neque non editos: quoniam iis solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt*. Ego equidem non negarim, quod alii fecerunt, Epistolam hanc Aristotelis esse. Sit fides Gellio, sit Plutarcho, qui ipse quoque eam refert in vita Alexandri. Attamen tantum abest, ut hinc appareat, Aristotelem obscure docere voluisse, ut contrarium potius efficiatur. Si enim ejus dogmata qui litteris consignata legunt, cognoscere non queunt, qui ab eo audiunt, probe cognoscunt; non ille obscure docet, sed scripta ejus, ipso non docente, sunt obscura. Scilicet ἀκροατικὰ sunt, hoc est ad aures

com-

comparata. Indigent schola, indigent ipsa auctoris voce: atque adeo in hoc præsertim ab exotericis differunt, quæ legere ad intelligendum satis est. Quo minus mirari debemus, libros Physicos περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως ab Aristotele inscriptos fuisse; quod eos audire oporteret, atque explanante ipso, cognoscere. Demus igitur & concedamus, quod nostri quoque interpretes ad operæ suæ commendationem præfari solent, Peripateticam Philosophiam multis in locis videri obscuriorem: id certe dare non possumus, auctorem ipsum de obscuritate postulandum esse. Si alibi dicerem, pluribus verbis opus esset in rem hanc. Apud vos, qui lege atque instituto Aristotelem magistrum complexi estis, illud modo dicam, non potuisse hominem divino prorsus ingenio præditum, ejus artis auctorem, per quam unam disputat, qui via & ratione disputat, ipsis quoque Rhetoricis præsidiis munitum, atque adeo Rhetoricæ præceptorem post homines natos probatissimum; non potuisse, inquam, obscure docere, nisi plane voluerit: velle autem si forte scribendo potuit, ut Alexandro morem gereret, loquendo certe ex animi sui sensu non potuisse. Repugnat hoc naturæ ipsi ac veritati, ostendere, quod nolis videri; docere, quod nolis addisci; & ut verbis utar ex arte nostra, ἐκ τῶν πόσει, hoc est ex iis, quæ sub eamdem rationem cadunt, simulque natura sunt, unum ponere, non posito altero. Præterquamquod qui clausus zothecula sua scribit, cum auditorem non videat, ore atque oculis exprobrantem sibi, potest fortasse suscepti muneris oblivisci; certisque de caussis sibi uni, quod ajunt, intus canere: at idem, cum recitat ex edito loco, videtque modo hunc, modo illum ex concione proximis insusurrare, avertere oculos ad motum quemlibet, subinde accedentes salutare, de hora quærere, exscreare, oscitari, nauseare; profecto non potest, nisi plane sit insipiens, non expergisci, nervosque omnes ingenii con-

contendere, ut se se auribus animisque insinuet, omniumque studia in se unum luculenta oratione convertat.

Sed scholæ modus statuendus est. Hoc enim ipsum ad disputandi perspicuitatem pertinet, scire desinere. Extremo loco monere volumus, hic quoque valere illud inter dicendi præcepta plane princeps maximeque necessarium, ut apte dicatur ad eos, qui audiunt. Incidere enim interdum potest, ut quædam auditoris caussa sint obscuranda: sed hoc totum prudentiæ est; regiturque non arte, sed tempore. Quod verum universe est, omnibusque ratione utentibus ab ipsa natura propemodum insitum, id in primis disputando ante oculos habete, quemadmodum in domo recte ædificata præcipue spectatur ut lucida sit; sublatisque luminibus, ne domus quidem dicitur, sed carcer; ita præcipuam orationis virtutem esse perspicuitatem; qua sublata, ne oratio quidem potest appellari.

DE ELECTRA ACROASIS VIII.

HABITA

MENSE NOVEMBRI MDCCXXXVI.

Ad Aristotelis lib. 1. *Poster. Analyt. c.* 1.

SEmestri silentio usus, quod bene vertat, redit in concionem summus ille disputandi auctor & princeps Aristoteles. Quamquam non sine metu redit; quod videat in contemptum & exitium doctrinæ suæ, non jam Philosophos aliquos, sed Philosophorum familas, nationesque prope ipsas partim consilio, partim exemplo conjurasse. Contigit illi, quod rebus humanis commune est, ut ad summum fastigium evectæ, ea ipsa de caussa solvantur & ruant. Cum enim homines Aristotelis studiosi eo demum progressi essent, ut ex Philosopho Philosophiæ principem ac prope Deum facerent, paucis quibusdam sæculo quintodecimo displicuerunt; qui stomacho & iracundia exardentes, adversus hunc Scholarum dominum repente sublato signo, de veteri possessione dejicere conati sunt. Placuit audacia, quæ libertatis nomen præseferebat; &, ut in populari seditione fit, impetu ipso rapti vel modestissimi tamquam in predonem publici juris, quasique tyrannum irruerunt. Juvat nos nihil temere facere. Itaque Aristotelis doctrinam uti publicam philosophandi formam sedulo custodientes, homini tribuemus, quantum decet; & siquid for-

te apud alios felicius inventum, aut rectius explicatum deprehendemus, id bona cum venia sumentes, adjiciemus & conciliabimus. Annus hic libro de Demonstratione primo tribuendus est, quem prius aggredi nolo ad interpretandum, quam *Electram* vobis exponam; genus argumenti non sane Peripatetici, sed tamen ejusmodi, ut ad priores hujus libri particulas revocari commode possit, & in jura inseri Peripatetica. Res est gravioribus obstructa difficultatibus, quam vulgo in scholis judicetur: quæ quidem difficultates si explicari & evolvi per nos poterunt, simil illud apparebit, qua ratione ad Aristotelis demonstrationem *Electra* pertineat, & quinam sit alterius in alteram usus.

E*lectram* memorat Diogenes Laertius in vita Euclidis lib. 2. n. 108. ubi scholis traditam dicit ab Eubulide Milesio, nihilque præterea. Lucianus in Sectarum auctione usum ejus tribuit Chrysippo: hisque plane verbis describit: Ἠλέκτραν μὲν ἐκείνην (φημὶ) τὴν πάνυ, τὴν Ἀγαμέμνονος, ἣ τὰ αὐτὰ οἶδέ τε ἅμα, καὶ οὐκ οἶδε. παρεστῶτος γὰρ αὐτῇ τοῦ Ὀρέστου ἔτι ἀγνῶτος, οἶδε μὲν Ὀρέστην ὅτι ἀδελφὸς αὐτῆς, ὅτι δὲ οὗτος Ὀρέστης, ἀγνοεῖ. h. e. *Electram illam* (dico) *valde celebrem, Agamemnonis filiam, quæ eadem novit simul, & non novit. Adstante enim illi Oreste adhuc ignoto, novit quidem Orestem esse fratrem suum, illum autem ipsum esse Orestem, minime novit.* Id, ut, videtis, sumptum est a Sophocle, apud quem *Electra* de Oreste fratre suo cum Oreste ipso verba facit, neque eum agnoscit. Abfuerat enim annos prope viginti, postquam Clytemnestra ejus mater, occiso Agamenone marito suo, regnum Ægistho adultero tradiderat. Cum autem redire Argos statuit ad ulciscendum patrem, regnumque recuperandum, falsum de morte sua nuncium præmisit, seque Phocensem hominem simulavit, qui ad inferendos sepulcro patrio Orestis cineres missus esset.

Hoc tamquam telo armati Stoici resistunt Academicis contendentibus, verum quæri non debere, elencho illo Socratico, qui est in Platonis Menone: *Quod quæris, vel scis, vel nescis; si scis, frustra quæris, si nescis, etiamsi invenias, non agnosces*. Respondet enim Chrysippus, inesse nobis prænotiones quasdam, ex visis ortas, ipsaque natura perspicuas, per quas ad veri cognitionem quærendo & nitendo perveniamus: ex quo sequitur, nos id, quod quæritur, partim tenere, partim non tenere; uno verbo scire, & nescire. Eodem ferme pacto atque *Electra* fratrem norat, & non norat: quippe norat, esse sibi Orestem fratrem in Phocide apud regem Strophium, cujus fidei infantem commendaverat; non norat autem, illum ipsum, quicum loquebatur, esse Orestem, agnovit aliquanto post, cum Orestes, expositis signis, quæ sorori nota erant, præsertim vero sigillo patris, memoriam sui excitavit, verumque visum obtulit. Sic enim ait v. 1397.

Νῦν δ' ἔχω σέ. πρυφάνης δὲ
Φιλτάταν ἔχων πρόσοψιν,
Ἇς ἐγὼ ὐδ' ἂν ἐν κακοῖς λαθοίμαν.
Nunc vero teneo te: apparuisti autem
Dulcissimam habens faciem,
Cujus ego non sum in miseris oblita.

Hoc ipsum exemplum Academici in Stoicos detorquent tali quadam collectione. Verum reperiri & comprehendi non potest, nisi sit, in visis nota quædam, per quam pecipiatur & judicetur: nulla autem nota veri est, quæ eadem non possit esse falsi; siquidem *Electræ* visum unum atque idem primo falsum, deinde verum significavit; prius lacrimas, postea lætitiam excivit: verum igitur reperiri & comprehendi non potest. A Sophocle transeunt ad Euripidem; & ab eo nescio quid simile sumunt, cum ejus visi fallaciam refert, quod Orestes ad *Electra* sorore sua ducebat. v. 264.

Μᾶτερ, μὶ ὕσα τῶν ἐμῶν ἐρυννύων

Di-

Dimitte ; quæ una es ex meis furiis.
Fabula ipsa inscribitur Orestes, qui cum matris interfectæ cogitatione commovetur, & in furorem agitur, repellit sororem sibi assidentem, quasi sit erinnys aliqua ab inferis missa ad sumendum de matricida supplicium. Hinc enim colligunt Academici, id quod est, repræsentare id quod non est; totamque veri naturam & rationem in visorum ambiguitate latere. Neque vero, inquiunt, Orestis judicium expectandum est, furore sublato: quia visum, si pro veri regula haberi debet, ut censent Stoici; certe haberi debet, quando est, non quando non est. Præterquamquod judicium quod fertur, excusso furore, de rebus illis, quæ in furore contigerunt, siquid valet, pertinet ad reminiscentiam, non ad scientiam. Ne ille quidem ictum declinat, qui dicit, visa hujusmodi judicari oportere, non ab iis, qui furunt, sed ab aliis: siquidem reponunt Academici, visum debere esse regulam illi, in quo est; non illi, in quo non est. Itaque Protagoras ajebat (ut scribit Cicero Acad. 4. c. 46. & Sextus Emp. l. 1. adv. Log. n. 60.) id esse cuique verum, quod illi apparet, & quo tempore apparet. Apud hunc sive Sophistam, sive Philosophum, homo furiosus est idoneus judex eorum, quæ apparent in furore; qui dormit, eorum quæ occurrunt ex somniis; qui ægrotat, eorum quæ offeruntur ex morbo. Neque vero convenit, inquit, ex diversis affectionibus de diversis affectionibus judicare; hoc est non debet ex iis, quæ apparent homini sanæ mentis, ferri sententia de iis, quæ apparent furioso: neque ex iis, quæ nobis vigilantibus objiciuntur, decerni de iis, quæ objiciuntur per quietem. Scilicet unusquisque est in affectione sua, tamquam in legitima quadam possessione constitutus: & si concedimus vigilanti, ut de dormiente judicet, etiam dormienti concedere debemus, ut ju-

dicet de vigilante: aut neuter de altero judicare debet, quia neutri eadem apparent. Quæ cum ita sint, efficitur necessario, veri & falsi discrimina in visis notari non posse.

Quid Stoici? Illi vero satis sibi cautum putant, cum visa ita diviserunt, ut alia dicantur comprehensibilia, alia incomprehensibilia. Hæc sunt, quæ fiunt ex somno, ex vino, ex morbo, aut ex gravi aliqua spirituum perturbatione. Nam visa quædam hoc modo commotis offeruntur, eorumque animum pellunt, quibus nihil extrinsecus respondet, vel non recte respondet; ideoque incomprehensibilia sunt. Exemplum eorum, quibus nihil respondet, sit visum Lycæ, sive fuit Abydenus, ut est in libro de Mirabilibus; sive Argivus, ut eum facit Horatius l. 2. ep. 2. v. 129.

Qui se credebat miros audire Tragœdos,
In vacuo lætus sessor plausorque theatro.

Hic visum ducebat ex eo, quod non erat, ut Stoica formula utar. Exemplum eorum visorum, quibus quod respondet, non apte respondet, sit Thrasyllus Atheniensis; qui, ut narrat Heraclides Ponticus apud Athenæum in fine lib. 12. & Ælianus de var. hist. l. 4. c. 25. migrabat identidem ex urbe in Piræeum; navesque singulas, quæcunque ingrederentur, aut egrederentur, in suis numerabat, & ea re mirifice gaudebat. Hic visum trahebat ex eo, quod erat; sed id, quod non erat, repræsentabat. Comprehensibilia sunt impressa & efficta ex eo, quod est, & apposite ad id, quod est: cujusmodi erat visum Admeti aspicientis Alcestim uxorem suam, Libitinæ abreptam, & ab Hercule sibi redditam; quamvis initio animi dubius in re tam inusitata penderet, ut est apud Euripidem in Alcesti. Obiter moneo, quod ego visum comprehensibile voco ex Ciceronis Academico primo, a Zenone dici *φαντασίαν καταληπτικήν*, ut refert Diogenes Laertius

in ejus vita. Hoc autem unum in ſchola Stoica omnes habet in ſe numeros veritatis; & parit ἐννοίας illas, hoc eſt notitias, ex quibus ajunt fieri ſcientiam. Tria ſunt igitur apud Stoicos, ex quibus omnis propagatur cognitio, viſum, viſi comprehenſio, & notitia. Ac viſum quidem eſt impulſio rei cognoſcendæ in ſenſus noſtros; comprehenſio eſt mentis actio viſum capientis; notitia, quæ & prænotio, & anticipatio dicitur, eſt forma quædam hinc orta, & animo conſignata, per quam vere ac proprie ſcitur, quidquid ſcitur.

Ne hanc quidem doctrinam Academici probant contendentes nullum eſſe diſcrimen inter viſum comprehenſibile, & incomprehenſibile; ſive oriatur ex eo quod eſt, ſive ex eo, quod non eſt; ſive ejus quod eſt, ſive ejus quod non eſt, imaginem referat. Utrumque enim æque apparet, æque impellit, efficitque idem. Explicant exemplo Herculis furentis apud Euripidem v. 969. qui cum vidiſſet filios ſuos, putavit eſſe filios Euryſthei, ideoque ſagittis interemit. Siquis Græca non amat, idem fere habet apud Senecam in Hercule Furen. act. 4. Ita autem diſputant: Hercules, dum furit, viſum ducit ex ſagittis, & ex filiis ſuis; ſed ſagittarum viſum eſt comprehenſibile, quia offertur ex eo, quod eſt, & id quod eſt, fideliter repræſentat; filiorum viſum eſt incomprehenſibile, quia cum ipſi offeratur ex eo, quod eſt, videlicet ex filiis, tamen repræſentat id, quod non eſt, ideſt filios inimici. Utrum ex his viſis eſt clarius? Utrum vehementius Herculis animum ciet atque inclinat? Utrumque prorſus eodem modo ſe habet, idemque efficit. Nam Hercules & utitur ſagittis tamquam idoneis ad occidendum, & occidit filios ſuos tamquam filios inimici. Si viſum oblatum ex ſagittis eſt comprehenſibile, nec aliter eſſe poteſt, quia perſpicue apparet, motumque affert; cur viſum

Sex. Emp. l. 1. adv. Log. n. 405.

oblatum ex filiis incomprehensibile dici debet, si eidem, eodem loco, eodem tempore apparet, eademque ratione motum affert? Quæ nota in illo veritatis est, in hoc fallaciæ? Quo discrimine alterum ab altero distingui potest? Opus est monitore? Monent amici, obtestatur conjux, filii ipsi patris fidem & pietatem implorant. Hercules tamen sibi uni credit, visoque suo rapitur.

Quidam istiusmodi interrogatiunculis deterriti ajunt cum Epicureis, visum omne verum esse; sed aliud rationabile vocant, aliud irrationabile. Visum autem rationabile (λογικὴν φαντασίαν) tunc esse dicunt, cum illi rationis judicium accedit. Sensus enim ex Epicuri doctrina nunquam fallitur, cunctaque ejus visa ita sunt, sicut apparent; sive ex impulsione ejus, quod est, sive ex vana quadam spirituum agitatione informentur: & quemadmodum affectiones jucundæ & molestæ, quacunque ex caussa fiant, re vera jucundæ & molestæ sunt; ita sensuum visa, unde unde sint, vera visa sunt, vereque objiciuntur & movent. At vero judicia, quæ visum consequuntur, visum ipsum rationabile, vel irrationabile faciunt: & ex his ipsis judiciis oriuntur fallaciæ, quæ sensibus tribui injuria solent.

Sex. Emp. l. 2. adv. Log. n. 70.

Pars horum maxima fallit,
Propter opinatus animi, quos addimus ipsi,
Pro visis ut sint, quæ non sunt sensibus visa.

Lucret. l. 4. 466.

Igitur quod sensibus apparet, vere apparet; utrum autem tale sit id, unde oritur, quale ipsum apparet, rationis judicium est. Paucis, visum veluti lux quædam tum se ipsum, tum res alias manifestat: quatenus seipsum prodit & manifestat, semper verum est; quatenus res alias, anceps & ambiguum. Hæc illi, vel similia his, doctrinæ Peripateticæ valde affinia.

Jam de re tota siquis a me petit quod sentiam; primum quidem dico, genus hoc ad illa proxime

ac-

accedere, quæ Dialectici vocant Inexplicabilia: quod ipsum per se paullo attentius consideranti facile apparebit. Deinde dico, *Electræ* viso defuisse evidentiam; quæ una maxime veri & falsi regula haberi debet. Nam siquis putat, animum posse evidentiæ non cedere, is mihi ne satis quidem sanus videtur, nedum Philosophus. Est autem evidentia, græce ἐνάργεια, acris & vivida rei perceptio, naturali quadam necessitate manans ex ipsa rei perspicuitate, de qua Lucullus in quarto Ciceronis Academico, cap. 14. *Perspicuitas satis magnam habet vim, ut ipsa per se, ea quæ sint, ita ut sint, indicet*. Cum igitur id, quod est, sicuti est, tutum se se offert; ita ut, quantacunque accedat attentio, plenius apparere nequeat: cum deinde ita se se offert, ut a rebus aliis, unde oriri possunt ambiguitates, omnino separatum liberumque sit: postremo cum is, cui se offert, suæ sibi perceptionis probe conscius est; videtque perspicue, cognitionem suam non aliunde, quam ex ipso rei sensu proficisci: tunc enimvero affirmare possumus, visum esse evidens. Porro evidens cum est, & comprehensibile, & verum, & regula veri appellari potest. Cicero, ut visorum evidentiam ab omni sensuum fraude, fraudisque suspicione liberet, sic docet ejusdem Luculli nomine ibidem, cap. 7. *Ita est maxime in sensibus veritas, si & sani sunt, & valentes, & omnia removentur, quæ obstant & impediunt. Itaque & lumen mutari sæpe volumus, & situs earum rerum, quas intuemur: & intervalla aut contrahimus, aut diducimus: multaque facimus usque eo, dum aspectus ipse fidem faciat sui judicii*. Ex quo apparet, summam regulam, & ut ita dicam, criterium criterii, esse conscientiam percipientis.

Ego, ut ad certa capita rem adducam, qui-

bus omnes visorum errores tollantur, ita constituo, evidentiæ caussas esse quatuor: prima est sanitas & perfectio facultatis percipientis; per quam fit, ut excludantur illi omnes, in quibus ea pars corporis, quæ ad sentiendum comparata est, aliqua ratione laborat: secunda est attentio, per quam fit, ut unus atque idem homo aliter alio tempore percipiat: tertia est clara & explicata natura rei cognoscendæ; quæ siquo impedita modo sit, visum quoque ipsum impedit & obscurat: quarta demum recta ratio eorum, quæ præcedunt & circumstant; quæ conditio maxime deerat *Electræ* viso. Siquidem falsus nuntius, qui de Orestis morte ad Ægisthum venerat, cum Electræ animum jam teneret, fratris speciem viventis ac loquentis excludebat. Hinc etiam habetis, quid Orestem falleret apud Euripidem. Scilicet Furiarum imagine vehementissime commotus ac perturbatus, nihil extrinsecus accipere, nihilque animo informare poterat, quod non inde ortum ipsi appareret. Id passim fieri videmus ex nimia commotione cerebri, ut internæ formæ plus valeant ad repræsentandum, quam externæ.

Nunc illud jure quæretis, quod initio proposui, quomodo *Electra* ad Aristotelis demonstrationem pertineat. Enimvero, si ad Chrysippum redeuntes, illud unum in *Electra* consideremus, quod fratrem norat, & non norat; tantum abest a vitio & fallacia, ut etiam ad veri perceptionem nobis adjumento sit. Nempe ipsa quoque scientia Peripatetica ex anticipata cognitione fit; & quidquid demonstrando concluditur, etiam ante demonstrationem certo quodam modo manifestum est. Latent enim conclusiones in suis principiis; iisque cognitis, conclusiones quoque ipsæ virtute quadam cognoscuntur. Quapropter Aristoteles ad

idem

idem illud Socratis argumentum, quod initio attulimus, verum frustra quæri, quia inventum agnosci non potest; respondet ita prorsus, ut Stoici, in lib. 1. Poster. c. 1. id quod quæritur, sciri, & nesciri; sciri virtute, quia tenentur principia, in quibus delitescit; nesciri actu & reipsa, quia nondum ex principiis erutum est. Ceterum libens concedit, si quid plane sit ignotum, frustra investigari; quemadmodum frustra investigat colorum naturam, qui cæcus natus est. Nulla vis est humanæ mentis tanta, quæ talia detegere, aut agnoscere detecta possit. Ita *Electra* fratrem Orestem, quicum sermonem habebat, numquam profecto agnovisset, si omnino ignorasset, Orestem sibi esse fratrem. Ex hoc tamquam capite pendet scientia omnis, quæ demonstrando comparatur; ut clarius & copiosius ostendemus, cum erit nobis de prænotionibus disputandum.

Interim pro certo habete, ut verum inveniatur, summis contentionibus quæri oportere. Nam ne *Electra* quidem agnovisset fratrem; nisi quærendo & urgendo visi fallaciam excussisset. Itaque ego vos, Adolescentes, qui nunc primum ad philosophicum studium acceditis, non dubitabo monere: Videte etiam atque etiam, ex tot Philosophorum familiis, quarum unaquæque sibi uni credendum affirmat, cui vos potissimum tradatis. In primo hoc suscipiendi instituti discrimine non deest consilio locus: si cujus limen semel attigeritis, difficillimum erit pedem referre. Scio equidem, plerosque eo rapi, ubi minimum sit laboris & sollicitudinis; hoc est ad scholas illas, quæ desperata veri perceptione, animum frangunt; eoque redigunt, ut agatur, non agat: sed nolite per Deos immortales existimare, tam commode vobiscum agi, ut quæ via ad philosophandum plana &

ſacilis apparet, eadem ſit optima. Scitum eſt illud apud Græcos, quod a Solone ortum, multis in locis Plato memorat & inculcat, Χαλεπὰ τὰ καλὰ, *quæ pulcra ſunt, ardua ſunt*. Qui ipſe per ſe ſtatuere nequit, quem ſequi ducem ac magiſtrum maxime deceat (quis autem poteſt adoleſcens?) fidei ſe Academiæ hujus committat, cum qua honeſtius erit reprehendi, quam cum aliis laudari.

DE SCIENTIA ET INSCITIA, QUÆ AD MORES PERTINET.

ACROASIS IX.

HABITA

MENSE NOVEMBRI MDCCXXXVII.

Ad cap. 1. lib. 1. Poster. Analyt.

SIquid eſt in noſtro hoc litterarum & artium curriculo, quod diuturna tractatione ingenia fatiget, ac veluti frangat, ea certe Logica eſt, niſi variis ſtudiorum generibus accomodata, ſpeciem aliquam novitatis, quam ipſa per ſe non habet, aliunde mutuetur. Huc ego ſuperioribus annis laborem omnem, ſtudium, & induſtriam contuli: & caput quidem Poſteriorum Analyticorum primum, quod incidit in hunc diem, tam multis litterarum luminibus exornare conatus ſum, ut ne fabulis quidem ad extremum pepercerim, quibus doctrina ex hoc genere aliqua continetur. *Electram* dico, quam duobus abhinc annis ex hoc loco explicui, & a Poetis ad Logicos traduxi. Nunc eodem regreſſus, primum quidem Ariſtotelicam ſententiam paucis exponam; deinde ejus uſum, non quidem in argumentando, quod alias feci, ſed in vita regenda patefaciam.

Tota igitur capitis hujus doctrina in eo vertitur,

titur, ut appareat, non esse absurdum, scire, ac nescire idem. Cum enim vellet Aristoteles, scientiam omnem demonstrando comparari, demonstrationem autem ex anticipata quadam cognitione fieri, contraria dicere videbatur, secumque ipse pugnare. Si demonstratio tua, ajebat Socrates, ex anticipata cognitione fit, profecto scis, antequam demonstres: si scis, quonam consilio id, quod scis, per demonstrationem quæris? Nimirum scimus ante demonstrationem, quia tenemus universalia; nescimus, quia singularia non tenemus; apparent principia, latent conclusiones; totum ultro se se offert, partes sunt evolvendæ; scientia præcedit scientiam, sed imperfecta perfectam. Ita Socratem refellit Aristoteles & in capite hoc primo lib. 1. Poster. & in lib. 2. Prior. c. 21. Ex hac porro doctrina magnam quandam controversiam solvit in lib. 7. Eth. c. 3. & in lib. 2. Magn. Moral. c. 7. utrum is, qui facit aliqnid incontinenter, sciens, prudensque peccet, an vero ignorantia labatur. Nam quod ait Medea apud Ovidium lib. 7. Metam. *video meliora proboque, deteriora sequor*, vix credibile Socraticis videtur; quod actio omnis judicium contineat, judicia autem ejusdem de eodem contraria esse non possint. Itaque Medeam repellunt contendentes, peccata omnia inscitias esse. Ita autem disputant: Nemo agit sine appetitione aliqua; nec appetitio ferri potest nisi in bonum: si igitur is, qui incontinenter agit, cognosceret, id quod agit, esse malum, profecto non ageret: Forsitan quis dicat adversus Philosohos istos, mentem hominis suo lumine præditam recta cognoscere, sed tamen a sensibus alio rapi: neque vero esse mirum, si id quod fortius est, rapi vincique potest ab imbecilliore; quia rapitur mens non invita, nec ingratiis. Itane vero,

vero, reponunt Socratici, nec invita mens, nec ingratiis ruit in præceps; & cum aliquid malum esse cognovit ac judicavit, repente a se ipsa desciscit? quod si constat ipsa sibi, habetque mali loco, quod semel judicavit esse malum; qua vi probare id potest, & amplecti? Non tam necesse est, oriente Sole, tenebras fugari, quam animum scientia imbutum fallacias depellere, & id sequi, quod rectum est. Si non sequitur, hoc ipsum argumento est, deesse illi scientiam. Quid quod Christianorum institutio non admodum dispar Socraticæ est? *Pater* (ajebat Christus, dum torqueretur) *dimitte illis: non enim sciunt, quid faciant*. Si tortoribus illis venia quærebatur, certe in crimine erant: si, quod faciebant, ignorabant, crimen ipsum erat ignorantia. Itaque nostri morum magistri modo ignorantiam vocant peccati caussam, modo peccati pœnam, modo peccatum.

Sunt, qui ad opinionem confugiant, ajentes eum, qui peccat, suspicari & opinari, non scire. Neque tamen iccirco in tuto versantur. Nam vel firma opinio est, vel infirma: si infirma, reprehendi non debet, qui eam deponit; proindeque non peccat: si firma, animum immotum facit, non secus ac scientia. Argumento sit Heraclitus; qui, ut refert Aristoteles, cum sciri nihil posse judicaret, quod res omnes perpetuo quodam fluxu verterentur, attamen opinionibus suis firmissime adhærebat; cumque mundana omnia apparere, non esse, diceret, sic tamen de iis pronunciabat, quasi essent.

Quidam animi sensum ab ejus intelligentia separantes, affirmare non dubitant, duas has facultates ire in contraria posse, sibique invicem judicando repugnare. Quid enim, inquiunt, Zenoni contingebat aliud, cum moveri

veri se sensu ipso experiebatur, nec tamen sibi ratione persuadere poterat, esse motum? Nempe Zeno sensu judicabat esse, quod ratione & intelligentia judicabat esse non posse. Veruntamen si isti reputarent, sensum & rationem ab una eademque anima proficisci, quæ pro variis agendi modis, & pro varietate instrumentorum, quibus agendo utitur, varia nomina sumit, facile intelligerent, tam repugnare, si nos dicamus, sensus & rationis contraria esse judicia, quam si Philosophus dicat, in una eademque materia contrarias formas reperiri. Pugna esse potest, contrarium judicium esse non potest. Nunquam ratio serio judicabit, non esse id, quod revera esse sensibus apparebit: nunquam sensus negare audebit, quod verum esse, clara perspicuaque ratione demonstrabitur. Mutari judicia possunt, suscipi contraria non possunt. Solent etiam D. Paullum testem appellare, qui ajebat, videre se in membris suis legem quandam repugnantem legi mentis suæ; ideoque *servire se mente quidem legi Dei, carne autem legi peccati*. Verum id eo pertinet, ut intelligamus, ipsos quoque summa virtute & sanctitate viros humanis infirmitatibus, ex primæva naturæ labe manantibus, esse obnoxios; & cum sibi imperaverint ea lege vivere, quam mente retinent, nunquam tamen ita castigare carnem posse, & in servitutem redigere, ut idem loquitur Paullus, quin ejus vim atque impetum sentiant.

Ad Rom. c. 7.

Nos ex paullo ante posita Aristotelis doctrina ita pronunciamus, eum qui incontinentia peccat, simul scire, simul nescire; nec tamen judicia ejus contraria esse. Premittimus autem, sciri posse aliquid vel habitu, vel actu: scit habitu, qui scientiam habet, non tamen ea utitur; scit actu, qui & habet,

& uti-

& utitur. Qui igitur flagitiosæ cupiditati paret, scit quidem habitu hoc fieri non debere, quia lædit honestatem ac virtutem; non scit actu, quia in præsenti nihil de honestate, nihil de virtute cogitat. Durum enim esset, inquit Aristoteles, si id ageret, quod actu sciret non esse agendum, secumque ipse certaret. Eustratius exemplo rem explicat. Sicut enim qui Grammaticæ habitu præditus est, si forte de syllabæ quantitate rogetur, dum animo est perturbato, aut ad alia intento, errare potest, & brevem facere, quæ longa sit; ita qui habitu tenet humani divinique juris regulas, potest tamen aliquando cogitatione abduci, & ex impetu ac libidine jus fasque violare.

Fortasse etiam illud dici potest, eum, qui scit actu, recteque judicat, moveri aliter non posse eadem illa ratione, per quam scit; moveri tamen posse trahique ratione alia. Ex. gr. qui scit, fidem hosti non esse frangendam, quia id neque honestas, neque religio patitur, non potest ob hanc ipsam rationem fidem frangere; attamen frangere potest ob rationem aliam, quia præstat imparatum hostem aggredi, & occasione uti. Judicia ergo, quæ contraria videntur, revera non sunt; quia judicandi rationes sibi inter se non adversantur. Et ut rem ad Logica principia ducamus, syllogismus eorum, qui peccant, plures habet sumptiones, pluresque terminos, quam oporteat; videlicet id, quod fit, esse commodum, & esse turpe. Hinc prava complexio. Hoc vero non solum ad eos pertinet, qui infirmitate & incontinentia labuntur, verum etiam ad illos, quorum ratio vitiata est, & ad omnem intemperantiam profligata. Quamvis enim isti scientes volentesque suscipiant, quod non decet; non tamen ea ratione suscipiunt,

piunt, qua non decet. Fatentur esse malum, sed in eo boni aliquid reperiunt, qualecunque id sit, quod malitiæ prævertendum putant.

Jam vero ad Achillem, quod ajunt, veniamus. Quemadmodum in ajendo & negando duo sunt enunciata, universale unum, singulare alterum; ita scientia & cognitio quælibet vel universalis enunciationis est, vel singularis, vel utriusque. Quamvis autem qui universalia tenet, ipsa quoque singularia virtute quadam & potestate teneat; hæc tamen cognitio nisi re ipsa ad singularia pergat, & rei præsentis cognitio sit, non valet ad agendum. Ex quo fit, ut qui principia moralia animo retinet, si forte contra ea facit, & mala cupidine obcæcatus honestatem deserit, is ignorare singularia dicatur. Id ut plane intelligatur, docet Aristoteles, singulare illud, quod universali subjicitur, ejusque ambitu continetur, geminum esse, alterum in homine, alterum in re: quod est in homine, ignorari nullo modo potest, nisi homo seipsum ignoret; quod est in re, quamvis ignorari ex rei natura penitus nequeat, quippe illi conjunctum atque insitum, usu tamen haberi pro ignoto potest. Exemplo rem aperiemus, nec alio sane, quam Aristotelico. Sit universale pronunciatum, *homini sicca prosunt*. Singularia, quæ in eo comprehenduntur, & adhiberi argumentando possunt, duo sunt; alterum ad me pertinet, *ego sum homo*, quod certe ignorare nequeo, si sanus sum; alterum manat a reipsa, *hoc est siccum*, quod non ita facile cognoscitur. Qui fœdæ libidini indulget, scit universale; aliter non peccaret, quemadmodum non peccant belluæ: scit etiam singulare, si ita placet; non tamen scit singulare illud, quod est in re, sed illud duntaxat, quod est in homine. Ecce vobis, quomodo scit, &

ne-

nefcit; quomodo agit ex fcientia, & contra fcientiam; quomodo illud fequitur, quod fugiendum judicat, nec tamen judicia ejus contraria funt. Pugna hæc in omni fere vita contingit. Vir enim prudens ea fcire, & nefcire dicitur, quæ futura funt; quia nefcit res fingulares in cauffis ac principiis abditas, fed cum principia cauffafque teneat, illa ipfa quæ inde pendent, poteftate ac virtute tenet; qui dormit, vivere, & non vivere dicitur: vivit enim, quia ejus mens corpori conjuncta eft; non vivit, quia quamdiu dormit, mente non utitur: ebrius ratiocinari, & non ratiocinari dicitur; ratiocinatur, quia ratione præditus eft; non ratiocinatur, quia ratio ebrietate impedita vires fuas in præfenti non explicat. Ita qui incontinenter agit, videt, & non videt; fcit, & nefcit: fequitur enim motum, & quidem fponte, qui a rebus fenfum impellentibus fluit; ratione interim quafi fopita, & per univerfalia fruftra vagante. Si ratiocinandi moram & laborem ferre vellet, procul dubio intelligeret, fe in magna quadam fallacia verfari, quod fingula ex univerfis non recte ducat. Id facere poteft, & cum facit, continens vocatur: bruta, quia facere nequeunt, nec incontinentiæ arguuntur, nec continentiæ laudem ferunt.

Hinc nobis ad ipfas quoque facras litteras interpretandas lux affulget, ne locus Proverb. 14. *Errant, qui operantur malum*, non fatis cohæreat cum verbis D. Jacobi, quæ funt in cap. 4. *Scienti bonum facere, & non facienti peccatum eft*: tum etiam ne D. Paullus adverfari ipfe fibi videatur, cum fcribit ad Rom. 1. *Quod operor, non intelligo: non enim quod volo bonum, hoc facio, fed quod nolo malum, hoc ago*. Scilicet qui operantur malum; fciunt & volunt bonum univerfale, ignorant & nolunt

fin-

ſingulare . Fortaſſe enim Apoſtolus non de ſe ipſo ſuive ſimilibus loquitur, ut paullo ante interpretati ſumus; ſed incontinentium mores ea dicendi forma deſcribit.

Ceterum interdum ceſſatio quædam & inconſiderantia ignorationis hujus cauſſa eſt, interdum vero perturbatio; quæ ſi vehemens ſit, non ſolum mentem avertit a cogitatione honeſtatis & virtutis, ſed immutat uſque eo, ut ſeſe expedire neſciat, & munere ſuo fungi. Apparet in ira, & in amore; qui affectus ad furorem uſque exardeſcunt, & rerum formas in aliam quandam ſpeciem effingunt, animoque exhibent. Nihil turpe ſuſcipiendum eſt. Fatemur (inquiunt incontinentes) probamus, confirmamus. At hoc, quod inſtat, ſenſumque impellit, nonne turpe eſt? Id vero, ajunt, fateri non poſſumus: fortaſſe videtur eſſe, quod non eſt; fortaſſe non plane eſt; fortaſſe purgari interpretando poteſt; fortaſſe non caret venia; ad extremum latebit; quod autem latet, habetur fere pro non facto. En quæſitum & criminoſum inſcitiæ genus. Nam, ut ſcribit D. Auguſtinus lib. 3. de lib. arbitr. c. 18. *qui ſciens non recte facit, amittit ſcire, quid rectum ſit.*

At enim qui peccat, interdum fatetur, ut initio diximus, ſe recte cognoſcere: *Video meliora proboque*. Dum hæc, aut ſimilia incontinentes loquuntur, quid aliud faciunt, quam quod pueri & hiſtriones, cum præclaras ſapientium hominum ſententias, & Poetarum carmina recitant? Vel non cogitant, quod dicunt; vel aliud ſentiunt, aliud dicunt; vel tota eorum ſcientia univerſalis eſt, cum agi nihil poſſit niſi ſingulare. Quicunque enim aliquid agit, utitur ſyllogiſmo, cujus concluſio ſingularis eſt: porro concluſio ſingularis ex ſumptione ſingulari manat. Quid te igitur ſci-

re

re juvat universale, si ignoras singulare, unde oriri conclusio debet? *Est parti similis conclusio deteriori*. Hæc quanti valeant, satis intelliget, qui Logicus erit. Qui non intelligunt, sibi imputent: sed illud, quæso, reputent, quandoquidem occasio tulit, quam male sibi rebusque suis consulant, qui disciplinam hanc nostram stolida quadam opinionum perversitate prætereunt; ut cito convolent ad ea studia, quæ sine Logicæ præsidio nulla sunt.

DE QUO QUÆRENDUM NON SIT.

ACROASIS X.

HABITA

MENSE NOVEMBRI MDCCXXXVIII.

Ad lib. I. Topic. c. XI.

REfectis sive quiete, sive, quæ proxima quieti est, domestica meditatione viribus, in publicum redeo, Aristotelis doctrinam de quæstionibus, unde curriculi hujus initia ducuntur, explicaturus. Et cum de Analyticis semel atque iterum superioribus annis disputaverim; tantamque doctrinæ copiam in eas contulerim, quantam undique colligere pro mea tenuitate potui; placet in præsenti Dialecticas explicare, idest illas, quæ per communia & probabilia in partem utramque agitantur. Ratio hæc disputandi a vetustissimo quodam Sophistarum genere orta videtur: quorum ea fuit disciplina, ut nihil certi haberent, sed in re omni ad repugnandum parati idem probarent atque improbarent; cuilibet rationi parem opponerent; sua promiscue atque aliena, siquis firmare vellet statim infirmarent. Utrum id ex animo facerent, an vero ingenii exercendi gratia, non ausim decernere. Illud apud omnes constat, tantum hunc certandi ardorem paullatim ad sanitatem devenisse; multasque utilitates in scholas Dialecticas intulisse; donec immigrante barbarie, una cum ceteris studiis ipse quoque penitus obsolevit. Ve-

rum

rum ineunte sæculo quarto decimo, simile quoddam disputandi genus excitatum est Lutetiæ Parisiorum, Francisci Mayronis opera; sumptoque modo *Thesium*, modo *Conclusionum* titulo, scholas concionesque occupavit. Ut vero ex illa urbe late per Europam propagatum sit, magnoque hominum consensu exceptum; tum alibi in jurgia creverit, alibi etiam in vanam quamdam speciem degeneraverit, nihil attinet commemorare. Est certe adhuc ubi valeat; & acuendi ingenii nomine cuncta permiscens, incerta faciat: proindeque non operam rudam, si ostendero, terminos esse quosdam, quos egredi quærendo differendoque non liceat. Hac ipsa in re Aristotelem auctorem ducemque habeo, qui in primo Topicorum libro Logicum monet, ne sibi liberum putet de rebus omnibus ambigere, & in partem utramque disputare. Ejus ego vestigiis more atque instituto loci hujus insistens, hodierna exercitatione palam faciam, quæstiones esse aliquas in magna hac exercendi ingenii palæstra, quæ tangi non debeant. Ceterum ipse mihi in re hac, per omne disciplinarum genus latissime fusa, certos quosdam fines præstituam; tum ne tam benevolos auditores prima schola, plus nimio fatigem, tum etiam ne si omnia dicere velim, quæ puto dici posse, in quosdam incurram, qui undique sibi metuunt, & pro conscientiæ modo alios criminantur. Utinam vero pauca hæc offensione & invidia careant; & quemadmodum ego operam omnem curamque adhibebo, nequid vere suspiciosum sit, ita qui me audiunt, nihil suspiciosum faciant.

Habete jam ipsa Aristotelis verba, quæ nostræ huic exercitationi materiam præbent, ex lib. Topic. I. cap. XI. *Οὐ δεῖ πᾶν πρόβλημα, οὐδὲ πᾶσαν θέσιν ἐπισκοπεῖν. ἀλλ' ἣν ἀπορήσειεν ἄν τις τῶν λόγου δεομένων, καὶ μὴ κολάσεως, ἢ αἰσθήσεως· Οἱ μὲν γὰρ ἀπο-*

πορῦντες, κότερον δεῖ τὺς θεὺς τιμᾶν, ϗ τὺς γονεῖς ἀγαπᾶν, ἢ ὔ, κολάσεως δέονται. οἱ δὲ πότερον ἡ χιὰν λευκὴ, ἢ ὔ, αἰσθήσεως. Οὐδὲ δὴ ὧν σωὲγγυς ἡ ἀπόδειξις, ὐδὲ ὧν λίαν πόῤῥω. Τὰ μὲν γὰρ ὐκ ἔχει ἀπορίαν, τὰ δὲ πλείω, ἢ κατὰ γυμναστικήν. h. e. *Non oportet omnia problemata, neque theses omnes examinare; sed eas dumtaxat, de quibus ii dubitent, quibus ratione sit satis, non punitione, aut sensu. Nam qui ambigunt, utrum Dii colendi sint, & parentes diligendi, necne, punitione digni sunt; qui vero dubitant, utrum nix sit alba, an non, sensu indigent. Porro neque de rebus illis quærere oportet, quarum prompta demonstratio est; neque de illis, quarum valde remota. Etenim priores quidem nullam dubitationem afferunt; posteriores majorem afferunt, quam capere potest hujusmodi exercitatio.* Ordine igitur articulum hunc expositturi, videbimus primo, quatenus de Dei cultu, & amore parentum quæri possit; deinde liceatne in quæstionem vocare, quæ sensibus percipiuntur; postremo quid de illis sentiendum sit, qui vel nimis plana & explicata, vel nimis recondita & implicata suis disputationibus agitant.

I. Nemo est, qui nesciat, Socratem Academicæ familiæ parentem & auctorem, quod de Diis eorumque cultu paullo liberius disseruisset, cicuta fuisse sublatum; Pitagoræ libros, in quibus quærebatur, num Dii essent, publice crematos fuisse, ipsumque exilio punitum; denique Stilponem, cum de Minerva, ejusque patre captiose quærendo lusisset, postulatum impietatis apud Areopagitas fuisse, & Athenis expulsum. Illud autem permirum mihi videtur, Ethnicæ religionis cultores noluisse de Diis suis quæstiones institui, atque adeo gravi supplicio in eos animadvertisse, qui tale quippiam moverent; nos autem vera religione imbutos tam multas de maximis minimisque religionis capitibus more Dialectico disputationes habere, ut ad has prope unas

do-

doctorum hominum conciones identidem advocentur. Hinc vulgo percrebuit, fortasse injuria, sed tamen ita percrebuit, Theologos istos tam pugnaces nihil eorum credere, de quibus pugnant: quia, ut est in Syri Mimis, *nimium altercando veritas amittitur*. Nemo illorum, ut credere par est, consilio tam improbo certamen init: sed tamen ipso certandi impetu fit, & insita quadam humanis ingeniis victoriæ cupiditate, ut nos nobis in fallaciis acute inventis nimium placeamus; &, modo adversarium percellant, tantum illis, quantum veritati, tribuamus. Id porro cum semel, iterum, ac sæpius fecimus, subit animum nimia quædam repugnandi libido, ut vix quippiam esse putemus, quod non possit a nobis callida oratione & argumentis everti. In hoc autem ipsorum Theologorum discrimine nolite quærere, quid illis contingat, qui Theologi non sunt, ubi sese Theologicis controversiis temere immiscuerunt. Quam avide legunt, utrum Deus sit, an non; sitne unus, an multiplex; sitne mundi pars, an mundus, an extra mundum; numquid humana curet, an ipse quoque fato teneatur; num sit ore laudandus; num sacrificiis colendus; omnino præstet ne religionem esse, an non esse. Fateor equidem, nihil demum constitui a sanis disputatoribus, qui ista ponunt, & interdum etiam vernaculo sermoni mandant, quod jure damnari possit: interim tamen qui vitiis implicati, cupiunt nihil esse supra naturam quod reformident, ut sunt affecti, ita judicant; rati plurimum esse momenti, ubi non est; illosque ipsos, qui hæc tractant, non ita sentire animo, ut verbo profitentur, sed metu legum & magistratuum callide tegere quod sentiant. Jam vero cum illa, quæ prima habentur, labare cœperunt, intelligitis quo animi sensu de reliquis disputent, de natura animæ, de ejus immortalitate, de bonis malisque spiritibus, de inferorum pœnis,

de cælesti patria. Pleraque metiuntur ingenio suo: Velim nobis Socrates Platonicus exemplo sit. Is enim in Gorgia, & in Convivio de amore profitetur, se iis quæ de anima, de Diis, de Dæmonibus a Diotima fatidica muliere cognovisset, fidem libentius adhibere, quam ullis vel clarissimis rationibus; seque dare operam, ut aliis omnibus eadem persuadeat, quæ auribus dumtaxat accepta, crederet esse verissima. Numa quoque, vir ut in illa ætate sapientissimus, cum sacra Romanis dare vellet, ne cui liberum esset rationem poscere, ad eamque mysteria exigere, simulavit sibi cum Dea Ægeria nocturnos congressus esse, ejusque monitu & consilio cuncta facere, ut est in libro Livianæ histor. 1. c. 19. Ajunt, ne Turcas quidem, aut Persas de divino cultu & religionis arcanis inter se differere; sed siquid forte ex hoc genere incidit, quod consulto indigeat, ex ore pendere Antistitis summi; ipsum autem non rationibus, sed verbo decernere. Nos scilicet uni nobis licere volumus de tota religione quærere, disputare, arguere, rationes rationibus, auctoritates auctoritatibus opponere; satis superque modesti, si non publice, quod vetat Justinianus in titulo primo Codicis, contendamus.

Quid quod ne pudori quidem interdum consulitur? Mitto quæstiones, quas notat Erasmus in moriæ Encomio, titulo ipso partim frigidas, partim impias: at videnturne illæ vobis probandæ, quas ponunt Theologi fama integra, de tota Christi Domini generatione, de materia, de loco, de modo, de instrumentis singulis, quibus mysterium hoc, nulla cogitatione assequendum, in purissimo Virginis utero peractum est? Vidi ego aliquando quæstiones istiusmodi, & pro levi quadam humani ingenii cura etiam legi: nunc ætate & rerum experientia admonitus ne nominare quidem ausim. Neque vero qui tam alte

rima-

rimari cœperunt, contineri ullis finibus possunt. De toto illo sacratissimi corporis habitu, statura, forma, partibus curiose disceptant; & quidquid offendunt paullo obscurius, quæstiunculis nihil profuturis enucleant. Qua in re & illi gravissime peccant, qui minus pie religioseque statuunt; nec illi culpa carent, qui animo ceteroquin minime malo talia movent, & in varias opiniones trahunt. Fines nobis Seneca constituat (vir, ut a D. Hieronymo dicitur, multis Christianis sanctior) qui in lib. 7. natur. quæst. c. 30. Aristotelis testimonio & auctoritate usus, jubet nos in rebus quidem omnibus esse verecundos, *nunquam tamen verecundiores, quam cum de Diis agitur*. Quod si naturæ nostræ sciendi cupidissimæ indulgere volumus ut quærat, num illud quoque indulgebimus, ut sine modo quærat? *Altiora te* (inquit Sapiens Eccles. c. 3. v. 22.) *ne quæsieris; & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa semper cogita; & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus*. Hac in re D. Augustinus eos arguit, qui voluntatis peccantis caussam quærunt, in lib. 3. de lib. arbitr. ec. 17. *Quoniam voluntas est caussa peccati, tu autem caussam ipsius valuntatis inquiris, si hanc invenire potueris, nonne caussam etiam ejus caussæ, quæ inventa fuerit, quæsiturus es? Et quis erit quærendi modus? qui finis percunctandi ac disserendi? cum te ultra radicem nihil quærere oporteat*. Et paullo post, cum statuisset, improbam voluntatem omnium malorum radicem esse, ita concludit: *Tu si hujus radicis caussam requiris, quomodo erit ista radix omnium malorum? Illa enim erit, quæ caussa hujus est: quam cum inveneris, ut dixi, etiam ipsius caussam quæsiturus es, & quærendi nullum habebis modum*.

Post Deum Aristoteles statim Parentes memorat, quibus debita officia siquis in controversiam vocat, hoc ipso pietatem lædit, & hominem quo-

dammodo exuit. Hominem dico? Belluæ ipsæ tantæ hujus conjunctionis vim naturaliter sentiunt, & signis non levibus interdum manifestant. Ad Parentes proxime accedit Patria, & Princeps, cui subjicimur. Non enim quærere licet, utrum Patria sit defendenda; num Principi legibusque parere oporteat. Hæc siquis non facit, statim in noxa est: qui autem quærit, num sint facienda, ægre videtur facere, & locum suspicioni dat. Inter Minois decreta illud in primis laudat Plato lib. 1. de Legib. p. m. 634. quo suos vetabat de legibus disputare, quippe non humana, sed divina auctoritate constitutis. Hac de caussa eas sibi ab Jove fuisse traditas Cretensibus persuaserat; fortasse quod ex sacris Hebræorum littteris didicisset, quæ Moysi primo omnium legislatori revera contigerant. Hoc exemplum secuti sunt legislatores subinde alii, Lycurgus, Draco, Solon, Charondas, Zaleucus, ad Superum fidem & auctoritatem referentes, quidquid præcepissent.

Quod si non patitur publicæ salutis ratio, ut quæramus, num violari possit, quod ad Deum auctorem refertur; quo tandem supplicio digni erunt, qui naturam ipsam divinam & providentiam in disputationem quasique judicium adducunt? Lubet enim rursus primum illud urgere, quod maxime ad rem pertinet. Non ignoro, quibus se quasi velis & involucris tegant. Ajunt, displicere sibi Epicureos, Obbesianos, Spinozistas; velle se invisum Superis gregem debilitare & opprimere disputando. Ego vero metuo, ne nimis placeant: non dico omnibus, sed illis quidem certe, qui sine caussa in hanc contentionem veniunt. Quanto melius erat monstra hæc ignorare, quam vincere? Vivant per me licet, & valeant, modo in latebris suis. Vulgo persuasum sit, ad hoc impietatis fastigium pergi non posse, vel pergentibus deesse ducem. Cum enim hominis

his natura ad licentiam prona summi judicii metum deponere identidem conetur, facile est suadere cupienti. Accedit illud etiam, quod veritas, quæ in sublimi posita est, ingenii acumen & rectum judicium poscit; animus autem vitiis æger proxima quæque arripit. Hinc lues, quæ per omnes ætates, mota camarina hac, non paucos infecit.

II. Sed jam satis est argumenti, cur problemata illa tangere non debeamus, quæ siquis tangat, in crimen venit; nunc ad illa properemus, quæ qui tangit, sensu carere dicitur. Aristoteles exempli loco quæstionem affert, sitne nix alba, an non. Attamen Anaxagoras, non Sophistes aliquis, ut ait Cicero in quarto Academico, sed Philosophus maxima gravitatis & ingenii gloria, *albam esse nivem non modo negabat, sed sibi, qui sciret aquam nigram esse, unde illa concreta esset, albam ipsam esse ne videri quidem aiebat*. Haud equidem dubito, quin Aristoteles consulto notaverit Anaxagoram, qui per hujusmodi fallacias ad naturam cognoscendam nihil proficeret. Similes Anaxagoræ erant, qui quærebant, num esset motus; num aliquid gigneretur? num homines cornua haberent: qui quidem vel sensu refellebantur, vel irrisione, ut refert Sextus Empiricus Pyrron. hypoth. l. 2. c. 22. Cum enim disputare nihil sit aliud, quam ignotum ex noto argumentando patefacere, oportet esse principium aliquod ratum ac firmum, in quod desinant argumenta omnia. Principium hoc in schola Peripatetica sensus est, unde omnis vis, origo, & caussa scientiæ: cui sensui siquis minus credit, quam Sophistarum argumentationibus, ipse se in ambages stulte conjicit nullum exitum habituras. Quod siquis roget, quid ex more atque instituto Peripatetico responderi debeat talia ponentibus ad differendum, præsto est Aristoteles ipse; qui interrogatus aliquando, ut refert Diogenes Laer-

tius

tius in ejus Vita, cur ea, quæ pulcra sunt, diutius nos detineant, *hæc vero* (inquit) *cæci interrogatio est*. Quod sensu dijudicatur, vacat controversia; & siquis nihilominus in controversiam vocet, is sensu vacare dicendus est. Idem prorsus docuit Aristoteles, cum de quæstionibus Analyticis disputaret in cap. 2. lib. 2. Poster. ubi ait, nullam fore de Lunæ eclipsi controversiam, si homini liceret ad Lunam ascendere; suisque oculis cerneret, inter ipsam & Solem interjici aliquando terram, ejusque interjectu Lunam obscurari. Quamquam major quædam ratio est Analytico excludendi sensum, cujus tota vis in singularibus percipiendis posita est. Siquidem Analyticæ quæstiones per demonstrationem solvendæ sunt; demonstratio autem non capit nisi universalia.

III. Tertium restat quæstionum genus, quæ poni non debent, si ratio, qua solvi possunt, valde prompta & facilis est, vel difficilis ac remota: ὧν σωνέγγυς ἡ ἀπόδειξις, ἢ λίαν πόῤῥω. Quod attinet ad partem primam, non est opus Dialecticis contentionibus, ubi veritas facile apparet: quin etiam videndum, ne inter argumenta temere circa illam coacervata, quam ipsa per se habet, lucem amittat. Quod caret difficultate, simul admiratione caret; & qui statim videt id quod in re potissimum est, ad eamque expediendam valet, ludi se verbosis interrogatiunculis putat. At enim Aristoteles ab hujusmodi quæstionibus non abhorruit, ut scribit Nizolius in lib. 1. de veris princip. c. 1. Quid enim (inquit) potest facilius demonstrari, quam quod vel in Physicis quærit, *num omnia sint unum*, vel in Metaphysicis, *num idem possit esse, ac non esse*? Ego vero quod affert Aristoteles in primo Physico adversus Parmenidem & Melissum, qui volebant omnia esse unum; non ita vulgare & expositum censeo, ut infra dignitatem Philosophi sit;

sit ; nec opinio ista de una rerum omnium natura ita aperte falsa est , ut ab eo , qui de rerum principiis & elementis agere instituerat , posset bona cum venia præteriri . Inventi sunt etiam post Aristotelem nonnulli, qui veteres illos Physicos sequi maluerunt . Cum autem disputatur in quarto metaphysico, cap. 3. & 4. adversus Heraclitum , ut palam fiat , idem non posse simul esse , ac non esse , id jure fit supremæ disciplinæ , quæ ceterarum principia & effata simplicia extra aleam ponere debet . Hoc porro nobilissimum omnium principium est , cui tanquam saxo Sophistarum fallaciæ vario modo jactatæ demum illiduntur ; quod unum si disputantibus desit , nullus sit disputandi finis . Quapropter hoc in primis Aristoteles aperiendum & firmandum existimavit , non quidem demonstratione , quam neque postulat , neque capit , sed Dialecticis rationibus , quæ initio Topici primi ad disciplinarum principia illustranda idoneæ dicuntur . Ceterum ea quæstionum genera , quæ levem & garrulum disputatorem ostendunt , & vitavit ipse , & vitari ab aliis voluit , non Dialecticis modo , quod hic præcipit , sed etiam Oratoribus, ut est in lib. Rhetor. 2. t. 543.

Quod si ex altera parte quæstio incidat , cujus demonstratio a communi intelligentia valde remota sit, operamque nimiam poscat ; in se Dialecticus descendat , nolitque *majores nido pennas extendere* . Qui Dialecticum audituri conveniunt , planius aliquid ab eo requirunt , quam ab Analytico , sibique injuriam quodammodo fieri putant , si ex intimis Philosophiæ penetralibus quæstiones ducat , quas demum per communia quædam signa & argumenta leviter tractet . Vix illos ferre possumus , qui per propria & necessaria acute disputant , si in quæstionibus versentur nimis abditis ac retrusis : num Dialecticum feremus , qui ad has accedere ausit , seque in tam diffi-

difficili campo velitando exerceat? Vitium hoc vocat Ariſtoteles ἀπαιδευσίαν, cum rerum genera ſcite non diſtinguuntur, ſed turbatis diſciplinarum finibus, alia in aliam temere infertur. Quamobrem ſua ſibi problemata Dialecticus habeat, hiſque contentus ſit; ne aut garrulus inter vulgaria, aut inter recondita ἀπαίδευτος videatur.

Hactenus ex Ariſtotele. Nicolaus Malebranchius (quem ego Ariſtoteli non conjungerem, niſi magnum Philoſophum, & loco dignum exiſtimarem) in lib. 2. de inquir. verit. p. 2. c. 6. eos reprehendit, qui quæſtionem inſtituunt de hujus, vel illius Scriptoris opinione, ut puta, quid ſenſerit Ariſtoteles de animæ humanæ natura; mortalem ne fecerit, an immortalem. Vanum hoc ineptumque vocat; multiſque verbis traducit, & male mulcat viros ceteroquin doctos & graves, qui in ejuſmodi controverſiis ſtilum exercuerunt. Sed vir tantus non reputavit, quid interſit inter neceſſaria, & probabilia. Siquis teſtimonia & auctoritates exquireret in iis controverſiis, quæ neceſſariis argumentis ſolvi poſſunt, fruſtra laboraret: at qui de re diſputat, quæ rationes non capit niſi probabiles, non debet hominum judicia contemnere, in quibus tota probabilitatis natura ſita eſt. Etenim probabile nihil eſt aliud, ut docet Ariſtoteles lib. 1. Topic. c. 1. quam *quod videtur omnibus, vel plurimis, vel ſapientibus*; & quiquid eſt hujus generis, modo ab eo dicitur τὸ δοκοῦν, modo τὸ φαινόμενον, modo τὸ ἔνδοξος, modo τὸ λεγόμενον. Veritas igitur a rei natura pendet, probabilitas ab hominum judicio: ubi verum inveniri poteſt, res ipſa excutienda eſt; ubi probabile dumtaxat, homines conſulere oportet. Animæ immortalitatem ſiquis mihi re-

bus

bus necessariis demonstrare potest, nihil amplius quæro; at si per probabilia investiganda est, cur mihi turpe erit quærere, quid Aristoteles, quid Plato, quid Cicero, quid Seneca, quid alii sapientes viri de illa judicaverint? In re aliunde certissima, sed scholis Philosophicis non plane explorata & perspecta, nonne ego Peripateticus valde profeci, si Ducem meum, id quod res est, vidisse ostendam? Et siquis mihi ejus auctoritatem auferre potest, nonne magnum vulnus infligit caussæ meæ? Hæc est enim, ut modo dixi, probabilitatis natura & ratio, ut quasi suffragiis constet; nec tam per insita crescat, quam per assumpta. Quamquam, si recte conjicio, iccirco indignationem movent Malebranchio, qui hominum opiniones investigant, ac pro illis pugnant, quia fere in re hac nimii sunt. Et hactenus quidem sapit, recteque judicat: sed quæ est humani ingenii infirmitas, ipse quoque impetu quodam in contraria currit, & probabilitatem tollit.

Redeamus ad Aristotelem: & cum ex ejus doctrina satis jam manifestum fecerimus, quid sit, de quo quærere ac disputare Dialecticus non debeat, nunc provinciam illi, quam jure teneat, assignemus. Id faciemus perendie, sed verbis paucis; ut, quod muneris nostri est, ad librum Posteriorum Analyticorum secundum quam citissime veniamus. Illud autem mature monendum puto, nequid in re hac planum & facile expectetis. Tota sane Analytica doctrina incredibili acumine ingenii ab Aristotele scripta est: at liber hic a communi intelligentia tam longe abest, ut quæ princeps sit ejus materia, quave ratione ejus partes sibi inter se respondeant, nondum potuerit uno consensu ab interpretibus consti-

ſtitui . Hic fortaſſe illis faciemus ſatis , qui non modo nitorem & elegantiam in Logico damnant , ſed ipſam quoque perſpicuitatem criminis loco objicere audent , quod diſciplinarum arcana vulganda non ſint . Interim Deus illis bonam mentem .

DE EPICHIREMATE.

ACROASIS XI.

HABITA

XIV. KAL. FEBR. MDCCXL.

EXposita Demostratione, iisque omnibus, quæ ad Analyticum syllogismum pertinere visa sunt, quod erat officii nostri; succedit ordine, & jure quasi quodam affinitatis Dialecticus. Huic ego tantum operæ tribuam, quantum mihi ad docendum superest, hoc est hodiernam scholam: non ut muneri satisfaciam (qui enim potest hora una?) sed ut universam disputandi artem bona cum gratia dimittam. Dialecticæ argumentationis forma Epichirema est, quæ vox aggressionem significat, a Græco ἐπιχειρεῖν. Itaque ars Epichirematica vocatur ab Alcinoo in Institut. ad doctrinam Platon. c. 3. ea Logicæ pars, quæ opponitur Apodicticæ: quia quod propositum est, non firma & necessaria ratione demonstrat, sed argumentorum contentione in partem utramque probabile facit. Quo pertinet illud Quintiliani lib. 5. Instit. c. 10. *Apodixis est evidens probatio. Hanc ab Epichiremate differre Cæcilius putat solo genere conclusionis, & esse apodixim imperfectam Epichirema.* Discrimen igitur positum est in modo concludendi. Nam apodixis vera efficit veris, Epichirema credibilia credibilibus. Et Quinctilianus quidem de Epichiremate loquitur tamquam de instrumento Rhetorico, cum re vera Dialecticum sit, ut docet summus harum rerum magister Aristoteles in lib.

To-

Topic. 8. c. 11. φιλοσόφημα μὲν συλλογισμὸς ἐπιδεικτικός, ἐπιχείρημα δὲ συλλογισμὸς διαλεκτικός. *Philosophema syllogismus Epidicticus est, Epichirema autem syllogismus Dialecticus*. Cum dicitur syllogismus, apparet, quas habere partes debeat: attamen viri doctissimi affirmare non dubitarunt, Epichirema modo quatuor constare partibus, modo quinque; addita videlicet vel propositioni, vel assumptioni, vel utrique probatione. Miror, cur non plures quinque constituant partes: siquidem nihil repugnat, quin probationi ipsi probationem addant; & sic porro pergant velut inaedificando & apponendo, quamdiu libet, & patitur controversia. Et sane non defuere, qui numerum augerent, ut est apud eumdem Quinctilianum l. 5. Instit. c. 14. *Epichirematos & quatuor, & quinque, & sex etiam factae sunt partes a quibusdam*. Concedamus hoc Rhetori, qui crassa Minerva de arte differit: totamque argumenti tractationem, confirmationem, expolitionem pro re una eademque sumit, & Epichirema vocat. Quid enim aliud significant illa apud Cassiodorum in Rhetoricae Compendio p. m. 576. *Epichirema est descendens de ratiocinatione latior excursio Rhetorici syllogismi, latitudine distans & productione sermonis a Dialecticis syllogismis*? Sumpsit Cassiodorus a Curio Fortunatiano, qui in lib. Rhetor. 2. Epichirema vocat interdum ipsam propositionis, vel assumptionis probationem, interdum latiorem excursionem, interdum etiam absolutam quamdam argumentationem, quae modo tripertita sit, modo quadripertita, modo quinquepertita; qualem describit Cornificius, & Cicero de Invent. l. 1. c. 34. Tametsi horum quidem neuter Epichirematis nomen usurpat; id tantum docent, argumentationem illam, quae ratiocinando ab Oratore tractatur, ut plena sit & absoluta, non suis modo partibus, sed partium approbationibus, ubi opus est, constare debere. Ita enim est in lib. ad Herenn. 2. c. 18.

Ab-

Absolutissima & perfectissima argumentatio est ea, quæ in quinque partes est distributa; propositionem, rationem, rationis confirmationem, exornationem, complexionem. Hoc totum alii bene multi Epichirema vocarunt; ipsaque partium copia & magnitudine ab Enthymemate distinxerunt, quæ brevis quædam sententia est ratione conclusa. Discrimen hujusmodi spectavit Seneca, cum scripsit in Præfat. lib. 1. Controvers. *Solebat Latro hoc genere exercitationis uti, ut aliquo die nihil præter Epichiremata scriberet, aliquo die nihil præter Enthymemata.* Quamquam utrumque nomen ad idem argumenti genus, hoc est ad quamlibet artificiosam probationem Rhetores sæpe transferunt, & alterum pro altero promiscue usurpant.

Ad nostros redeamus. Non est Epichirema argumentationis forma a syllogismi forma distincta, sed est syllogismus Dialecticus, ad disputandum in partem utramque per probabilia comparatus: qua ratione verbum ipsum ἐπιχειρεῖν adhibetur a Diogene Laertio, a Themistio, ab Alexandro Aphrodisiensi, & quod in primis apud nos valet, ab Aristotele. Quia vero probabilia, si nuda sint, parum proficiunt, solent fere per singulas partes aliis atque aliis rationibus fulciri ac dilatari. Hæ porro rationes non tam novæ ejusdem argumenti partes dicendæ sunt, quam nova argumenta; nec jam unum, si recte judicamus; sed plures constituunt syllogismos in unam aggressionem coacervatos. Nolim, vos scholæ nostræ proceres docti & acuti, sed tamen homines, auctoritate moveant; nolim, consuetudo transversos agat; nolim, ignava quædam verecundia dediscendi, quod didicistis, in veteri persuasione retineat. Videte, quid sit in re ipsa veri. Mihi quidem certum est, unam esse argumentationis formam, quæ nec partes habere potest pauciores tribus, neque plures: quarum prima est intentio, ut a Quinctiliano nominatur, secunda assumptio, tertia connexio. Rationem,

 con-

confirmationem, exornationem siquis addat, quoquo modo addat, non partium numerum augebit, sed partes illas tres novis membris ad robur & illustrationem amplificabit.

Hactenus forma Epichirematis explicata, ad materiam veniamus. Hoc nomine intelligimus enunciata probabilia, quorum vim & rationem ab hominum judiciis Aristoteles ducit. *Paobabile est*, inquit in lib. 1. Topic. c. 1. *quod videtur omnibus, vel plurimis, vel sapientibus; atque his quidem vel omnibus, vel plurimis, vel maxime notis & claris*. Primum igitur hoc in genere gradum occupat, quod probatur omnibus. Difficile est enim omnes homines errare. *Omnium consensus*, inquit Cicero in Tuscul. 1. c. 15. *naturæ vox est*. Cui accedit magnus ceteroquin multitudinis contemptor Seneca epist. 117. *Multum dare solemus præsumptioni omnium hominum. Apud nos veritatis argumentum est, aliquid omnibus videri*. Hanc philosophandi viam secutus videtur in primis Heraclitus, qui rationem communem faciebat veri regulam, eamque divinam appellabat. Porro rationem communem & divinam aeri circumfuso insitam esse arbitrabatur: cujus opinionis semina apud Homerum quoque & Euripidem inveniremus, si nobis propositum esset non eam referre modo, sed confirmare. Hinc Ænesidemus, ejusdem sectæ Philosophus, ajebat verum dici ἀληθὲς, quasi *minime latens*, quod communiter omnibus appareat. Peripatetici nostri communi opinioni tantum tribuunt, quantum proxime post naturæ veritatem tribui potest. Secundus probabilitatis gradus in eo est, quod videtur plurimis. Facilius enim est errare paucos, quam multos; facilius multos, quam plnrimos, si cetera sint paria. Negat Sextus Empir. l. 1. Pyrrhon. Hypoth. c. 14. & l. 1. advers. Logic. n. 327. certo cognosci posse, utra ex parte sint plurimi, & quo revera inclinent. Verumtamen hac in re non certa cognitio requiritur, sed quælibet popularis satis est. Gravius

vi-

videtur, quod ait Seneca de Beata Vita c. 2. *Plures esse deteriores, nec tam bene cum rebus humanis agi, ut meliora pluribus placeant.* Sed Philosophus hic ubique veri formam perfectissimam quærit ex disciplina Stoica; Dialectici nostri nihilo plus, quam similia veri. Tertius probabilitatis gradus est, siquid videatur sapientibus. Nam cum sapientes nihil temere faciant, graves existimandæ sunt rationes, qnibus moventur. Illud tamen monere volumus, non ita facile decerni posse, quid sit id, quod videtur sapientibus, & quinam revera sapientes sint. *Statuere enim, quis sit sapiens, vel maxime videtur esse sapientis*, ut scribit Cicero in 4. Academ. c. 3. Itaque statim peti potest, quanam ex schola sumendi Sapientes sint, utrum ex Peripatetica, an ex Stoica, an ex Epicurea: quæ scholæ ita inter se pugnant, ut qui est sapiens uni, sit aliis insipiens. Adde, quod in una eademque schola infiniti sapientiæ gradus sunt; nec quisquam ita est sapiens, ut non alius possit esse sapientior: quo fit, ut judicium posteritatis in re tam dubia & ancipiti expectari debeat; si eos sequi velimus, qui sint maxime præstantes, ut requirit Aristoteles. Sed fac, inventum esse illum, qui omnes sapientia superet, qui sunt, qui fuerunt, quique futuri sunt, adhuc tamen fidem non meretur; quia nescimus, utrum ex animo ita sentiat, ut profitetur, an vero ad ingenium ostendendum fallere velit. Neque enim Gorgias ex. gr. videtur ex animo dixisse, nihil esse in rerum natura quod sit; Nausiphanes nihil magis esse, quam non esse; Parmenides nihil gigni; Zeno nihil moveri. Hac de caussa, nisi fallor, Aristoteles quoque, cum dixisset in cap. 1. illud esse probabile, quod sapienti videtur, exceptionem addit in cap. 10. modo quod sapienti videtur, non repugnet communi hominum opinioni. Tunc enim sapiens ludere creditur in ambiguo ad ingenium exercendum. Et quia interdum sapientes cum sapientibus pugnant, ut paullo ante

 signi-

significavimus, hos ipsos gradibus distinguit Aristoteles; jubetque omnes consuli, si fieri possit; sin minus, plurimos; aut saltem clarissimum quemque. Hinc mensura omnis eorum probabilium petenda est, quæ primam veluti classem constituunt.

Tra insuper genera ordinis deterioris recenset Aristoteles in eodem lib. c. 10. Etenim probabile est etiam illud, quod est probabili simile: verbigratia si probabile est, mare sine portu navibus esse intutum, probabile est etiam animum sine fide stabilem amicis esse non posse. Præterea probabile dicitur, quod est probabili contrarium: verbigratia si iis, qui imprudentes læserunt, ignosci convenit, iis qui necessario profuerunt, haberi gratiam non oportet Ipsa autem contraria non faciunt argumentum, nisi quatenus habent inter se similitudinem quamdam. Atque hic quidem similitudo est non rei, sed animorum. Nam si ille imprudenter obfuit, hic imprudenter profuit; neqne ille voluit obesse, neque hic prodesse: proindeque si pœna non debetur illi, qui nolens læsit, non debetur gratia illi, qui nolens juvit. Postremo probabile est in arte aliqua, quod a peritis ejus artis asseritur. Hinc dici solet, credendum esse cuique in arte sua. Ex quo genere est illud Ciceronis in lib. 2. Offic. cap. ult. *De quærenda & collocanda pecunia, etiam de utenda, commodius a quibusdam optimis viris ad medium Janum sedentibus, quam ab ullis Philosophis ulla in schola disputatur.*

Verum illud vel maxime cavendum est, ne quid sumamus tamquam probabile, quod hujusmodi quidem videatur, non tamen re vera sit; cujusmodi sunt illa, quæ nos leviter afficiunt, & falsam quamdam probabilitatis speciem præseferunt, quæ exui facile potest, ut notat Aristoteles. Hoc quoque recenseri solet ab iis, qui probabilia omnia in sua quædam genera dividunt, sive sint propria, sive impropria, sive Dialectica,

sive

sive Sophistica. Ita enim partiuntur, ut aliud sit probabile sapientibus, sed vulgo non item, ex. gr. Lunam per se non lucere: aliud probabile vulgo, non vero sapientibus; ut solem esse pedalem: aliud probabile omnibus, ut pauperes facile mentiri: aliud probabile Sophistis dumtaxat, quod fallaciis constat ad assensum exprimendum callide compositis. Nos postremum hoc nullo in numero habemus.

Hic quærat fortasse aliquis, num quod natura falsum est, inter probabilia referri possit, & in disputando adhiberi. Ita videlicet. Modo enim Dialecticus fidem faciat, nihil laborat, utrum id, per quod fidem facit, verum sit, an falsum. Id curet Analyticus. Falsum idem & probabile est, si dicas: Medea non occidit filios, quia mater erat. Falsum, inquam; quia revera occidit: probabile, quia fieri non solet, ut matres filios occidant. At si dicas, Jasonem casum hunc filiorum suorum ægerrime tulisse; & verum, & probabile profers. Quidam ajunt, ut est apud Sextum Empir. lib. 2. adverf. Rhet. n. 63. aliud esse probabile, quod est verum, & veri speciem præsefert; aliud quod est falsum, sed verum videtur; aliud quod anceps est, verumque inter & falsum quasi medium, & utrique commune. Nos ex Aristotelis nostri doctrina ita statuimus, in veris esse consensum inter res & verba; in probabilibus esse consensum inter verba & opiniones. Itaque probabilia dici vera non possunt: neque tamen idcirco dici debent falsa; sed fieri potest, ut & vera & falsa sint. Illud quoque adjicere volumus, veritatem in re omni esse una, probabilia multa, falsa prope infinita. Itaque prima difficultas est veritatis inveniendæ, altera probabilitatis; falsitas ultro se se offert, volentesque palam sequitur, nolentes furtim.

Jam vero illud quoque sciscitari a nobis aliquis potest, utrum de probabilibus inter Philosophos conveniat; quandoquidem de veris tam parum

convenit. Hæc ipsa Philosophiæ pars pro sectarum varietate distrahitur. Et quoniam probabilia dedimus Peripatetica, reliqua persequamur. Sceptici igitur, ut ab his incipiamus, cum rem nullam magis esse, quam non esse crederent, paremque fidem visis omnibus tribuerent, hoc est ambiguam; tamen ne prorsus expertes actionis essent, probabile quiddam se admittere dicebant, quod in vita sequerentur. Probabile porro appellabant, quod sensibus appareret; & hoc volebant esse criterium vitæ, omniumque actionum humanarum; quia quod apparet, revera apparet, & apparendo trahit; quamvis dubitari possit, num tale sit, quale apparet. Apparentibus igitur quasi pertracti, ea quæ ad vitæ munia pertinerent, citra opinionem agebant & citra persuasionem, profitentes se non assentiri, sed cedere, acquiescere, non repugnare, omino ut puer sequitur pædagogum.

Academici cum in tres classes dividerentur, Veteres quidem cum Peripateticis nostris facile conciliantur; Medii autem cum a Scepticis non dissiderent, ut tradit Sextus Empir. in lib. 1. Pyrrh. Hypoth. c. 33. ipsi quoque vero excluso, sequebantur quod appareret, citra assensum & propensionem: at Novi, quorum dux & auctor Carneades, longius quam ceteri a vero recedentes, probabile tamen firma quadam animi assensione & propensione admittebant; eaque se uti regula dicebant & in agenda vita, & in quærendo, & in disserendo. Ejus porro tres gradus faciebant, ut aliud esset simpliciter probabile, aliud probabile & accurate examinatum, aliud vero etiam inconcussum. Sextus Empir. in lib. 1. Pyrrh. Hypoth. c. 33. gradus hos explicat exemplo. Siquis, inquit, in cubiculum ingrediens subobscurum, incidat in funem contortum & involutum, probabilis quædam serpentis visio primo aspectu ex illo fune oriri potest. At si circumspiciat diligenter, quantum loci natura metus-

tusque patitur, remque examinet, visio funis orietur, quæ dici potest probabilis & accurate examinata. Denique si funem manibus contrectet, ab omni prorsus errore & suspicione liberabitur, orieturque visio probabilis, accurate examinata, & inconcussa. Sed quia gradum tertium nonnulli sustulerunt tamquam supervacuum, placet novo exemplo cnnfirmare. Narrat Euripides in Alcesti, fæminam hanc Herculis opera ab inferis eductam fuisse, & Admeto ejus marito restitutam. Eam cum vidisset Admetus, & accurata quadam consideratione examinasset, probabile visum judicavit, non tamen dubitationem omnem deponere potuit, & firmam assensionem præbere, nisi multo post tempore; quod reputaret, revera Alcestim mortuam esse, eoque profectam, *unde negant redire quemquam*. Ecce vobis quomodo tertius probabilitatis gradus deesse aliquando possit. Ita autem tres isti gradus sibi respondent, ut secundus sit validior primo, tertius utroque. Huic novi Academici cum certo proposito & propensione assentiuntur: ex quo oritur opinio, quam sapienti quoque tribuere non dubitant, invitis Stoicis, ex quorum doctrina sapiens non opinatur. Qnidni vero? Oportet, sapientem quærere, disserere, agere aliquid etiam apud Academicos; utatur igitur eorum regula necesse est, qualiscumque ea sit. In eo autem differt sapiens a non sapiente, quod hic probabilibus assentitur vel primi generis, vel saltem secundi; sapiens in tertio dumtaxat probabilium genere conquiescit. Sed tota hæc doctrina ut plane intelligatur, ad vivum resecanda est. Carneades, ut sublata veritatis regula. triplicem illam constituat probabilitatis, ita disputat: Si veri regula esset aliqua, profecto esset affectio quædam mentis, orta ex evidentia earum rerum, quibus mens cietur: quæ quidem affectio Græco nominc φαντασία, Latino visio dicitur. Sed quoniam affectio hæc sæpe fallit, tum quia alius alio tempore mentis status

 est,

est, tum quiam cuilibet, rei, quæ vera appareat, invenitur aliqua falsa plane similis; necessarium videtur; in communi quadam veri & falsi visione regulam collocare: communis autem visio, hoc ipso quod communis est, distincte non comprehendit: non potest igitur habere rationem regulæ. Et quod ex tota hac argumentatione consequitur, nulla est veri regula. Exclusa visione, quæ vera sit & veri regula, Carneades, ne nihil prorsus agat, assumit probabilem; cui subinde addit accurate examinatam, postremo vero etiam inconcussam. Quo id fundamento faciat, sic habete. Visio est alicujus visio, est ejus ex quo fit, & ejus in quo fit. Bifariam proinde considerari potest, quatenus refertur ad rem unde oritur, & quatenus refertur ad hominem in quo est. Quatenus refertur ad rem unde oritur, vel vera est, vel falsa: vera quoties cum ea consonat, falsa quoties ab ea discrepat. De hoc veritatis genere Metaphysico Carneades non dubitat, ut colligitur ex 4 Ciceronis Academ. c. 23. *Veri esse aliquid non negamus, percipi posse negamus.* Quatenus autem refertur ad hominem in quo est, alia apparet falsa, alia apparet vera. Exclusa visione, quæ apparet falsa; ea, quæ apparet vera, vel est parum evidens, vel valde evidens: prima non admittitur a Carneade tamquam regula; quia quod parum evidens est, non valet ad ciendum assensum: secunda admittitur tamquam regula differendi & agendi. Sed hæc ipsa trifariam dividitur, hoc est in eam, quæ vera est, & vera apparet; in eam, quæ vera non est, sed apparet vera; in eam, quæ communem quamdam naturam & speciem habet. Tertia nullo in numero habetur: prima, & altera, quæ valde est evidens, & vera apparet, probabilis dicitur a Carneade, & habetur tamquam regula. Neque obstat, quod interdum vera non sit, modo appareat. Nam judicia & actiones regi non possunt, ex hujus scholæ sententia, nisi per id, quod apparet.

paret. Visio igitur probabilis prima est Carneadis regula, seu primum criterium. Accedit criterium alterum, si visio sit accurate examinata. Nam Medicus ex. gr. ex arteriarum pulsu probabiliter judicat, Socrati inesse febrim: at si nimius quidam rubor accedat, calor adurens, sitis improba, capitis dolor, & siqua sunt alia febris indicia, tum dicitur esse in hoc Medici judicio probabilitas accurate examinata. Et quia in hoc ipso probabilitatis genere gradus quidem sunt pro modo examinis instituti, ea visio summa est & fide dignissima, quæ vocatur inconcussa. Ceterum quemadmodum in controversiis civilibus, cum de parva re quæritur, testis unus satis est; cum de re majoris momenti, plures examinamus; ita ad reliquam vitam quod attinet, in rebus non magni ponderis probabili visione utimur; in rebus gravioribus probabili & accurate examinata; in gravissimis probabili, accurate examinata, & inconcussa. Ne illud quidem omittit Carneades, interdum necessitate quadam fieri, ut probabili dumtaxat utamur visione; ut si quis hostes fugiens antrum videat, in quo putet latere insidias, statim declinat, secutus sine examine quod apparet.

Sed de Academicis probabilibus tam multa diximus, ut vix paullum supersit scholæ, quod Stoicis tribuamus. Quemadmodum vera, ita probabilia Stoici ex visis indicant. Docent igitur, alia esse visa probabilia, alia improbabilia, alia probabilia & improbabilia simul, alia nec probabilia nec improbabilia. Probabilia sunt, quæ facile cient animum ad assensum; ut si dicam, voluptatem esse bonum: improbabilia, quæ animum ab assensu statim avertunt; ut si dicam, honestatem uon esse bonum: probabilia simul & improbabilia, quæ pro varia judiciorum ratione dubia sunt, facileque oppugnari & propugnari possunt; ut formæ corporeæ Peripateticorum: nec probabilia nec improbabilia, quæ nullis fir-

man-

mantur indiciis, nec infirmantur; ut si dicam, Stellas esse pares numero. Probabilium porro alia sunt vera, alia falsa, alia simul vera & falsa, alia nec vera nec falsa. Vera sunt, ex quibus vera fit enunciatio; ut cum dico, Solem esse majorem terra. Falsa sunt, ex quibus falsa enunciatio existit; ut cum dico, remum in acqua esse fractum, sicuti apparet]. Vera simul & falsa vocant quae oriuntur ex eo, quod est, & id referunt, quod non est; quale erat visum Orestis apud Euripidem, qui cum videret Electram sororem suam, putabat se furiam videre. Nec vera nec falsa sunt visa generalia, quae dividuntur in vera & falsa; ut animal in toto genere nec rationale est, nec irrationale, quia in utrumque dividitur. Hactenus Stoici.

Ceterum in tam multis, tam variis, tam ingeniose excogitatis explicandae probabilitatis modis tamen juniores Dialectici conquiescere non potuerunt. Mittamus turbam, cujus ratio in loco tam gravi habenda non est. Petrus Gassendus, praemissis non levibus in Aristotelis probabilia totamque artem Topicam criminationibus, suum sibi probabile constituit. Non tamen satis Cartesio fecit, nec Malebranchio, quorum uterque alia atque alia reponere conatus est. Ab his quoque recessit Lockius; nec Lockium probavit Clericus, neque Clericum Thomasius, nec Thomasium Rudigerus, nec ullum mortalium qui postremus in aciem venit, magni vir ingenii multaeque doctrinae, Christianus VVolfius. Horum sententias non refero, quod esset nimis longum: id tamen velim cogitetis, num horum caussa in re tam ancipiti desetendi videantur Plato, Aristoteles, Zeno, Carneades, Epicurus; quorum postremus etiamsi Logicae hostis a veteribus habitus sit, attamen si cum his novae notae Logicis comparetur, quasi Deus quidam Logicorum videri potest. Omnia scilicet regit ambitio, & ducendae

fa-

familiæ libido. Quærimus nova, non recta. Hæc quoque delebit dies; tandemque prima illa reducet, quæ intermiſſa potius mihi videntur errore hominum, quam conſilio & ratione prætermiſſa.

Nos interim docendi finem facimus, deſinentes voluntate, ut monent vitæ morumque magiſtri, antequam deſinere ætate cogamur.

Solve ſeneſcentem mature ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.

Horat. l. 1. Ep. 1.

Poſt annos admodum ſexdecim, quibus arida hæc & ſalebroſa diſputandi elementa privatim publiceque tradimus, æquum videtur, ut ad noſtra illa mitiorum litterarum ſtudia, velut ad honeſtum otium, vel certe ad minus operoſum negotium, Principis indulgentia regrediamur. Ipſa quoque mecum vaſa colliget, obſecuta temporibus, diſciplina Logica; quæque, ſtantibus nobis & locum hunc ornatiſſimum tenentibus, per ſe ſtetit ac floruit, in ſedes precarias commigrabit, & Metaphyſicæ (quod bene vertat) acceſſio fiet.

EPISTOLÆ ACROASIBUS

PRÆMISSÆ, CUM PRIMO EDITÆ SUNT.

AD ACROASIM I.

Epistola præmissa editioni primæ.

Mirari non debes, qua de re mihi non constare in Oratione ad Dialecticam *anno superiore dixi, eam me nunc tamquam notam explicatamque proferre. Habes hominis ingenui confessionem. Cum multa mecum ipse de Enthymematis natura commentatus essem, multa legissem, multos interrogassem; nondum tamen inveneram, qui me, veluti filo tradito, ex ambagibus duceret, aut exitum ostenderet. Non deerant sane Rhetores, qui monerent, Enthymema ex verisimilibus fieri, & ad persuadendum pertinere. Quid enim notius, non dicam ejus artis magistris, sed prope parietibus? At quomodo Dialectici repelli possent, contendentes Enthymema nihil esse aliud, quam Syllogismum decurtatum, quacumque re fieret, trahentes illud in jura sua, armisque retinentes undique sumptis, id vero non apparebat. Tandem in solo valde lubrico vidi aliquid, ubi pedem ponerem. Prodivi igitur animose: atque hoc tamquam auspicio litterarii curriculi initium feci. Non est porro quærendum, cur ea, quæ publice dixi, publicis typis com-*

commitam. More facio. Amisimus jam magna ex parte verecundiam illam, quam metus famæ in publicum venientibus objicere solet, experti hominum judicia æqua & iniqua. Nunc nobis cavendum est potius, ne in ordinem recepti tam splendidum & operosum, non satis loco indigni videamur. Vale.

AD

ACROASIM II.

Epistola præmissa editioni primæ.

Ecce me iterum Logicis operantem. Vetera moveo, non tamen ita vulgata, ut sine caussa librarios exerceam, eorumque rationibus officiam. Res porro præsens est ejusmodi, ut multa exempla postulare visa sit: quæ quidem non ipse formare volui, sed ubi potui, ex probatis Scriptoribus sumpsi; ut non lucem modo, sed etiam fidem & auctoritatem afferrent; tum etiam ea de caussa, ut nostræ hujus disciplinæ usus in iis quoque litteris appareret, quæ nihil minus, quam Dialecticæ judicantur. Quamquam simul illud spectavi, ut vel ipsis Aristotelis inimicis nonnihil indulgerem: quorum sane princeps Petrus Ramus hæc habet in Animad. Aristotelic. pag. 60. Unum video in toto Analyticorum librorum opere vitium maximum: exemplis Poetarum, Oratorum, & excellentium Scriptorum nullis, nec suis omnino ullis Aristoteles utitur; quibus tamen uti debuerat, ut ostenderet, artem suam ab observatione naturæ profectam esse. *Hinc fortasse fiet, ut qui typorum formam aspicient, vel paullo plus procedent, me nimiam eruditionem congessisse judicaturi sint. Sed qui Dissertationem legent, & ingenio erunt in his rebus vel mediocriter exercitato, facile intelligent, me neque Polyantheas compilasse, neque de ulla re minus, quam de pagina implenda sollicitum fuisse. Nihil gratis positum inveniet, qui animum attendet: qui excurret dormitando, etiam in necessariis fastidiet. Sed suum quisque judicium adhibeat. Nos enim nostra, ut est humanum ingenium, fortasse nimis blande amplexamur. Vale.*

AD

AD
ACROASIM III.

Epistola præmissa editioni primæ.

Lucilius ajebat (ut est apud Ciceronem l. 1. de Fin. c. 3.) se non Romanis, sed Tarentinis suis, Consentinis, & Siculis scribere. Facete is quidem: verum fortasse etiam callide, ut sibi curam laboremque minueret. Ego quoque constitueram, adolescentibus meis, non viris Dialecticam explicare: quod sane nihilo plus studii requirit, quam quantum satis est, ut æra procedant. Id si animo stetisset, non erat opus vulgare, quæ scriberem. At cito sensi, nimis me ad desidiam, specie quadam modestiæ obvolutam, inclinari. Itaque amplius aliquid cogitare cœpi, & ipse mihi hanc legem imposui, ut ex Patavino παιδαγωγείῳ in majus quoddam discrimen quotannis exirem. Sed cur inquies, tam exiguo libello? Tanti ne erat, paucis pagellis hominum studia commovere. Tam leve negotium vix distat ab otio. Scio hæc dictitari. Sed illud me Callimachi valde terruit, quod refert Athenæus l. 3. c. 1. Ingens volumen ingenti malo simile est. *Igitur non tam bene cum litteris agitur, ut magnus liber sit bonus liber. Ne in mensa quidem ea sunt altilia delicatissima, quæ maxima. Num mihi soli difficile putas, quod tam multi faciunt, omnia temere fundere, & magna cum sarcina prodire? Ferunt, Rinaldinum patrum nostrorum memoria hæc ipsa in urbe ridere solitum Montanarii lucubratiunculas, atque illi objicere volumina sua. Nunc jam liberatis a suspicione gratiæ & invidiæ hominum*

num judiciis, Montanarii opuscula plurimi quærunt; immanes autem illas Rinaldini moles nemo est qui ferre possit. Habemus enimvero etiam a Rinaldino particulas quasdam longe optimas, sed in nimia illa rerum vulgarium turba obrutæ latent. Accipe igitur a nobis pauca ista; quæ utinam, cum leges, ne judices nimis multa. Malim, te plura desiderare. Vale.

JOANNI FANTONO
IN TAURINENSI ACADEMIA
Medicæ Artis Professori

AD ACROASIM IV.

Epistola præmissa editioni primæ.

QUæ caussa Ciceronem impulit, ut librum de Fato ad Hirtium institueret, eadem illa movit me, ut hanc de Achille disputationem non τοῖς τυχοῦσι quemadmodum alias consuevi, sed tibi Philosopho homini datam commendatamque vellem. Narrat Macrobius l. 3. c. 16. Ciceronem tali quodam principio usum: *Cum allatus esset P. Scipioni accipenser, piscis ea ætate in primis rarus & nobilis, cœpit Scipio plures invitare ex iis, qui eum salutatum veniebant. At Pontius, qui tum forte cum illo erat, vide, inquit in aurem, Scipio, quid agas: accipenser iste paucorum est hominum.* Hinc magnus ille dicendi & philosophandi magister argumentum sumpsit, ut arduam & obscuram περὶ τῶν δυνατῶν disputationem Hirtio inscriberet. Ego hinc sumo, ut hanc περὶ ἀκινησίας non minus sane difficilem Fantono inscribam. Nec vero ille magis doctus inter suos habitus est, quam tu inter tuos, atque adeo inter nostros: nec fortasse maior inter illos benevolentia intercedebat, quam sit inter nos. Nisi quod nos, terrarum intervallo distracti, animis dumtaxat conjungimur; illi, cum eadem urbe continerentur, & una sæpe erant, & alter altero familiarissime utebatur. Ac si, quam spinosa affero, tam etiam longa afferrem, illud quoque mihi excusandum foret, quod

tuas de rebus medicis exercitationes ad magni Principis valetudinem, & multorum felicitatem comparatas intercipiam: sed brevitas ipsa veniam meretur. Venio igitur ut Diodorus Dialecticus ad Herophilum Medicum, de quo habes in ipsa Dissertatione. Sed inter nos facilius conveniet, quam inter illos. Ego enim tibi tantum tribuo, ut si sola auctoritate pugnare velis, me tamen facile patiar, measque rationes superari. Vale.

JO. BENEDICTO
ZUANNELLO
S. Palatii Magistro
AD ACROASIM V.
Epistola præmissa editioni primæ.

ANno *superiore Philosophum quæsivi, quo veluti manuducente, subtilem & obscuram argumentationem, quæ* Achilles *dicitur, meis ponderibus examinatam publico judicio committerem: nunc mihi Theologus quærendus est, cujus nomine & auspiciis* Ignavam rationem *longe omnium difficillimam in idem discrimen adducam. Et hoc quidem eo studiosius facere debeo, quo facilius ac periculosius offenditur in iis, quæ supra nos sunt, quam in iis, quæ circa nos. Quamvis enim quæstio, in quam ingredior, Logica sit; attamen ejus usus latissime patet, ut notat Ammonius ad librum Aristotelis* περὶ ἑρμηνείας, *nec humana modo, sed etiam divina complectitur. Vides, sapientissime Vir, tametsi nihilo plus dicam, cur te potissimum appellem. Nisi forte facit, quominus videas, tua ista animi moderatio, tanto magis insignis & admiratione digna, quanto rarius cum ingenti doctrina conjungitur. Non potuisti ejus oculos declinare, qui in terris positus est ad hominum ingenia judicanda, Benedictus Pontifex Maximus, qui proinde commendantem non expectavit, sed ipse sponte sua te in isto fastigio collocavit, unde omnibus tamquam e specula appareret, quod ipse gravissimis rebus expertus, multo ante cognoverat.*

Judicium tam illustre, totique Christiano orbi verendum ego quoque sequor; idque vel ea de caussa libenter facio, quod cum veteri nostra necessitudine recte conjungitur. Majus esse aliquid ac splendidius oportebat, quo meam hanc erga te voluntatem publice significarem: sed cum inita disputatio Theologum posceret, non judicavi, pulcherrimam occasionem demerendi tui esse mihi deserendam. Habes totam consilii mei rationem; quam si probabis, simul facies, ne illam frustra susceperim. Vale.

HERMOLAO

PISANO

PATRITIO VENETO

AD ACROASIM VI.

Epistola præmissa editioni primæ.

QUI *viris principibus exigua munuſcula donant, animi magnitudinem jactare ſolent; qaam Deos quoque ipſos in primis ſpectare dicunt. Ego vero tibi, Senato ampliſſime, dor libens atque concedo, ut ex paucis hiſce pagellis, quas vides, non ex animo, qui abditus mortalibus eſt, de meo inte ſtudio & obſervantia conjicias. Enimvero* Piſtilli verſatio, *ſi in titulo inſiſtis, neque te, neque nobis ſatis digna videri poteſt: ſed ſi porro perges, ſub hac illiberali & contempta veluti Sileni forma Deum invenies. Videbis enim, quomodo Dialectica altius aſſurgat; & ipſi quoque religioni interdum præſidio ſit. Conatus ſum paucis multa complecti; & in graviſſima controverſia tale quiddam edere, quod ne homines quidem occupatiſſimos fatigaret. Jam, opinor, didiciſti periculo tuo, cum Bibliothecam inſtrueres, quam multa ſint volumina mole ingenti, in quibus nihil eſt ingens. His præſertim Logica abundat: ſi Logicæ nomine digna eſt, quæ patrum noſtrorum memoria per immanes chartarum offas, abjecto ſordidoque ſermone fartas, in ipſo juventutis flore ingenia corrumpebat. Ætas hæc noſtra cnm ceteris diſciplinis, tum Logicæ quoque ſanitatem attulit, non addendo, ſed detrahendo. Verum de re ipſa non opus*

est pluribus. De me autem sic velim existimes, neminem esse unum ad officia reddenda parationem. Itaque occasionem quaesivi, qua meam erga te voluntatem, tuorum meritorum memorem, publice profiterer. Parum enim differunt ab ingratis, qui beneficia fatentur sine teste, & latebras quaerunt, ut grates agant. Dum debere sibi turpe ducunt, inficiantibus paria faciunt. Ego mihi valde honorificum judico; Pisano nomini obstrictum esse, in quod omnia confluxerunt, quae dare virtus & fortuna potest in Urbe domina Patriciae genti. Jura me Patavinae Academiae, ut verum fatear, Aloysio fratri tuo, Equiti, Procuratori, ac studiorum nostrorum Praesidi, magis obstringunt: sed eadem mihi publicae majestatis splendorem objiciunt, ne facile accedam. Te vero, humanissime Hermolae, & animose & libenter adeo, qui deposita reip. administrandae cura, totus quodammodo noster es; quia te totum libris dedisti. Vix alios ex omni temporum memoria reperiemus, qui summis magistratibus summa omnium approbatione gestis, denique aetatis veniam petentes, de Bibliotheca paranda cogitaverint; otiumque ipsum ad Urbis ornamentum, & civium suorum commodum referre voluerint. Laus haec tota tua est; quae pro saeculi felicitate, ut sperare juvat, exemplo propagabitur. Nos interim ejus fructum percipimus, tuamque istam operosam senectutem inter literarum bona numeramus. Superi faxint, ut bonum diuturnum sit. Vale.

JOANNI EMO
PATRITIO VENETO
D. MARCI
PROCURATORI
AD ACROASIM VII.

Epistola præmissa Editioni primæ.

Cum mecum ipse reputo, SENATOR PRÆSTANTISSIME, nonnullos reperiri, qui non modo non dissimulent, se obscuros in dicendo esse, sed etiam profiteantur, & in laudis loco ponant, nihil mihi temere ac sine præsidio adversus obscuritatem movendum arbitror. Alia orationis vitia tuto accusari possunt; quia fere in judicium veniunt sine patrono, vel patronos habent, qui jam decoxerunt. Obscuritas accedit magno quodam stipata defensorum agmine, qui fronte obducta tristique supercilio in actorem irruunt, tanto plus clamantes, quanto minus intelliguntur. Ego vero non patiar in hoc discrimine alium mihi judicem dari præter te; apud quem tenebriones isti ne hiscere quidem audebunt. Tu enim in primis, siquis alius, ad perspicue dicendum natus videris; laudemque hanc non parvis in rebus, aut in populari concione assecutus es, sed in Consilio orbis terrarum prudentissimo & eloquentissimo, ubi illa ipsa, quæ summa sunt, copia & assiduitate viluerunt. Facilitas hæc aperiendæ ornandæque sententiæ commendatur singulari quadam gravitate & innocentia vitæ, more facili, vultu hilari & explicato, to-

tius denique oris corporisque habitu ad hanc ipsam dicendi rationem mirifice composito. Per hæc scilicet Thracem quoque ipsum mulcere potuisti; primusque omnium ingenio illi efferato & immani aliquid humanitatis aspersisti: ut jam credibile fiat, quod Cicero narrat in primo de Oratore libro, homines per agros & silvas ferarum ritu dispersos, haud aliter quam prudentum virorum oratione ad vitæ cultum & societatem fuisse traductos. Hæc ipsa non exigui momenti fuere ad favorem conciliandum Angelo Fratri tuo in eadem Urbem cum eadem dignitate venienti. Quamquam brevi effecit vir ille summus, idem belli pacisque artibus instructissimus, ut uni sibi deberet omnia; concusso præsertim sub ejus adventum ingenti mutatione rerum Byzantii statu, quotidianis turbis & cædibus incitata plebe, alia super alia molientibus Prætorianis. Sed non est hic locus, ut de illo dicam. Imo ne de te quidem; nisi quatenus judicio & exemplo tuo longe splendidissimo ea confirmas, quæ nos de orationis perspicuitate hoc libello comprehendimus. Ergo, te duce atque auspice, quidquid ebulliant obscuritatis amatores, contemnemus. Habeant sibi suam illam sermonis majestatem & religionem, ut vocant, per tenebras quæsitam; jactent vulgi judicia, mirantis quæ non intelligit. Ego in te uno tantum pono, ut vel errare tecum malim, quam cum istis sapere. Nam error quoque (*ut verbis utar Quinctiliani lib.* 1. *Instit. c.* 6.) magnos duces sequentibus honestus est. *Vale.*

HIERONYMO

LAGOMARSINO

SOCIETATIS JESU PRESBYTERO

AD ACROASIM VIII.

Epistola præmissa editioni primæ.

I*Tane vero putas me propositi oblitum, quod Isocratea quædam Logicus homo in vulgus emiserim? Nosti, opinor, unam eandemque fuisse ad Isocratis usque ætatem dicendi ac disputandi quasi officinam: ut propterea nemini mirum videri debeat, si quæ duo, non natura, neque ratione, sed temporibus distracta sunt, interdum consociantur, & in pristinum locum redeunt. At illa malebas, quæ tibi superioribus annis salivam moverunt,* Inexplicabilia. *Si te ista delectant, jam plane noster es. Cave enim credas, quippiam mihi esse jucundius, quam quod ingenium acuit, & ad victoriæ laudem per hujusmodi pugnas tam innocuas accendit. Sunt tamen, quibus hæc ipsa parum arrideant, fato litterarum immutabili, ut nihil sit a reprehensione tutum; fere autem reprehendant, qui minus valent. Sive igitur tibi gratum facimus, sive aliis quibusdam ingratum, placet nunc* Electram *proferre; quod genus argumenti in Patavina Academia sub ipsum hujus anni litterarii initium a nobis expositum fuit. Qui titulum modo legent, putabunt me rursus, ut Næviano verbo utar, hetoricare. Quotus enim quisque didicit, aut etiam fando audivit,* Electram *ad Logicos pertinere? Sed alii, ut cuique lubet. Hoc quidquid est, tua caussa edo,*

edo, tibique dicatum volo, veteri amico, de me studiisque meis praeclare merito. Vulgo jam tenet, ut litterariae exercitationes aedibus superbissimis inferantur ad cultum & observantiam tarditatis. Nostra haec zothecular quaerit; ubi sit, qui ingenio & doctrina valeat; qui graece latineque sciat: qui ea quae sunt, ab iis quae videntur, ratione & judicio distinguat. Vides igitur, cur ad te veniat praestanti natura & sapientia virum, in tuto latentem, cui nec dare verba ausim, nec omnino possim. Fac benevole excipias, & hac veluti conciliatrice in gratiam cum Logico redeas. Vale

Patavio Id. Mai. MDCCXXXVII.

NICOLAO TRONO

E Q U I T I

PATAVINA PRÆFECTURA ABEUNTI

AD ACROASES IX. & X.

Epiſtola præmiſſa editioni primæ.

NUnquam fere hujus Urbis Præfecti, aut Prætores provincia decedunt, quin Poetas commoveant, non tam pro merito, ut ſolet genus hoc, quam pro more, ſua quædam canentes. Quod quidem ita vulgare ac protritum conſuetudine eſt, ut jam chartulæ iſtiuſmodi non ad legendum, ſed ad tabernas ornandas inſtitutæ videantur. Ego tuarum virtutum, SENATOR AMPLISSIME, admiratione imbutus, & a Poeticis ſtudiis tam alienus, quam eſſe Logici ſolent, cogitare cœpi, num ratione aliqua graviore diem hunc, qui te inter populi plauſus & acclamationes patriæ reddit, litteris mandare poſſem, & noſtra erga te ſtudia ad æternitatis memoriam propagare. Si probas, inveni, Aeroaſes duas, quarum alteram hoc anno, alteram ſuperiore in magna publici Gymnaſii luce recitavi, hoc ipſo die exire volo, tuoque nomine inſcribi; ut qui noſtra legent, ſimul illud habeant, nos de NICOLAI TRONI EQUITIS ſolertia, conſilio, integritate, ceteriſque dotibus, quibus regendi prudentia continetur, ſilere non potuiſſe. Nullus eſt in hac Civitate ordo, cui plurimum operæ ſtudiique non impenderis: ſed noſtrum hunc in primis ſingulari quadam benevolentia complexus es, beneficiis ornaſti, labore & induſtria adverſus ingruentia communi-

ſti.

sti. Sensere litteræ ac disciplinæ in se derivari, quod tibi contulerant; nec ullum unquam imperium libentius tulerunt, quam tuum, quod esset ex ipsarum præceptis temperatum. Sed viro sapienti non est difficile præesse illis, apud quos ratio & consilium valet: ibi vero te, quantus esses, plane ostendisti, ubi cum stoliditate, cum ebrietate, cum inopia & desperatione rerum luctandum fuit. Infimam populi partem dico, cui tu a summo mane patere aditum voluisti, non ad tribunal modo, sed in cubiculum; & sive impudenter peteret, sive importune urgeret, sive etiam audacter & clamose quereretur, eam tamen semper incredibili moderatione animi & patientia tulisti, non tam vultu Præsidis, quam vultu legis, quæ numquam irascitur. Illud vero permirum, cum dies solidos juri dicundo & componendis litibus dares, quomodo reliqua Principatus munia obire potueris; atque ita sane obire, ut nullum cum omitteres, in singulis tamen unice versari viderere. Quænam est ditionis Patavinæ pars, sive urbana, sive rustica, sive profana, sive sacra, qui ordo, quæ sodalitas, quod collegium, cujus non statum, vires, conditiones ab ipsa origine cognoscere volueris, & in tabulas referre, ut non casu, sed arte regeretur? Si tamdiu apud nos cum imperio fuisses, quamdiu nobis erat in votis, & rerum nostrarum constitutio poscebat, jam nullus, opinor, paterfamilias tam bene domum suam nosset, quam tu urbem hanc, cives, agrum, provinciam totam. Sed perge quo fata vocant, & reip. ratio postulat: quandoquidem pro hac temporum felicitate Vir Virum excipit; nihilque tu tam grande cœpisti, quod non perficere possit is, qui tibi sufficitur. Ego extare monumentum volui, quo & tibi, ob ea, quæ fecisti, gratulater: & illi certa ratione quæ facturus est, prænunciarem.

TRIUM VIRIS GYMNASII PATAVINI MODERATORIBUS AD ACROASIM XI.

Epistola præmissa editioni primæ.

NUnquam sane, Viri amplissimi, tantulæ huic Dissertationi auspicia vestra quærere ausus essem, nisi aliquid afferret dignum vobis. Scilicet consilium affert Logicæ disciplinæ cum Metaphysica conjungendæ: quod cum ad scholæ frequentiam & celebritatem plurimum confert, tum etiam nostris adolescentibus ad absolutam quandam institutionem opportunissimum est. Cum enim ante hoc tempus ad Metaphysica studia nullis Gymnasii legibus tenerentur, a Dialecticis ad Physica convolabant, subinde vero alii alio, nihil Metaphysicæ vocabulo inesse putantes, nisi scholasticas Thomistarum & Scotistarum contentiones. Ipsa quoque Logica habet cur sibi gratuletur, quod disputationes suas tenues atque exiles, ductis ex hoc fonte opibus, ornare possit, & ad publicam loci majestatem conformare. Quod ipsa de suo tradit, si finibus teneatur, vix ossibus hæret: si dilatare id velit, quasique convestire, unde potius, quam ex Metaphysica, quæ rerum Logicarum rationes & caussas continet, sumere debet? Recte etiam mecum agitur (quid enim dissimulem?) qui ad Historiam Gymnasii hujus scribendam ex Logicis mæandris evocatus, videor mihi quodammodo post longam peregrinationem domum redire. Olim sane optandum erat, ut perpe-

tuo æquabilique cursu, quo me natura ipsa ducebat, tota vita contendere liceret; sed quando Superis placet, ut homines bona sua carendo comprehendant, vix nunc explicare oratione possum, quantum vobis debeam, qui me veteri instituto, atque adeo mihi ipsi, divino quodam beneficii genere reddidistis. Non est, cur de me plura dicam. De Historia vero ipsa liceat mihi bona venia dicere, siquis eam forte aut a Riccobono, aut a Thomasino, aut a Papadopolo scriptam putat, hunc, quid sit Historia, si modo scit, non satis cogitare. Fuere illi quidem, in suo quisque genere doctissimi, & ad scribendum idonei: sed opus tam grave, & per multa diffusum ex obscurissimis temporibus repetenda, totum hominem poscit. Hic enim proxime fato functus, qui superiorum industriam contempsit, & certe mole rerum superavit, post annos ferme triginta, quibus Historici nomen sustinuit, ad extremum id dedit, quod homo dare poterat in docendo assidue occupatus; idque ipsum dedit non sine magno omnibusque noto valetudinis detrimento. Ceterum ille & aliunde famæ securus, & supra Græcam indolem ingenuus, aperte profitebatur, se tempori servisse, non rei: ego ab aliis cogitationibus vestro consilio & providentia liber, quantum in me erit, conabor efficere, ut posteri me liberum fuisse intelligant. Valete.

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

A

Ejus

Fidei

Opi-

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

F I N I S.

Pretium trium Voluminum est
Lib. 6. Venetarum

MAG 2009177